

Strömfors sockens
fasta fornlämningar.

Inventering

1940.

S t r ö m f o r s s o c k e n s f a s t a f o r n -
l ä m n i n g a r .

I maj 1940 erhöill undertecknad av förhistoriska avdelningen vid Nationalmuseum ett stipendium i och för upptecknandet av de fasta fornlämningarna inom Strömfors socken. Detta arbete utfördes från medlet av juni till medlet av juli, varvid stud. Beatrice Granberg var mig behjälplig.

Tidigare upp- Några äldre anteckningar om fornlämningar i Strömfors socken fin-
teckningar. nas. -I en tidningsartikel, som 1902 ingick i Hufvudstadsbladet näm-
nas fyra jättekast, några ryssugnar, hållristningar samt lämningar
av gamla vallar. "Bronsåldern i Finland" av A.M. Tallgren och A.L. Lin-
delöf omnämner trenne jättekast. Denna uppgift är tagen ur ovan-
nämnda artikel. Dessa jättekast nämnas även i Suomenmaa II (Ruotsin-
pyhtää). - Från början av 1900-talet äro Jaakko Brännys mer eller
mindre fantastiska berättelser om fornlämningar i dessa trakter.
Han omnämner bl.a. några eldstäder, en stensamling samt diverse
andra "fornlämningar". - En uppgift om ett kummel i Kungsböle är
från år 1932 och från år 1937 är ett meddelande av skogvakten A.I.
Hellman om en "båtgrav" samt några andra fornlämningar. Ytterligare
finnas tvenne mindre uppgifter från åren 1925 och 1935.

Vi hade sålunda några anteckningar att hålla oss till, då forsk-
ningarna begynte. Tyvärr skulle det dock snart framgå, att de fles-
ta av dessa uppgifter icke äro tillförlitliga, ty en del av de s.k.
fornlämningarna visade sig vara naturbildningar och andra härstamma
med säkerhet från sen tid.

Topografi.

I fredsfördraget i Åbo 1743 bestämdes, att Kymmene älv skulle utgöra gräns mellan Finland och Ryssland. Den del av Pyttis socken, som låg väster om älven avskildes då och därav bildades en skild socken, som länge gick under benämningen "Pyttis sockens svenska del" eller "Svenska Pyttis", men numera heter Strömfors socken. Härav kommer det sig, att socknen har en synnerligen egendomlig form. Den är avlång och har en ganska smal kustremsa. Den östra sockengränsen följer Kymmene älvs västra mynningsarm, som går i många krokar. Den västra och norra gränsen åter bildar mångahanda vinklar och utsprång t. ex. det egendomliga bihang, som utgöres av byarna Haavisto och Vastila.

Havet skär in i kuststräckan och sönderdelar denna i landtungor, en mängd holmar och några större öar. Fordom trängde havsvikarna långt djupare in i fastlandet. För icke så alltför länge sedan har säkert Lappom träsk, som genom en liten å står i förbindelse med havet, utgjort vikbotten. Antagligen har det även stått i nära förbindelse med Lovisa viken. - Södra delen av socknen delas ytterligare mitt i tu av Tessjö å, som rinner genom Artsjö och Lappträsk och mottar tillflöden bl. a. från Särkjärvi och Tervas träsk. Socknens norra del åter sönderdelas av Kymmene älvs tillflöden samt sjöarna Teutjärvi och Tammijärvi. Vidsträckta områden kring dessa sjöar äro låglänta och likaså Kymmene älvs och Tessjö ås stränder. Här och där avbrytas de låga markerna av högre berg t. ex. Kotikallio och Tammenkallio i Vastila. För övrigt är endast trakten vid Abborfors rikare på höga berg t. ex. Kyrkberget och Harkrancksberget. Det sistnämnda är socknens högsta berg (76 m. h.). Det kan påpekas, att även skärgårdstrakten är låglänt. En del berg finnas visserligen, men de äro i regeln låga. Ett undantag är t. ex. Kasaberget på Gäddbergsö.

Berggrunden består till stor del av rapakivi, som mångenstädes är täckt av lösare jordlager, men ställvis är spjälkt i stora klippblock, som här och där bilda stora naturformationer. Dessa samt rullstenssamlingarna äro synnerligen karakteristiska för denna socken och påträffas framförallt i skärgården.

Stenåldern.

Även i denna socken har en mängd föremål från stenåldern påträffats. Följande 33 fynd äro upptagna i förhistoriska avdelningens katalog:

V a s t i l a

2346:130	hålstén	--
6306:48	hålstén	Vid stranden av Hirvikoski.
9035	båtyxa	Aapo Koskimattilas mark, vid Kymmene älv.
9045	mejsel	" "
Vastila folk- skola	hålméjsel	Ylä-Vilppu. (Teckningen: o 1.).

H a a v i s t o

2346:120	hålméjsel	--
2346:128	stenföremål	--
2346:129	hålméjsel	"Seksmanin talon pellosta".
2346:131	rätmejsel	Honkala.
2346:132	stenredskap	--
11208	yxa	Uutela.

S v e n s k b y

3866:4	eggen av en hål- mejsel	Pesu.
4756:2	båtyxa	"Viskarin talo" = Fiskars.
6306:53	eggen av en yxa	Anders Fiskars mark.
11209	mejsel	Mäkelä, funnen av A. Tuomala.

K u n g s b ö l e

2346:115	rättyxa	--
Lovisa mus. 611	hålméjsel	Bengts.

V i r b y

2346:116	rättyxa	--
2346:117	rättyxa	--
2346:118	hålméjsel	--
11210	hålstén	Skarin.

F i n n b y

Dr. Hastig, Lapp- träsk	tväryxa	Sievers.
----------------------------	---------	----------

1)

S t r ö m f ö r s b r u k s o m r å d e

2346:124	avbruten rät- mejsel	
2346:125	rätmejsel	

1) N ä s b y

3375:7	eggen av en rätmejsel	Budas.
--------	-----------------------	--------

P e t j ä r v i

2346:113 hålmejsel --

T e s s j ö

2346:114 rätmejsel Kvarnby.
2346:121 hammaryxa Skogby.
2346:122 rätyxa --
2346:123 eggen av en yxa --
2346:126 båtyxa Storby.
2346:127 hålmejsel Holmgård.

L a p p o m

(New York ?) stenyxa med skaft-
 hål Nära Lappom gård.

Ytterligare ha följande fynd gjorts:

1. pilspets,funnen i H a a v i s t o ,förvaras hos folkskolläraren
Junnila,Haavisto. (Teckning n:o 2). *ks. kM 11283*

1. yxa,funnen i L a p p o m ,förvaras hos fru Andsten,Lovisa.

Enligt uppgift skall även en pilspets ha påträffats å Pesu hemman,
S v e n s k b y , på samma ställe som hålmejseln n:o 3866:4.Den har
likväl förkommit.

Även kan nämnas att jordbrukaren Näkki enligt egen utsago å sin
gård Uutela, H a a v i s t o ,skall ha funnit förutom ovannämnda yxa
n:o 11208)ytterligare en annan yxa .Han kunde emellertid icke
återfinna den, men lovade sända den till Nationalmuseum,ifall han fin-
ge tag i den.

Jordbrukaren Stenvall i V i r b y ,som skänkte hålstenen n:o
11210, sade att han alldeles intill det ställe ,där denna påträffades
tidigare funnit en hålmejsel,vilken han då icke förstod sig på,utan
kastade bort.Han nämnde även om, att i Källargrunden å hemgården
Skarin - ligger några hundra meter från hålstenens fyndplats - finnes
det "ljusa keramikbitar med gropar".Möjligen förekommer även där fin
sandjord såsom invid folkskolan,där hålstenen påträffades. Huset skall
rivas om ett par år och Stenvall lovade att då taga vara på bitarna.

Skulle det möjligen finnas en stenåldersboplats å Skarin? Omöjligt
är det ej. Dessa båda fyndplatser äro belägna c:a 20 m.över havet (enl.
top.kartan)och lågo sålunda under stenåldern nära strandlinjen. Vore
här verkligen fråga om en boplats från stenåldern ,så vore det den

första kända boplats i denna socken.

De flesta fynd äro gjorda i närheten av sjöar och vattendrag således vid de naturliga samfärdslederna. De bevisa ej, att här funnits bosättning under stenåldern utan tyda endast på, att människor färdats i dessa trakter. Det är dock högst antagligt, att jorden även i denna socken gömmer på boplatser t. ex. just i Virby samt i Haavisto och Vastila.

I detta sammanhang kan påpekas, att å Kinttumäki i P y t t i s socken, I t ä - H i r v i k o s k i by, påträffats en boplats, som 1910 undersöktes av Ailio.

Strax N om Teutjärvi och Tammijärvi i byarna Hämeenkylä och Teutkoski av E l l m ä k i socken finnas antagligen även boplatser, ty även där ha flere föremål påträffats. Följande fynd fick undertecknad vetskap om :

1 hålmejsel, funnen i Uotila åker i H ä m e e n k y l ä, förvaras hos Vihtori Vainio, Hämeenkylä. Den tillhör Elimäen kotiseutu- ja museoyhdistys.

1 rätmejsel, funnen av Erkki Luoma å hem-lägenheten Summari, T e u t k o s k i, vid den nedersta forsén, förvaras hos upphittaren. På samma ställe har även en annan mejsel blivit funnen.

1 båtyxa, funnen å Mäkelä i T e u t k o s k i, förvaras på gården.

Ovannämnda båtyxa är funnen i ett sandtag, som ligger invid stranden av Teutjoki. Vi besökte fyndplatsen och sågo på ett ställe en del svartbrända stenar. Då vi på gården nämde därom, fingo vi veta, att den sand, i vilken yxan påträffats, just blivit tagen från det ställe, där vi observerat stenarna. Ca 1 m. under jordytan hade det funnits en ca 1 m. djup grop, fylld med svartbrända stenar och svart jord. Varken keramik eller andra stenredskap hade man däremot sett. Vid vårt besök var emellertid gropen helt förstörd. - Detta är möjligen en boplats och i så fall en representant för båtyxkulturen.

Ytterligare en boplats från stenåldern ligger alldeles intill Strömfors socken, varför jag i detta sammanhang nämner den, nämligen boplatsen på Fällismalm i L a p p t r ä s k socken. Vi besökte platsen och försökte något gräva i N-ändan av sandtaget, varvid 4 st. keramikbitar kommo i dagen (n:o 11211).

Emedan det sålunda i grannsocknarna Pyttis och Lappträsk och antagligen även i Elimäki finnes boplatser alldeles invid gränsen till Strömfors socken och emedan även där flere fynd gjorts, kan man hoppas på att i framtiden finna boplatser även i denna socken.

Bronsåldern.

Bronsåldern representeras i våra kusttrakter av stenkumlen de s.k. jättekasten. Men såsom man kunde vänta sig blev resultatet av undersökningarna i Strömfors socken synnerligen magert vad beträffar den förhistoriska tiden i det att endast ett säkert bronsålderskummel påträffades, nämligen

kumlet på berget invid Kacklom träsk, L a p p o m by. (fornl. n:o 1).

En annan samling av stenar, som snarast även är en bronsåldersgrav ligger på ett berg i K u n g s h a m n (fornl. n:o 2).

Det har icke lyckats undertecknad att få tag i andra kummel. Då man färdas omkring i skärgården, så förvånar det förresten icke, att resultatet blev så negativt, ty såsom redan i början av denna berättelse nämndes, äro kusttrakterna låglänta.

Den möjligheten finnes naturligtvis, att här tidigare funnits forn lämningar, som under årens lopp raserats eller använts för andra ändamål antingen som fundament för signalstänger, vilka på 1870-talet restes på de flesta berg i dessa trakter och av vilka ännu lämningar återstå, eller också som sjömärken. Ett stort trekantigt sjömärke finnes bl.a. på det höga Kasaberget.

Det kan nämnas ^{att} antalet bronsålderskummel, som i västra delen av B o r g å socken uppgår till ca 30 st., i den östra delen inskränker sig till några få. Enligt uppgift av mag. Cleve finnes det i P e r n å socken endast ett säkert bronsålderskummel. Dessutom finnes där ett osäkert, raserat röse. I P y t t i s åter, som 1938 genomforskades av stud. W. Groundstroem, påträffades endast 5 st. kummel.

Bronsåldern är sålunda ytterst knappt representerad i dessa trakter öster om Borgå. Här komma vi till frågan om östra Nylands kolonisation. Det har antagits, att befolkningen i de östnyländska områdena i slutet av bronsåldern eller början av järnåldern skulle ha flyttat bort eller på annat sätt försvunnit därifrån. Den ringa föskulle tyda på komsten av gravkummel i trakterna öster om Borgå, att dessa redan under bronsåldern varit glest befolkade, om det över huvud funnits

någon fast bosättning. Måhända ha de varit öde och blott stundom besökts av någon sjöfarare, någon som idkat fiske eller som drivit handel.

Järnålder.

Ett röse återstår ännu att nämna, nämligen det som ligger i **K u n g s b ö l e** "baskogar". Stenarna äro hopsamlade av människo-hand, men det är svårt att avgöra, om det möjligen härstammar från förhistorisk tid och i så fall från järnåldern, ty en bronsåldersgrav är det i ingen händelse. Undertecknad skulle dock anse, att det snarare hör till en senare tid. - I notisen i topografiska arkivet förekommer ordet "kummel" i pluralis. Något annat kummel eller röse kunde emellertid icke påträffas. (fornl. n:o 3).

Tvenne ovala eldslagningsstenar från ca 300-500 e.Kr. ha blivit funna den ena (n:o 2346:133) i **H a a v i s t o**, den andra (n:o 2346:143) i **V a s t i l l a**, men dessa äro också de enda fynden från järnåldern.

Hela trakten kring Kymmene älv är även för övrigt fattig på lösfynd. Från bronsåldern finnes intet enda fynd och från järnåldern finnas följande; en spjutspets från 6-700-talet och ett hästskoformigt spänne från 1100-talet, båda funna i **E b e l m v ä k k i** samt en spjutspets från 900-1000-talet, funnen i **S l i p p l o n a**.

Naturbildn.

I början av denna berättelse nämndes, att flere av de tidigare omnämnda "fornlämningarna" visat sig vara naturbildningar eller härstamma från **sen tid**. I det följande redogöres för dessa.

V a s t i l l a

I "Bronsåldern i Nyland" omnämnes ett kummel på Tammenkallio. I Nationalmuseets topografiska arkiv finnes även ett brev av jordbrukaren **Antti Hannula**, i vilket denna stensamling beskrives. Undertecknad besökte platsen och kom därvid till det resultatet, att det är fråga om en stor naturbildning, som sträcker sig tvärs över berget på dettas N-sida. Den är ca 300 m. l. och går i riktningen O-V och OSO-VNV. Västra ändan av naturbildningen består av stora flyttblock och likaså finnes det större stenar i den östra ändan. Hela den mellersta

delen består emellertid av en rullstensbildning av ca 30 m:s bredd. På det högsta stället bilda rullstenarna en rund stensättning, ung. 30 m. i diam. Strax ö om denna finnes en annan liknande. Hannula avser någondera av dessa, då han säger att stensamlingen är rund i ena ändan och att denna del är byggd av människohand. Enligt min uppfattning böra emellertid även dessa runda stensättningar betraktas som naturbildningar. En del stenar kunna visserligen ha blivit ordnade av människohand, ty berget har varit en samlingsplats för ungdom. - För övrigt är berget synnerligen slätt och saknar nästan helt stenar.

Å n ä s

J. Bränny omnämner en rund stensättning på ett berg bakom åkrarna å Jokiniemi gård. Den skall vara 6 famnar i omkrets, ca $1\frac{1}{2}$ famn hög, ehuru de "bästa" stenarna äro avlägsnade. På Ånäs gård kände man emellertid icke till någon stensamling.

S t r ö m f o r s b r u k s o m r å d e

S. Pääkkönen i Pyttis har lämnat uppgiften, att invid bruket finnes en s.k. "jättläisten hauta". Skogvakten Osenius i Abborfors upplyste mig om, att en liten holme eller udde, som ser ut, som en kulle, kallas "jättens grav". Riksdagsman Kullberg hade åter hört benämningen "Ramunders grav".

A b b o r f o r s

Bränny omnämner 15 st. runda stensättningar på sluttningen av Kyrkberget samt ytterligare en del eldstäder ca $\frac{1}{2}$ km åt S från detta berg. Vi kunde ej återfinna dem. Det är mycket möjligt, att de numera äro övervuxna. De härstamma säkert från sen tid, möjligen 1700-talet.

T e s s j ö

Ett kummel på ett berg S om Tervas träsk är omnämnt i artikeln i Hufvudstadsbladet och i "Bronsåldern i Nyland". Stränderna vid träsket äro låga och vi kunde icke där upptäcka någon fornlämning. Å Bästkärr lägenhet, belägen ung. 80 om träsket, hörde vi oss för. Där kände man ej till något kummel, men kunde likväl ge oss upplysningen, att på ett berg ung. åt V från Bästkärr finnes en samling stora stenblock, alltså en naturbildning. Antagligen är det denna stensamling, som avses.

L a p p o m

Skogvakten A.I. Hellman, som i ett brev omnämner kumlet i Lappom - han kallar det en båtgrav - nämner även om ett röse. Under mitt besök i denna trakt fick jag veta, att Hellman hört om detta röse av en gammal kvinna. Det skulle ligga i närheten av den plats, där yxan, som förvaras hos fru Andsten, blev funnen. Tillsammans med Hellman sökte vi i skogen, men kunde ej finna något röse, som vore ett människoverk.

Hellman nämner även i sitt brev, att i Ärvelä skogen enligt faderns uppgift skall finnas tvenne oraserade stenrösen samt att i Lindstedts eller Piiras hage skall finnas en stenhäll vilande på andra stenar och försedd med inristningar. Undertecknad fick emellertid veta, att båda dessa platser äro belägna i B j ä r n å socken, varest Hellmans fader varit skogvaktare eller dylikt. Av brevet framgår det emellertid icke, att de ligga i Bjärnä.

V a h t e r p ä ä

Både Hufvudstadsbladet och "Bronsåldern i Nyland" omnämna ett jättekast på SV-sidan av Ängisberget. Berget skall finnas i SO- ändan av ön, men ingen kunde ge oss upplysningar om det.

S v a r t h o l m

Jättekastet på Svartholms nordligaste udde, omnämnt i Hufvudstadsbladet, kunde vi icke finna, men fingo veta, att på Kummelberget, enligt uppgift beläget ca 400 m. från Källvik lägenhet ung. åt NV, har funnits ett röse, som sett ut som ett torn och som varit antingen ett sjömärke eller ett fundament för en signalstång från ryska tiden. Berget skall vara ca 20 m. högt och från det har man god utsikt över havet. Antagligen är det detta röse, som avses i notisen.

B o j s t ö

I Hufvudstadsbladet omnämnes ett jättekast även på Bojstö. Något kummel finnes där emellertid icke, men väl har där funnits ett sjömärke och det kan tilläggas, att N-ändan av holmen består av rullesten. Dylika naturbildningar gå ju även under namn av jättekast.

Ett par stensamlingar, som visades för mig, kunna ytterligare nämnas.

T e s s j ö

Skogvakten Osenius, Abborfors, berättade, att på ett berg nära

Särkjärvi sjö finnes en stor samling stenar. Denna befanns emellertid vara en naturbildning.

L a p p o m

Skogvakten Hellman, Lappom, visade oss en stensamling vänster om den väg, som från landsvägen Lovisa-Pyttis leder till Lappom. Den ligger nära vägen uppe på "åsmalmen" mellan Lappom-Tessjö rå och Lappom gårds vägshål samt visade sig vara en rullstensbildning.

K a m p e s l a n d e t (Ångisö)

Skogvakten Ekebon å Reimars berättade för mig, att på ~~Kolmen~~ finnes en avlång "vikingagrav". Platsen besöktes och vi funno, att mellan ett stort stenblock och en liten bergavsats fanns en helt låg stensättning av ca 2m:s längd och 80cm:s bredd. Denna är troligen en naturbildning.

Ovannämnda naturbildningar har jag nämnt för den händelse, att någon i framtiden skulle sända in uppgifter om dem.

Iförhållande avseende har Strömfors socken sålunda mycket litet av intresse att bjuda på; så mycket intressantare är socknen däremot i etnografiskt och i synnerhet i historiskt avseende.

Ryssugnar.

De vid våra kuster förekommande ryssugnarna äro även här representerade. Deras utbredning är följande:

V a h t e r p ä ä

2 ryssugnar å Bullers (fornl. 4, 5).

S v a r t h o l m

ca 12 st. numera förstörda ryssugnar å Källvik parcell (fornl. 6).

1 ryssugn å Björklunds parcell (fornl. 7).

L a p p o m

1 ryssugn å Lappom gård (fornl. 8).

Här kan nämnas, att skogvakten Hellman berättade, att ryssugnar finnas i P e r n å 80 om Pärnabottensviken ca 1 km. från gränsen mellan Lappom och Pernå. Han har av en person vid namn Hultin, bosatt i Pernå, hört, att även norr om samma vik skall finnas ugnar. Dessa torde

icke tidigare varit kända.

På följande ställen kunde undertecknad däremot icke finna ryssugnar:

S t o r a V å d h o l m e n

I Hufvudstadsbladet omnämnes en ryssugn på Stora Vådholmen, men vi kunde icke finna någon. En oval och en rund stensättning funno vi däremot. 1).

Fiskaren Lindholm, Vahterpää, nämnde om, att på Myssholmen och Ljusån-kallas även Jussarö skulle finnas ryssugnar. Dessa kunde vi emellertid icke finna och ej heller kände andra personer till dem.

Det är icke alls omöjligt, att det funnits ryssugnar även på dessa holmar, ehuru vi icke kunnat finna dem, ty helt säkert har mången ugn blivit övervuxen eller rasat in. Naturbildningar, som liknade ugnar och som mycket väl kunna ha använts som ugnar funnos mångenstädes på dessa på stenar så rika holmar.

Det kan nämnas, att i Borgå socken finnas ryssugnar på Onas, på Stor Pellinge och på Sundö. I Pernå finnas sådana på Ryssön och på fastlandet i närheten av denna ö, likaså på Altarskår samt slutligen de ovannämnda vid Pärnabottensviken. I Pyttis förekomma dylika ugnar på Långön och Fagerön. En ugn skall även finnas i Anjala enligt Pakkalas berättelse.

Frågan om vem som uppfört ryssugnarna samt deras ålder och användning har länge varit under diskussion. S. Dahlström har sökt påvisa, att de verkligen äro byggda av ryssar såsom traditionen förtäljer samt att åtminstone de allra flesta använts vid bakning. Han framhåller även, att ryssarna härjat eller haft läger på de flesta platser, där dylika ugnar finnas och kemmer till det resultatet, att åtminstone det stora flertalet härstammar från stora ofreden.

Han anför uppgifter om ryska bakugnar. Till dessa kan en uppgift tilläggas, nämligen överste J. Danielssons beskrivning av ryssarnas återtag, daterad den 22 sept. 1712 i Anjala. Den lyder sålunda: " - - Ved återtagan ^{det} föregat 3^{ne} dyngen på Pytterlax åkern hvarest han på marken

1) Se s. 43.

glort många Bakungnar - " 1).

Från de vanliga traditionerna om ryssugnarna avviker den uppgift, som jag erhöll om ugnarna vid Källvik. Det berättades nämligen, att de härstamma från en tid, då svenska flottan låg i denna trakt. - Antagligen har det funnits något minne av, att främlingar uppfört ugnarna och måhända har denna sägen förväxlats med en annan, nämligen den, att Kungshamn, som ligger något söder om Källvik, erhållit sitt namn därav, att svenska flottan enotid legat där 2).

"Lägergrunder" Förutom ovannämnda ryssugnar finnes det även andra ugnar. Dessa och ugnar. förekomma i samband med stensättningar, som antagligen åtminstone i de flesta fall, äro grunder för enkla kojor eller tält.

Deras utbredning är följande:

V a s t i l l a

Käärmeskallio: 1 oval och 1 rund stensättning (fornl. n:o 9:a-b).
1 stensättning, som består av 2-3 "rum". (fornl. n:o 10).
1 fyrkantig stensättning. (fornl. n:o 11).
2 ugnar, som antagligen hört till ett "rum" (fornl. n:o 12).

Dessutom ser man flerstädes på detta samma område stenar, som äro lagda i ring.

K u n g s h a m n

Björkmans område, strax N om Fransas parcell:

1 stor stensättning med 2 "rum" och 1 ugn (fornl. n:o 13).
2 ovala stensättningar (fornl. n:o 14:a-b).

Fransas parcell (Kungshamn n:o 2):

1-2 stensättningar och 1 ugn (fornl. n:o 15:a-c).
1 fyrkantig stensättning (fornl. n:o 16).

Karlssons parcell (Kungshamn n:o 1) :

1 oregelbunden stensättning med 1-2 ugnar (fornl. n:o 17).
1 stor stensättning med 2 "rum" och 2 ugnar (fornl. n:o 18).

V a s s u d s h o l m e n (vid Svartholm)

1 oregelbunden stensättning med 1-3 ugnar (fornl. n:o 19).

1) Koskinen, Lähteitä ison vihan historiaan, s. 284.

2) Se närmare ,.36-38.

Dessa "grunder" bestå av en i medeltal 50 cm hög stenvägg, som omsluter en fyrkantig, rund eller oval plan. De ha i de flesta fall en ingångsöppning och äro vanligen belägna invid en slät bergvägg eller en stor, jordfast sten med en jämn sida. Denna bildar en "vägg" i stensättningen. De övriga väggarna äro byggda av stenar vanligen så, att större stenar av ca 40-50 cm:s höjd äro radade bredvid varandra i ett eller två lager, medan mindre stenar äro lagda i flere varv på varandra utan användning av murbruk eller dylikt. Väggarnas tjocklek varierar mellan 40 cm och 1 m. "Golvet" är ofta utgrävt och således något lägre än den omgivande marken. "Rummen" äro i medeltal ca 3 m. i diam. Stundom ligga tvenne rum alldeles nära varandra, antingen i bredd (ex. n:o 10) eller också på var sin sida av en stor sten (ex. n:o 13, 18). En synnerligen oregelbunden plan har fornlämningen på Vassuddsholmen. Där har man betjänat sig av bergväggens vinklar och utsprång samt invidliggande stenblock. På ställen där "naturliga väggar" saknas ha murar byggts och i vinklarna finnas små ugnar.

Av ovanstående förteckning framgår, att dylika ugnar även höra ihop med flere av de övriga stengrunderna. Till sin konstruktion äro de enkla och ha uppförts utan användning av bindeämnen. Ugnarna äro i genomsnitt 50 cm. l. 40 cm. br. och 40 cm. h. De äro täckta och ha i ena ändan en öppning, i medeltal ca 40 cm. br. och 30 cm. h. Denna omges vanligen av ett par stenar på vardera sidan samt en tämligen jämn ca 10 cm. tjock sten, som bildar överstycket. De båda ugnarna på Käärmeskallio i Vastila avvika från denna typ.

Dessa fornlämningars läge är olika. De i Vastila befintliga grunderna ligga i skogen på bortre sidan - sett från Kymmene älv - av den sammanhängande berggrund, som utgöres av Kotikallio och Käärmeskallio. Av de vid Kungshamn befintliga stensättningarna ligga en del (t. ex. n:o 13, 14) alldeles lågt och nära stranden, andra åter (t. ex. n:o 17, 18) uppe på berg och något längre från stranden.

Det kan här nämnas, att i Pärnå socken på Sandö, 80 om Kjesalö, finnas stensättningar, som av beskrivningen att döma höra till samma typ som de ovannämnda. Även där är det fråga om stensättningar, som omsluta en rund eller fyrkantig plan av 4-6 stegs genomskärning. I dessa finnes det en enkel, sluten ugn, byggd av flata stenar.

Undertecknad har icke kunnat komma underfund med ,att motsvarigheter till dessa grunder skulle finnas på andra ställen än möjligen på Pitkäpaasi 1). På Pitkäpaasi -eller egentligen hela ögruppen- finnes en mängd fornlämningar av olika typer. Här avses de i "Suomen kiinteät muinaisjäännökset" på sid. 44-46 omnämnda inhägnaderna, vilka äro uppdelade i trenne grupper. Den första gruppen består av regelbundna ,fyrekantiga stensättningar, i vilka nedre delen av en vägg utgöres av en stor, ca 1 m. hög sten med en jämn sida. Dörröppning finnes och i ett hörn ligga en mängd stenar, som antagligen utgjort eldstad. I den andra gruppen utgöra en eller flere jordfasta stenar sidor i inhägnaderna, som omge oregelbundna planer och vanligen bestå av stenar i två eller tre varv. De ha en ingångsöppning och ugn. Den tredje gruppen utgöres av stensättningar, som påminna om stenföten i ett fyrkantigt hus. Bland dem finnes även små fyrkantiga stensättningar, som sakna ingång och ugn. Det kan ytterligare påpekas ,att alla ovannämnda inhägnader äro uppförda utan användning av bindeämnen.

Av beskrivningen att döma påminna alla tre grupperna ,åtminstone delvis, om stensättningarna i Strömfors socken. Även bland dessa förekomma nämligen stora olikheter. Det vore dock svårt att indela dem i grupper ,varför alla blivit tagna i klump. Olikheten kan möjligen, åtminstone delvis, bero på en tillfällighet, t. ex. terrängen, stenarnas form och rikligare eller sparsammare förekomst samt den individuella läggningen hos de personer, som byggt dem. Trots olikheten behöva de knappast härstamma från skilda tider.

Tallgren framhåller, att dessa stensättningar på Pitkäpaasi möjligen äro husgrunder och anser ,att en stor del av dem på ett eller annat sätt ha samband med ryssarnas stenindustri under 1700-talet. Han tillägger dock, att ryssugnarna, jungfrudanserna och en del andra stensättningar, som även påträffats på denna ögrupp, förekomma mångenstädes vid våra kuster, i trakter ,som icke haft någonting att skaffa med den ryska stenindustrin, samt fortsätter: " Asioiden näin ollen etsii selitystä noille muinaisjäännöksille joistain vaikutteista, jotka

1) I Sibbo finnas en del stenringar och murar på holmarna och likaså finnas på Altarskär i Pernå egendomliga stensättningar: två delvis raserade inhägnader inom varandra. Det är dock osannolikt ,att de höra till samma grupp.

ovat niille yhteisiä pitkin rannikkoja. Sellaisia vaikutteita voivat olla yhteiset sosiaaliset olot, t. s. elinkäinot, lähinnä kalastus; ajatella myös voisi että osa latomuksista jotenkuten saisi selityksensä rannikkoliikkeestä, merenkulusta tai sotalaivojen miehistöjen "leiripaikoista" 1).

Undertecknad skulle icke tro, att dessa steninhägnader i Strömfors socken äro lämningar av mer eller mindre tillfälliga fiskarkojor. Detta förefaller föga troligt i synnerhet, om man tager i betraktande, att även i Vastila finnas dylika stensättningar 2). Däremot är det snarast fråga om lägerplatser eller utkiksposter. Det kan nämnas, att även K. K. Meinander, som besett fornlämningarna på Sandö, var av den åsikten, att de äro lämningar av ett läger från krigstid. 3). Det bör dock tilläggas, att undantag naturligtvis äro möjliga. Frågan om deras ålder behandlas längre fram.

Hästskeformi- I detta sammanhang kan nämnas, att nära lägergrunderna i V a s t i-
ga stensätt- 1 a funnos tvenne små hästskeformiga stensättningar (fornl. n:o 20:a-b),
ningar. som möjligen äro ett slags skydd för skyttar eller dylikt. Av husbon-
den på Mannula hemman fingo vi veta, att även på sidan av Kotikallio
skulle finnas liknande stensättningar samt likaså på Kaurakaskenkal-
lio 4). Båda platserna besöktes, men intet anmärkningsvärt påträffades.
Skogvakten Osenius nämnde om, att även i A b b o r f o r s på högra
sidan av den väg, som från Abborfors leder till Lovisa, finnas liknan-
de stensättningar. Dessa ligga i skogsslutningen nära vägen.

Rösen. På Käärneskallio i V a s t i l a finnas ytterligare tvenne sten-
samlingar (fornl. n:o 21:a-b). Stenarna ha av människohand blivit upp-
staplade mot stora jordfasta stenar, men av vilken anledning detta
skett är svårt att avgöra.

Eldstad. I K u n g s h a m n på Fransas parcell finnas en enkel eldstad

1) Tallgren, Suomen - - kiinteät muinaisjäännökset . s. 44-48.

2) Lämningar av fiskarkojor finnas dock antagligen även i denna soc-
ken. Det berättades nämligen, att på Yttre Tåktarn invid ett berg fin-
nes en fyrkantig steninhägnad, som någon ^{vedhuggare eller} fiskare byggt åt sig. Denna
holme besöktes ej, ty det var svårt att få motorbåt och den dag, då bl.
a. Vådholmen och Stora Tåktarn besöktes, hunno vi ej med den.

3) Östra Nyland 1911:46.

4) Dessa sistnämnda hade han sett för flere tiotal år sedan.

invid en jordfast sten (fornl.n:o 22) samt invid stensättningen n:o 15:a ett litet röse, som består av ganska små stenar (fornl.n:o 15:d)

Vallar och batterier. En grupp fornlämningar från 1700-talet återstår ännu att nämna, nämligen vallarna och batterierna. De förekomma på följande ställen:

V a s t i l l a

1 vall på Hilikka Salmis mark vid Kymmene älvs norra strand.

2 vallar bakom varandra på Pitkäpelto, Hannula hemman, vid Kymmene älvs norra strand (fornl.n:o 23).

1 batteri på Hamppumäki vid Hirvikoski, Sihvolas mark (fornl.n:o 24).

1-2 batterier vid färjstranden, Koskimattilas mark (fornl.n:o 25).

1 batteri vid stranden av Kymmene älv på Helmi Kottilas mark, delvis på L.Kallios parcell (fornl.n:o 26).

1 batteri på Patterinmäki (fornl.n:o 27).

3 st. små kullar på Kotikallio (fornl.n:o 28).

H a a v i s t o

1-2 vallar vid stranden av Kymmene älv.

A b b o r f o r s

2 batterier invid sockengränsen på norra sidan av landsvägen Lovisa-Pyttis (fornl.n:o 29, 30).

Vallarna och batterierna äro uppförda av jord. De senare bestå av en jämn plåtå, vars främre sida höjer sig 1-3 m. över omgivningen och stundom är stensködd, medan den bakre delen vanligen övergår i den omgivande marken. Batterierna i Abborfors skilja sig från denna typ därigenom, att de yttre delarna äro högre än mittpartiet. För övrigt äro dessa båda batterier större än de övriga.

De båda vallarna på Hannula hemman och likaså den vall, som ligger på H. Salmis mark, har undertecknad icke sett. Jag fick nämligen veta om dem just, då vi stodo i beråd att lämna Vastila. Vallarna i Haavisto sågo vi ej heller, men det berättades, att de äro mycket utjämnade.

De batterier och vallar, som besågos, avritades likasom även "lägergrunderna." Dessa teckningar äro dock ej fullt exakta. Vi kunde nämligen ej offra alltför mycket tid på dessa stensättningar, ty det gällde ju att främst söka rätt på fornlämningar från förhistorisk tid.

Teckningarna torde dock giva en någorlunda tydlig bild åtminstone av "lägergrundernas" utseende.

Vallarna och batterierna i Vastila äro alla så belägna, att de giva skydd mot en fiende, som väntas komma över Kymmene älv. Vastila var nämligen likaväl som Abborfors ett övergångsställe, där det var synnerligen lämpligt för fienden att försöka taga sig över älven. Det kan tilläggas, att batteriet på Kotkan^lkallio - består av 3 st. ca 1 m. höga kullar av jord och grus - ligger högt samt att man från det har en vidsträckt utsikt över Kymmene älv både åt SO och SV (foto n:o 25:a).

Vallarna i Abborfors ligga vid Kymmene älvs västra mynningsarm. Deras nuvarande läge i förhållande till älven är icke det ursprungliga, ty då elektricitetsverket i Abborfors byggdes lades en del låga marker under vatten. Sålunda sträcker sig älven ända fram till vällen n:o 30, som ligger just ovanför vattenbrynet. Den andra vällen (n:o 29) ligger högre uppe på berggrund. Nedanför finnes en i berget insprängd krutkällare. Vattnet tränger nu ända fram till denna, som förresten numera är förstörd.

Vallar och batterier finnas även på många andra ställen i dessa forna gränstrakter.

Det berättades för undertecknad, att sådana finnas i Hirvikoski by, Pyttis socken, bl.a. på norra sidan av Jaakonsaari samt vid Kymmene älvs södra strand. Likaså skall ett batteri finnas på Drockila gårds mark i Kvarnby. Enligt den historiska litteraturen finnas sådana även i Abborfors samt i närheten av Pyttis kyrka. 1).

Enligt Reinholm och Pakkala finnas vallar och batterier även mångenstädes i de nordligare trakterna nämligen i E l l i m ä k i, A n - j a l a, S i p p o l a, I i t t i och J a a l a.

Dylika fornlämningar finnas dessutom vid Kymmene älvs östra mynningsarm samt längre österut.

Att de allra flesta av dessa fornlämningar härstamma från 1700-talet och striderna mellan Sverige-Finland och Ryssland torde kunna betraktas som säkert, men härstamma de från början, medlet eller slutet

1) Se närmare s. 27-28.

av 1700-talet ? Undertecknad skall i det följande försöka klargöra denna sak. För att underlätta detta redogöres först för en del krigshändelser i dessa trakter under 1700-talet och 1808-09 års krig.

Stora ofreden.----- 1712 övertog Lybecker åter befälet över trupperna i Finland.

Han uppgav den framskjutna ställning, som armén under Nieroths ledning innehåft. I stället sammandrogos trupperna till Högfors vid Kymmene älvs östra mynningsarm. Det var Lybeckers avsikt att där hålla stånd och hindra fienden att gå över Kymmene, varför befästningsarbeten utfördes under ledning av Lorenz Glansberg och Olof Bergstäck. 1) Även Karl Armfelt i Savolaks fick befallning att med sin avdelning förena sig med huvudhären.

15-16000 ryssar under ledning av Apraxin och Bruce begåvo sig den 26 aug. 1712 från Viborg. Deras mål var att bemäktiga sig kuststräckan till Helsingfors och att där anlägga stödjepunkter. Vid samma tid hade ryska galärer lyckats tränga sig till älvmynningen och kapa ett svenskt transportfartyg. Det var därför fara värt, att Lybeckers trupper, som voro lägrade på älvens västra strand bleve kringrädda av ryssarna. Krigsråd hölls, varvid yrkades på reträtt till Hirvikoski vid Kymmene älvs västra mynningsarm. Överste von Essen kommenderades att med sina avdelning hålla vakt vid Abborsfors, medan Lybecker med sina 7500 man skyndsamt retirerade till Hirvikoski. På älvens norra strand i Vastila 2) redde han sig att hålla stånd mot den efterföljande fienden, som slog sig ned mitt emot på den södra stranden.

I sina rapporter skildrar Lybecker händelserna vid Hirvikoski 3). Den 29 aug. skriver han bl.a., att kosacker nära bron anfallit en mindre avdelning, som begivit sig ut på rekognosering. Fienden jagades dock på flykten och sju fångar togos. Vid förhöret med dessa erfor man, att fienden den 27 aug. gått över Kymmene vid Högfors. Den 29 på kvällen kunde man se, huru ryssarna tågade fram ur skogen. Lybecker tillägger: "Derpå hörde man samma natten starkt huggas och arbetas på åtskilliga

1) Fortifikationens historia. III:4-6. s. 586, VI:6-7. s. 258, 439.

2) Vastila kallas även Länsi-Hirvikoski, medan Hirvikoski (Tarkkila) i Pyttis kallas Itä-Hirvikoski.

3) Koskinen, Lähteitä ison vihan historiaan. s. 276-283.

ställen ända ut åt Strömmen utj een distance af een fullkommen svänsk
mijhl. Dagen derpå som var d: 30 höllo de sig stilla, förutan at man
såg någre af des troupper och fouragerare marchera af och ann; den der
på följande natten hörde man åter som förr på alla ställen mycket
starkt arbetande och huggande, hvilket alt skedt baak om högderne och
i Skogen emedan man d: 31 om dagen icke kunde något mehr skönja, än det
han efter middagen begynte canonera från ett Batterie, som han upkas-
tat i een Skogslund, och at man in moot aftonen kunde see, at han vijd
Hollmarne, nedan för denne byn i Strömmen belägne, lät een stor quanti-
té hooptimbrade machiner sammandraga; Natten derpå continuerades med
lijska arbetande som förr, och märkte man d: 1 hujus i gryningen, at fiend
den hadde ofvan ^{för} denna Byyn, hvarest äfven några hollmar liggia, een lång
linia och Bröstvärn, samt der utj 4 Batterier, och äfven så nedan före,
3 Batterier färdige, där utur han så vähl med Stycken som Musqueterie
heela dagen skutitt på våre arbetare, så att 16 man dehlis döde dehlis
ille blesserade äro, continuerandes ännu in i natten med starkt skiutan-
de så vähl som med Bombers kastande, der emot hafva vj med all macht
och så mycket Bussarne nånsin årkadt, dag och natt både med linier och
Batteriers upkastande arbetat, samt der utur gjort fienden all möjlig
skada och afbräck. - -"

Detta brev skrevs natten mellan den 1 och 2 sept. Lybecker var övertygad om, att fienden den 2 på morgonen skulle försöka taga sig över älven. Den 5 sept fortsätter han sina rapporter och meddelar, att fiend^{den} mot förmodan icke gjorde det och tillägger: "--utan då det updagades, förnam man, at han icke allenast till de utj sista 4 omrörde Batterier ofvanföre vijd Strömmen ännu upkastadt 3 andra i samma linia, utan och det eena mit utj af 14 Skottanglar mycket högt uppfördt, canonerandes heela den dagen rätt starkt, hvar under han ock satte een Båat öfver Strömmen med några Man, som gjorde ett ankartog fast i stranden på denna sijdan och änteligen mot aftonen öppnade des linia på högra handen när in till det stora Batterie, till at der igenom framföra des Pontoner - -".

En del regementen drogos till detta ställe för att tillbakaslå en eventuell attack. Lybecker överlade därefter med regementsofficerarna om vad som ytterligare kunde göras för att hindra fiendens övergång. Dessa ansågo emellertid, att intet stod att göra " 1° derföre, at Bussarne redan genom det trägna arbetet voro allaredan mycket afmattade,

och ändå hadde man med våra värck och linier icke hindt till een 3die dehl af den fullkomligheet, hvar utj fiendens allaredan står; 2de at i stället för det vij hafva allenast 3 $\&$ Stycken, befinnes fienden af de uphämtade kuhlor hafva 6 och 8 $\&$, hvar med han bestrukt heela fältet på denna sidan Strömmen, så at trouperne öfverst i Skogbrädden lijdit een och annan skada af des Canoner, och vore derföre 3° omöjligt at hindra fienden under faveur af des Stycken at lägga Pontonerne öfver Strömmen, samt at låta des Infanterie öfver marchera, finnandes och 4° där man i det samma skulle honom attacquera, så måste man, både i fältet så vähl som vijd Linierne, hvilka man för deras vijdlyftigheet skull icke på många ställen hindt göra skott frije, utstå fiendens canonade, särdeles af det höga Batterie, hvarifrån han på den händelsen, at des Infanterie vijd öfvergången skulle lägga sig på stranden neder, kunde utan fahra spela på oss öfver hufvudet af des egna; föreställande sig 5°, at fienden medelst åtskillige fausse attaquar kunde låcka oss ut på fältet och åter draga sig tillbaka, då man både i an- och afmarchen icke utan manspillan måste kläda skott både ifrån Batterierne så vähl som af Musquetterie öfver linierne, och hadde man sålunda 6° alltid een ofehlbar och viss förlust emot een ovissheet, at ändå kunna där med det ringaste effectuera; hvarföre de och 7mo sig utlåtö at häldre villja på någon fördelachtig plain, där vårt Cavallerie kunde äfven komma i action, lefverera fienden Battaille, än at inlåta sig med honom vijd passet under des värck."

Lybecker gav sina trupper befallning att draga sig till Elimäki. Han tillägger i brevet: " -- i synerheet beordrade jag Hr öfverste Essen at göra de 4 gamla och mäst odugliga 8 $\&$ Järnstycken obrukbare innan des aftågande, emedan de i brist af förspar och duglige förställare icke kunde medbringas, men blef dock med de hoos mig hafvande trouper stående at afbijda fiendens öfvergång --."

Vid midnattstiden hade man blivt varse " at några Mann i een båt hämtade det fastgjorde kabeltåget tillbaka, samt sedan hört et sagta gny och ljud, lijka som då Stycken föras." Fienden förhöll sig tyst, även då man från finska sidan avfytrade några muskötskott och därför begynte Lybecker befara, att fienden ännade skyndsamt rycka till A b b o r f o r s och överrumpla posten. Han sände dit överstelöjtnant Creutz med 200 hästar jämte befallning till v. Essen att stanna samt hålla kanonerna. Denne hade emellertid hunnit förstöra dem och själv

avtågat. Han återtog dock sin ställning samt meddelade Lybecker, att fienden visat sig vid Abborfors och att han genom kunskapare erfarit, att den både med infanteri och kavalleri var i annalkande. Detta bekymrade Lybecker, ty han visste ej, om ryssarna verkligen ämnade lämna Hirvikoski eller endast försökte ytterligare spilttra de svenska trupperna. Han beslöt därför att avvakta händelsernas vidare utveckling. Fiendens görande och låtande beskriver han sålunda: "d: 3 om mårgonen såg man ännu fienden i sina värck, dock sköt han icke så starkt som tillförne - - -. Natten emellan d: 3 och 4de hölt Fienden sig stilla, alt in till kläckan 9 i går för middagen, då man först märkte åtskillige starka Eldar såvähl innom des linier, som uthi lägret i Skogen, och något der efter såg man, ifrån ett högt Berg på denna sijdan 1), 8 Canoner tillijka med 2 vagnar föras ifrån Batterierna åt deras läger, därpå sköts ännu 3 skott af det stora Batterie, och så marcherade ungefär 2000 man Infanterie uhr linierne, med hvilka 3 Canoner och 2 vagnar fölgde." På kvällen den 4 sept. hade fienden lämnat Hirvikoski "och så märkte man några rökar upgå ifrån Kupis och Kymenä sijdan." 2)

Av det ovannämnda framgår, att batterier och linjer blivit uppförda vid Hirvikoski så väl av ryssar som av Lybeckers trupper. Överbefälhavaren skriver dock endast i förbigående om de egna försvarsverken. I "Fortifikationens historia" 3) nämnes dock, att han vid Hir-

1) Antagligen Tammenkallio eller Kotikallio.

2) Schybergsons och Mankells uppgifter (Finl. hist. II. s. 26. och Anteckn. rör. finska armeens - - - s. 232-233.), att Lybecker, då fienden i slutet av maj nalkades, bröt upp från Högfors och retirerade till Hirvikoski, varest de bägge armeerna i tre månaders tid lågo mitt emot varandra, äro felaktiga. Av Lybeckers rapporter framgår nämligen, att ryssarna först den 27 aug. - d. v. s. omedelbart efter det Lybeckers trupper avtågat - gingo över Kymmene vid Högfors samt att de fiendliga arméerna endast från den 29 aug. till den 4 sept lågo mitt emot varandra vid Hirvikoski. Även framställningen i Ison vihan hist. av Lindeqvist (s. 312-313.) och Fortifikat. hist. (III:4-6. s. 585-586) överensstämmer därmed.

3) III:4-6, s. 586.

vikoski lät Glansberg och Bergstäck "uppkasta åtskilliga linjer af jord och faskiner samt 7 batterier". De allra flesta av ovan uppräknade batterier och vallar i Vastila härstamma sålunda helt säkert från denna tid. 1) Några av försvarsverken kunna dock vara från en senare tid och härstamma i så fall snarast från Gustav III:s krig. 2) Man kunde tänka sig, att t.ex. de tre kullarna på Kotikallio vore från slutet av 1700-talet. - Det bör ytterligare påpekas, att en plan-teckning över ställningen vid Hirvikoski år 1712 finnes i Krigsarkivet i Stockholm. 3)

Även linjerna i H a a v i s t o härstamma möjligen från stora ofredens dagar, ty man kan väl räkna med, att det på finska sidan uppkastades försvarsverk även mitt emot de batterier, som ryssarna byggde invid holmarna nedanför strömmen. Det bör dock påpekas, att denna trakt var krigsskådeplats även under 1788-90 års krig. 4).

Som ovan påvisats uppfördes under stora ofreden batterier och linjer även i Itä-Hirvikoski, P y t t i s socken. "Fortifikationens historia" 5) omnämner en väster (nedanför) och sju öster om (ovanför) Hirvikoski, men Lybecker meddelar, att ryssarna hade tre batterier nedanför Hirvikoski. - På Jaakonsaari skall finnas en linje. Denna är möjligen identisk med den långa linje med sju batterier, som Lybecker omnämner. Enligt hans uppgift låg dessutom ett batteri i en skogslund. Det kan tilläggas, att i denna by antagligen finnas försvarsverk även från Gustav III:s tid. 6).

I Vastila ha talrika kanonkulor blivit påträffade bl.a. i Sammalsuo, som ligger mellan Käärmeskallio och Tammenkallio. Likaså har man funnit en mängd blykulor i Pitkäpelto, Hannula hemman, i närheten av linjerna - enligt uppgift av husbonden. Tvenne kanonkulor,

1) Det kan tilläggas, att Ehrensvärd skriver i sin dagbok -s.16.- : "Neder vid bron [Hirvikoski] ligger en liten redutt, som blifvit uppkastad i Armfelts tid, då han försvarade detta pass." - K.Armfelt anförde 1712 den högra flygeln vid Hirvikoski. (Mankell. s.233.).

2) Se närmare s. 28-30.

3) Fortifikationens historia. III:4-6. s.586.

4) Se närmare s. 28-30.

5) Fortifikationens historia. III:4-6. s.586.

6) Se närmare s. 28.

som blivit funna i Sammalsuo, fick undertecknad med sig. Den ena (Hist.avd.n:o 40057:3) har en ihålighet i mitten och väger 1,970 kg.; den andra (Hist.avd.n:o 40057:4) är massiv och väger 1,280 kg. Enligt Lybecker använde hans manskap kulor av $3\overline{8} = 1,275$ kg., medan fiendens kulor vägde 6 och $8\overline{8} = 2,55$ och 3,4 kg. Förutsatt att kulorna härstamma från stora ofreden skulle sålunda åtminstone den ena av dem ha tillhört försvararna av passet vid Hirvikoski, men då man betänker, att i Sammalsuo påträffats en stor mängd kulor vore man snarare böjd för att tro, att fienden avskjutit dem. Måhända ha ryssarna även använt kulor av mindre vikt än vad som ovan angivits. Det är för övrigt möjligt, att dessa kulor icke alls härstamma från stora ofredens dagar, utan härröra t.ex. från 1788-90 års krig.

Men låtom oss återgå till krigshändelserna. - Även den ryska flottan hade varit verksam. Det har nämnts, att den i slutet av aug. 1712 anlät till trakten av Kymmene älv. Därifrån drog den sig ^{till} Pellinge, varifrån några fartyg sändes mot Helsingfors. Anfallet avvärjdes dock och fienden återvände till Pellinge. - - Våren 1713 avseglade den ryska roddflottan från Kronstadt till Pitkäpaasi. Enbavdelning sändes därifrån mot Helsingfors, som skulle försvaras av Karl Armfelt. Denne ansåg dock, att ställningen var hopplös samt sammankallade ett krigsråd. Därvid bestämdes, att staden skulle brännas och överlämnas åt fienden. Trupperna drogos därefter till Borgå, men då även ryssarna kommo dit, retirerade de, varpå även fienden avtågade. Denna bemäktigade sig sedan den invid Tervik belägna Ryssön, som omgavs med vallar och blev en stödjepunkt för den ryska operationerna. - - Lybecker hade emellertid erhållit befallning att försvara kustvägen. En drabbning utkämpades invid Borgå, men därefter drog han sina trupper till Strömsberg egendom, där han ordnade dem för ett slag. I stället för att först slå Lybecker förde Apraxin likväl sina trupper raka vägen till Helsingfors, varest befästningsverk uppfördes.

- - Regeringen gav sedermera befallning åt Lybecker, att infinna sig i Stockholm. Han fick där stå till svars för den svåra ställning, i vilken Finland befann sig samt för att han låtit fienden överskrida Kymmene älv och icke hållit stånd ens vid Hirvikoski. - Lybecker stod i gunst hos Karl XII och denne skrev om detta, att enligt kartan

gjorde Lybecker väl, då han lämnade Kymmene, ty det hade varit omöjligt att hindra fienden att komma över den sex mil långa floden. Konungen tillade, att Hirvikoskiställningen var bättre, men att han icke kunde avgöra, om den borde ha försvarats till det sista, ty många omständigheter, som för honom voro obekanta spela in. Han var likväl av den åsikten, att arméen borde sparas tills hjälp hunne anlända. 1)

- - - -

Tiden 1721-41. I freden i Nystad 1721 förlorade Finland sitt sekler gamla värn i öster. Tryggheten hade försvunnit och frågan om gränsens befestande kom gång efter annan upp till behandling, men vårt försvar ägnades icke all den omsorg, som ställningen krävde. I början var intresset större, men snart svalnade det och vid 1734 års riksdag förmärktes stor likgiltighet, ehuru befälhavaren för de finska trupperna Berndt Otto Stackelberg och flere finska riksdagsmän yrkade på energiska åtgärder till landets skydd. Under riksdagen 1738-39 behandlades åter frågan om Finlands försvarsväsende. Axel von Löwen, som 1737 övertagit befälet i Finland yrkade på iståndsättandet av de gamla fästningsverken samt på anläggandet av en befäst hamn vid Helsingfors eller annan lämplig plats vid sydkusten. Flere av krigslivrarna voro dock av annan åsikt och t. ex. Lewenhaupt framhöll det onödiga däri, ty man kunde hoppas på, att Finlands gräns snart åter skulle flyttas åt öster.

Under tiden 1721-41 hade endast små, obetydliga jordverk anlagts. 2) Det var sålunda ytterst litet, som gjorts för försvaret, men likafullt levde mången i den säkra förvissningen om framgång i ett eventuellt

Lilla ofreden krig med grannen i öster. - Den 28 juli 1741 gavs så krigsförklaringen.

- - - -

I juni 1742 hotade ryssarna Fredrikshamn, varvid stor villrådighet uppstod bland försvararna. Krigsråd hölls och det yrkades på uppbrott. Arméen skulle draga sig ~~bakom~~ Kymmene älv för att där intaga en fördelaktigare ställning. 3) Den 28 juni ryckte ~~hela~~ besättningen ut ur fästningen, som fienden lätt bemäktigade sig. Under sitt återtag för-

1) Lindeqvist, Ison vihan historia, s. 321-2.

2) Schybergson

3) Vid Hirvikoski hade en avdelning fotfolk uppställts till vänstra flankens skydd. Mankell s.

störde trupperna broarna bakom sig. De tågade genom Pyttis och anlände den 6 juli till L i l l - A b b o r f o r s . Det var måhända Lewenhaupts avsikt att där göra fienden motstånd, men flottorna drogo sig västerut och lämnade armén utan stöd. Ställningen vid Abborfors ansågs ohållbar och den 12 juli begynte återtåget till Borgå, varvid allmän förskräckelse uppstod bland gränsbygdens folk, som i stora flyktingsskaror följde med.

Ehrensvärd ger i sin dagbok 1) följande beskrivning på den plats, där lägret hade slagits upp : "Lill Abborfors ←←←← omgifven med åtskilliga berg och höjder, emellan hvilka några åkrar och ängar äro belägna på hvilka svenska arméen kamperade år 1742". - Ytterligare nämner han, att "norr om vägen från Germundsö bro ligger en hög stenbacke" och att i "dälden norr om denna backe" några våra regementen kamperade år 1742". - Det kan tilläggas, att en planteckning över lägret vid Abborfors är avbildad i "Fortifikationens historia." 2)

Genom freden i Åbo 1743 flyttades gränsen åter ett gott stycke åt väster, icke åt öster såsom krigslivrarna spått. Kymmene älv och dess västligaste mynningsarm kommo nu att utgöra gräns. Såsom i inledningen till denna berättelse framhållits avskildes då nuvarande Strömfors socken från Pyttis socken. De båda delarna kommo sålunda att höra till tvenne skilda riken, mellan vilka förhållandet alltid varit spänt och i vilka kulturen och sederna voro så olika. Då Sverige-Finland i medlet av 1700-talet införde den nya tideräkningen kommo även de kyrkliga högtiderna att firas på olika dagar. Allt detta måste öka klyftan mellan gränstrakternas befolkning. Därtill kom ytterligare gränsbevakning och passkontroll bl.a. i Anjala och Abborfors. Efter Finlands förening med Ryssland kommo de båda delarna av Pyttis socken åter att höra till samma land men till skilda län.

Denna skilsmässa har satt sin prägel på gränsbefolkningen. Det ser man i psynnerhet i Vastila, där det berättades, att förhållandet till Hirvikoski-borna i Pyttis ännu i denna dag som är icke är det bästa. Det finnes en del anekdoter om befolkningen i dessa båda byar och de utvisa, att Vastila-borna anse sig vara för mer än grannarna.

1) s.15.

2) IV:9.mellan s.32 och 33.

Tiden 1743-88. Frågan om Finlands försvar blev efter freden så mycket mera brännande. 1744 föresloges fort för 800-1000 mans besättning vid passen Keltis, Anjala och Abborfors. 1). Överstelöjtnant Nordenberg, som höll på med gränsregleringen, föreslog däremot, att bl.a. vid Anjala, Hirvikoski och Abborfors skulle uppföras små skansar för 100 man var samt "säkra rum" för några tusen man för en månad för de i närmaste socknar sammandragna trupperna. 2). Han ansåg, att i sådant fall Degerby icke kunde angripas förr än Abborfors vore intaget. Fortifikationslöjtnanten Glansenstierna åter påpekade 1746, att fyra vägar leda över Kymmene älv och att Abborfors är den viktigaste överfarten och därnäst Keltis. De borde spärras av fortifikat och då dessa vore färdiga, borde även Anjala och Hirvikoski betäckas med fältskansar. 3).

Redan vid 1742 års riksdag hade man yrkat på uppförandet av en gränsfästning. Även försvarsdeputationen vid 1746-47 års riksdag och i synnerhet två av dess medlemmar, H.H. von Liewen och Aug. Ehrensvärd, önskade få till stånd en sådan och icke små jordverk. 1747 såg det hotfullt ut och försvarsfrågans behandling påskyndades. Såsom lämpliga orter för gränsfästningen nämndes Abborfors, Forsby och Degerby. Försvarsdeputationen föreslog slutligen ett anslag för uppförandet av tvenne fästningar 4). v. Liewen och Ehrensvärd besökte 1747 Finland och funno därvid, att Degerby var den lämpligaste platsen för gränsfästningen. Sjöfästningen ansågs vara ännu viktigare och denna skulle uppföras vid Helsingfors. - Sedermera visade det sig, att Degerby icke var ett lämpligt val. I stället sattes befästningsarbetet i gång på Svartholm i Pernå.

Det framlades även planer på hejdandet av fienden vid gränsen. Ca 1767 föreslogs bl.a., att en skärgårdseskader skulle förläggas till Kungshamn samt 23000 man till Kymmene. 5). Det påpekades även, att i strid borde flottans flyglar stödjas mot land, där batterier skulle uppföras. Andra batterier behövdes åter för att trygga den intagna ställningen 5).

1) Fortifikationens historia. IV:1-5. s. 616.

2) " - IV:9. s. 80.

3) - " - IV:9. s. 88.

4) - " - IV:9. s. 95ff.

5) Nikula, Svenska skärgårdsflottan 1756-1791, s. 254.

Av alla dessa planer blev helt säkert mycket litet utfört förutom de båda fästningarna Sveaborg och Svartholm.

1788-90 års krig.

1787 hade Gustav III börjat planera ett anfallskrig. Huvuddelen - ca 2000 man - av gränstrupperna förlades till Keltis, Elimäki och Anjala, medan det vid Abborfors fanns 900 man. Chef för de sistnämnda var Gustav Mauritz Armfelt. Efter gränsintermezzot den 28 juni 1788 inföllo trupperna på ryskt område. G.M.Armfelt besatte Högfors, medan Karl Gustav Armfelt med huvudstyrkan gick över vid Anjala och tågade mot Fredrikshamn, varvid alltför stor tveksamhet ådagalades. - - Där- efter följde så Liikala notens uppsättande och Anjala förbundets bildande. Huvudhären drog sig sedermera väster om Kymmene älv och 1788 års fälttågsplan hade misslyckats. Närmast gränsen kvarlämnades pålitliga regementen, som skötte gränsbevakningen.

Försommaren 1789 flammade kriget upp på nytt. Huvudstyrkan i södra Finland - ca 4500 man - stod under general J.A. Meijerfeldts ledning bakom Kymmene älv, medan konungen vid Anjala hade ca 5500 man. Vid midsommartiden voro både konungen och Meijerfeldt färdiga att göra ett anfall. Dessa händelser skildras i O.O.Ekmans dagbok. Den 21 juni 1789 säges det bl.a., att överste Svedenhjelm fått order att med 300 man avtåga till Abborfors. Den 28 juni skriver Ekman, att "svenska armén gått öfver på rysk botten, dels vid Värälä och dels vid Hirvikoski", varvid de ryska posteringarna slogos på flykten. Detta skedde den 26 juni. Han tillägger: " Vid A b b o r f o r s skola de våra med kanonerna rensat ryska redutten, men denna kolonn af armén ligger ännu på vår sida, ty ryssarna skola längre in på gränsen hafva bestyckade redutten, hvarmed de bestryka uppgången ifrån Abborfors bro på landet, som sker uppför en backe förbi den redutt, som blifvit, på sätt sagdt är, rensad. 1).

Samma episod skildras av Mankell. Han skriver, att den 26 juni "började Meijerfeldt från de trenne batterierna vid Abborfors (med 12 kanoner) eld mot de midt emot liggande ryska förskansningarne, som snart utrymdes. 2).

Även folktraditionen nämner om dessa händelser. Det berättas, att

1) Ekman, Dagbok förd under kriget i Finland 1788-1790, s.111-13.

2) Mankell, s.401.

"samma tid det stora sjöslaget stod vid Kotka under Gustav III:s tid, stod ryska hären vid Abborfors Storbron och svenskarna hade sina redutter vid tullen" och det tillägges, att ryssarnas redutt blev påskjuten av svenskarna 1).

Den 3 juli hördes stark kanonad vid Abborfors och den 4 juli voro ryssarna förjagade från sina redutter och förföljdes. Den 6 juli säges, att Meijerfeldt kommit till Pyttis kyrka samt att ryssarna "drogo sig åter hals öfver hufvud ifrån sina fördelar och redutter" vid P y t t i s . Den 18 juli stod striden om Högfors, varvid Meijerfeldt avgick med segern. 2). Även från Hirvikoski drog sig fienden bort. 3).

Den 24 aug. 1789 led Sverige-Finlands flotta nederlaget vid S v e n s k s u n d . Detta återverkade på hären sålunda, att denna var tvungen att draga sig tillbaka. Ryssarna hotade t.o.m. att avskära återtåget för Meijerfeldts trupper, som fingo order att taga vägen över Hirvikoski. Detta nämner Ekman den 1 sept. och tillägger, att kl. 1-2 på natten voro Högfors, Kymmene, Pyttis och Abborfors återlämnade åt ryssen 4).

Under året 1790 gjordes tur vis infall över gränsen. Fienden önskade fördriva konungens avdelning från Valkiala och beslöt därför att samtidigt framtränga vid A n j a l a och H i r v i k o s k i . För ändamålet uppfördes på ryska sidan vid dessa orter starka batterier, från vilka eldgivningen begynte den 1 maj och fortfor i 4 dagar. Natten mot den 5 maj gick så ryssen över Kymmene älv. Vid underrättelsen därom ordnades försvaret i Villikkala. Överstelöjtnant Knorring sändes med en avdelning samt 2 sexpunds och 2 tvåpunds kanoner till Hirvikoski. "Derstädes var stora bron upprifven, och på Pyttislandet hade fienden vid ryska byn 5 batterier med tillsammans 14 kanoner ; vid den ett par tusen alnar längre ned belägna Qvarnholmen hade ryssarne likväl byggt en mindre bro, på hvilken de gått öfver elfven, hvarefter de uppställt sig omkring 1000 alnar öster om svenska byn [H a a v i s t o ?] i ett skogsbyn med ett öppet fält fram-

1) Finlands svenska folkdiktning. II:2, n:o 409, s. 81.

2) Ekman, s. 117 ff.

3) Adlercreutz, Historiskt-politiska anteckningar för åren 1743-1796, s. 66.

4) Ekman, s. 133-4.

för sig och med linien från norr till söder; Bauers styrka 1) uppgifves till 2000 man. Kl. 6 f.m. framkom Knorring och gjorde halt ett stycke norr om bron, för att undersöka fiendens ställning. Han anordnade derefter anfallet således, att de 4 kanonerna uppforo vid vägen och började sin eld mot fiendens på andra sidan elfven befintliga batterier; Enkedrottningens bataljon fick göra en omväg, för att norrifrån taga fienden i högra flanken; Jemtlands jägare besatte byn; Dahlfregatet uppställdes söder om densamma med front mot fienden. Men då det sedan från de fiendliga batterierna på södra stranden genast erhöll en häftig eld i högra flanken, beslöt Knorring ofördröjligen öfvergå till anfall; bajonetten fälldes och hela Dahlfregatet öfverskred fältet, hvilket, i förening med de öfriga truppernas framryckande, hade till följd, att ryssarne hals öfver hufvud togo till flykten mot bron vid Qvarnholmen, der de skyndade öfver till andra stranden. Svenskarne förföljde och upprevo dervarande broar, men måste likväl, i följd af den starka elden från fiendens batterier, draga sig tillbaka - -."

Ovannämnda regementen drogos därefter bort, men den 8 maj sändes Dalregementet åter till Hirvikoski, som då utrymdes av ryssarna 2). Denna tilldragelse skildras av Ekman. Han skriver den 10 maj, att ett par dagar tidigare hade det varit en blodig träffning "vid, eller rättare $\frac{1}{2}$ mil hitom Hirvikoski" - alltså ungefär i Haavisto by. Greve Cronstedt skulle försvara övergången vid Hirvikoski med en bataljon av änkedrottningens regemente, hela Dalregementet samt någon del av västerbottningarna. Han erhöll emellertid order, att undsätta Villikkala. Skyndsamt tågade trupperna mot Raussila, då de på vägen möttes av general Platen, som med sin kolonn kom från Abborfors. Cronstedt fick befallning av Platen att genast återvända till Hirvikoski. Snart möttes han likväl av ryssarna, "som redan kommit öfver bron, den de åt sig svängt ifrån vår strand. I ögnablicket lossades eld på ömse sidor, och ett fullkomligt slagsmål börjades, som påstod en hel timma, innan ryssen ändteligen började vika undan, då våra trupper med seger förföljde den, under ett ständigt skjutande, hela den öfriga vägen till Hirvikoski, därunder ganska många ryssar stupade och afreste till S:t

1) Fienden.

2) Mankell. s. 465-70.

Niklas. Slutligen drefs fienden jämväl öfver strömmen tillbaka, utan att de hunno bränna byn, ehuru de det försökte; dock svängde de till sig vår brygga vid öfvergången" 1).

Det kan tilläggas, att Knorring stärkte försvaret av Hirvikoski och att ett batteri blev färdigt den 17 maj 2).

Den 21 maj fick Meijerfeldt gå på vid Abborfors, men den 3 juni kunde han utan att röna nämnvärt motstånd gå över älven samt rycka fram till Pyttis kyrka. Även vid Hirvikoski gjorde de svenska trupperna ett infall i Pyttis socken 3).

I det föregående har kriget till lands blivt behandlat, men i det följande skall i korthet redogöras för sjökriget.

- - - Ankarsvärd yrkade på, att en flottfördelning skulle förläggas till Kungshamn och huvudstyrkan av skärgårdsflottan till Pellinge och Svartholm. Örlogsflottan skulle ligga vid Aspö. Den 4 juli 1788 avseglade en kanonslupsflottilj under major Törnings befäl till Kungshamn, varifrån den sedermera fortsatte till Svensksund med ankomst den 17 juli. Även en del av skärgårdsflottan vid Sveaborg avgick den 27 juli till Kungshamn.

Våren 1789 lågo svenska fartyg vid Pellinge, Onas, Pörtö och Svartholm. Den 29 maj avgick under Rosensteins befäl en avdelning av flottan och anlände den 1 juni till Kungshamn. Landstigning gjordes på Mogenpörtö i Pyttis och en rysk postering fördrevs. Medan eskadern, som erhållit förstärkning, låg i Kungshamn, fick den order att anfälla fyra ryska galärer. Ett angrepp var dock icke tänkbart, varför Rosenstein förde den tillbaka till Kungshamn. Denna ställning intogs

1) Ekman, s. 188. - I vilken mån Ekmans beskrivning är tillförlitlig har undertecknad icke kunnat komma under fund med, men det kan nämnas, att en del uppgifter icke överensstämmer med Mankells framställning. Ekman skriver nämligen bl.a., att Platen var på väg från Abborfors, då han mötte Cronstedt, medan Mankell uppger, att Platen dragit sig till Villikkala. En del fakta gömma sig dock antagligen i den livfulla beskrivningen, varför den blivt medtagen.

2) Mankell, s. 471.

3) Ekman, s. 195, 206.

på order av Gustav III, utfärdad den 10 juni i Borgå, men Ehrensvård, som med sin turunmaaeskader den 11 juni anlönt till Kungshamn, kritiserade denna order. Gustav III överlade därom med honom, varvid det bestämdes, att eskadern skulle gå ut mot Svensksund och Fredrikshamn. En del avgick den 19 juni och resten den 21 juni, medan en fördelning under kapten Hård skulle skydda Abborfors. Ett kombinerat anfall av armén och roddflottan planerades mot Kymmene och Högfors. - I slaget vid Svensksund den 24 augusti avgick den ryska flottan emellertid med segern.

I maj 1790 avseglade skärgårdsflottan till Fredrikshamn. Den väntade, att staden skulle kapitulera, men i stället erhöll denna förstärkning. Ett nytt angrepp gjordes emellertid. Detta ledde till den ryska eskaderns förstörande.

Under tiden hade svenska kanonbarkasser sänts på rekognosering till Aspö och Pitkäpaasi. Den 24 maj avgick även skärgårdsflottan från Svensksund till Pitkäpaasi och anlände dit den 25 maj. Där låg den till månadens slut och inväntade örlogsflottan, medan flere smärre angrepp gjordes mot av fienden besatta områden av Finlands sydkust. Det kan t. ex. nämnas, att kapten Brummer med 200 man anföll en fientlig postering av 150 man på Pytterlax, varvid fienden förjagades och 19 stycken 36-pundskanoner, som föllo i angriparnas händer, sprängdes i luften 1). - Konungen önskade emellertid intaga en säkrare hamn och avseglade till Björkö sund, medan proviantfartyg och andra transportfartyg stannade kvar vid Pitkäpaasi tills vädret blivit lugnare.

Den 17 juni hade överstelöjtnant Cronstedt med sin pommerska fördelning -omfattande 40 fartyg- anlönt till Kungshamn. Redan den 19 juni ankrade han emellertid vid Svensksund och sände några fartyg mot Pitkäpaasi. Det var hans avsikt att bryta sig igenom till Viborgska viken. Den 30 juni anlände han till Pitkäpaasi, men måste den 1 juli draga sig tillbaka till Svensksund 2).

1) Den svenska flottan hade emellertid blivit innesluten i Viborgska

1) Mankell. s. 484-5. - Även Ekman nämner om detta, men han uppger, att angreppet gjordes på Pitkäpaasi samt att det leddes av kapten Lilljehorn, vilket förmodligen är orätt. (s. 203.)

2) Mankell. s. 504-5.

viken och hotades med undergång, men lyckades den 3 juli tränga sig förbi de fientliga fartygen, varefter Aspöeskadern under Törnings befäl den 4 juli avgick till K u n g s h a m n. Den 9-10 juli utkämpades sedan det andra slaget vid S v e n s k s u n d, varvid Sverige-Finlands flotta hemförde en lysande seger. - I fredsfördraget i Värälä 1790 bestämdes sedermera, att gränsen skulle förbli oförändrad.

1808-09 års krig.

Helt naturligt drabbades dessa trakter även av 1808-09 års krig. De egentliga gränsvakterna voro små. Vid Abborfors bestod den av 1 officer, 2 underofficerer, 2 korpraler och 24 soldater 1). Vid gränsen hade visserligen sammandragits ca 7000 man under ledning av Palmfelt och K.J. Adlercreutz, men emot sig hade dessa långt större trupper.

Ryssarnas avsikt var att låta 10-12000 man gå över vid Abborfors för att bemäktiga sig Sveaborg samt 4-5000 i de nordligare trakterna. De sistnämnda skulle bege sig mot Tavastehus och Åbo. Tidigt på morgonen den 21 februari 1808 tågade så ryssarna mot de planerade övergångsställena Keltis, Anjala, Hirvikoski, Strömfors och Abborfors. De rönste icke nämnvärt motstånd, ty vakterna avlossade blott några skott och retirerade därefter. Samma dag ryckte de ryska trupperna fram till linjen Kouvola-Elimäki-Lovisa.

Den 8 mars finno ryssarna ett batteri färdigt på Björnvikslandet NO om Svartholm och begynte därifrån beskjuta fästningen, dock utan större verkan. Ett större batteri med 11 embrasyrer blev emellertid snart uppfört och den 18 mars kapitulerade fästningen, varifrån man blott med svårighet kunde skjuta på fienden 2).

I "Finlands svenska folkdiktning" anföres en mängd historiska sägner, som beröra detta krig 3). I många av dessa nämnes om den stränga köld, som var rådande och i andra om huru invånarna flydde för fienden till skogarna och ^{byggde sig} där kojor av ris eller dylikt. Här kan citeras följande sägen om striden vid Abborfors: "Vid den mindre bron vid A b b o r f o r s tilldrog sig följande händelse. Från Kungsböle var en dragon Gösling eller Gyssling. Han var jämte några andra pos-

1) Halila, Iitin historia. s. 383.

2) Nikander, Lovisa stads historia. I. s. 321.

3) Finlands svenska folkdiktning. II:2. bl. a. n: o 448, 449, 451, 452:3, 456, 459, 460, 460 B, 461, 462 A, 463, 464.

terad uppe på backen 1) vid bron. En rysk överste skulle över bron med sin trupp, men dragonerna tvungo med tillhjälp av några små kano-
ner den ryska förposten eller förtruppen att för några timmar draga sig tillbaka. Under tiden hunno dragonerna såga av brovasarna, så att bron brast under ryssarna, då de skulle över. I förargelsen ställde kommenderande ryska officern upp sitt batteri för att jaga bort svenskarna. Men Gyssling företog sig då att skjuta honom utan att ha order - -. Detta hade den påföljd, att den ryska truppen fann för gott att draga sig tillbaka. #2).

Dessutom anföres följande sägen om flottan: "Då ryssarna kommo till Kräkö hade svenskarna tänt halm på ett berg på Mogenpört till signal åt svenska flottan, som låg i K u n g s h a m n" 3).

Undertecknad har i det föregående radat upp en mängd händelser och data från stora och lilla ofreden samt 1788-90 och 1808-09 års krig, varav framgår, att Strömfors socken hårt fått känna av krigen. Här kan främst nämnas Hirvikoski och Abborfors. I detta sammanhang understrykes även namnet Kungshamn, ty där har den svenska flottan legat under 1788-90 och 1808-09 års krig.

Vallarnas, Då krigshändelserna under stora ofreden berördes framhölls, att de
batteriernas flesta linjer och batterier på båda sidorna av H i r v i k o s k i
och "läger- härstamma från år 1712. Alla göra det likväl icke, ty det finnes en
grundernas" uppgift, att Knorring år 1790 lät bygga ett batteri vid Hirvikoski. 4).
ålder. Vilket av de ovannämnda batterierna detta vore har undertecknad icke
kunnat komma under fund med, men möjligen är det batteriet på Patter-
rinmäki, som ligger på längre avstånd från älven än de övriga och ser
ut att vara byggt med större omsorg än de. Det har även nämnts, att
batteriet på Kotikallio möjligen härrör från 1788-90 års krig. Till
denna förmodan har undertecknad kommit bl.a. därigenom, att husbonden
å Hannula berättade för oss, att Dal- och Skaraborgs-regementet under
Gustav III:s tid voro förlagda till Vastila. Det ena höll till på
Kotikallio och det andra på en kulle i närheten av Hannula hemman. Bå-

1) Denna backe är antagligen den plats, där batteriet n:o 29 ligger.

2) Finlands svenska folkdiktning. II:2. n:o 448B, s. 93.

3) - " - n:o 445. s. 92.

4) Se s. 30.

da regementena finnas omnämnda i den historiska litteraturen angående 1788-90 års krig. Dal-regementet nämnes både 1789 och 1790 i samband med krigshändelserna vid Hirvikoski 1). Undertecknad har däremot icke kunnat finna, att Skaraborgs-regementet vore förbundet med detta namn men väl med Strömfors och Abborfors 1). Detta behöver dock icke betyda, att detta regemente icke alls hållit till i Vastila.

Dal-regementet, eller snarare en del därav, har kanhända slagit läger på Käärmeskallio, som ligger alldeles intill Kotikallio och egentligen utgör ett och samma bergskomplex. Det har nämnts, att det på Käärmeskallio finnes flere stensättningar, som förmodligen äro lägergrunder. Man kan sålunda tänka sig, att på detta ställe funnits en hel mängd enkla kojor eller tält, i vilka manskapet bott. Kotikallio, varifrån man har en vilsträckt utsikt över Kymmene älv och Hirvikoski by i Pyttis, skulle i så fall ha varit deras utkiksplats 2). Antagligen hade man även kanoner uppe på de tre kullarna.

Det har även nämnts, att alldeles invid den stig, som från Käärmeskallio leder till Kotikallio finnas tvenne hästskoformiga stensättningar samt att husbonden å Hannula påstod, att det även på ena sidan av Kotikallio skulle finnas dylika, vilka vi emellertid ej kunde finna. Det kan även påminnas om, att flere hästskoformiga stensättningar finnas i Abborfors N om landsvägen mellan Lovisa och Pyttis. I Abborfors äro de så belägna, att man väl kan tänka sig, att de äro ett slags skydd för skyttar, men på Käärmeskallio är icke läget lika lämpligt.

Av det ovannämnda framgår, att undertecknad håller för troligt, att dessa lägergrunder härstamma från Gustav III:s tid. Det bör dock tilläggas, att den möjligheten icke är alldeles utesluten, att de härstamma från stora eller lilla ofredens dagar och utgöra husgrunder för vaktposter, men däremot torde de knappast ha blivit byggda av Lybeckers trupper, som blott några dagar uppehöll sig i dessa trakter. Det förvånar måhända, att dylika lägergrunder icke påträffats på andra ställen i Vastila och icke i större mängd, men därtill bör påpekas, att det naturligtvis är möjligt, att andra liknande grunder finnas, ty Johan Koskinen, som bor alldeles invid Käärmeskallio och visade oss stensättningen n:o 9:a, hade icke observerat de övriga och ej

1) Mankell. s. 402, 470, 503.

2) S. 12. Fotografierna n:o 255a-b visa utsikten från Kotikallio.

heller torde andra personer ha känt till dem.

Batterierna i A b b o r f o r s återstå. Undertecknad har ej kommit under fund med, att de vore nämnda i den historiska litteraturen förr än i samband med 1788-90 års krig. Vi hava dock sett, att v. Essen med sin avdelning 1712 höll stånd vid Abborfors. Han hade där 4 stycken stora och möjligen några mindre kanoner. Antagligen hade han låtit uppkasta något underlag för dem, men det behöver icke ha varit någondera av batterierna. Även under lilla ofreden samt 1788-90 och 1808-09 års krig försvarades denna övergång och efter freden i Åbo 1743 till 1809 var där gränsvakt och tullstation.

Enligt folktraditionen skulle dessa batterier förskriva sig från 1741-43 års krig 1), men undertecknad håller för troligt, att de härstamma först från slutet av 1700-talet. Detta gäller i synnerhet batteriet n:o 29. N:o 30 verkar något ålderdomligare, men detta kan bero därpå, att det fallit mera samman.

Det har nämnts, att Lewenhaupts trupper 1742 under sin reträtt slog läger vid Abborfors samt att det finnes en karta över detta läger. Kartan överensstämmer visserligen icke med nutida kartor, men det förefaller, som om lägren slagits alldeles i närheten av de platser, där batterierna ligga. Skulle man ej vänta sig, att dessa vore antydda på kartan, om de funnits till vid denna tid? Det finnes emellertid ej ut-satta på kartan. 2) Det kan ytterligare nämnas, att Aug. Ehrensvärd, som 1747 företog en inspektionsresa bl. a. till Abborfors icke med ett ord nämner om batterierna, men väl beskriver de platser, där lägren 1742 slagits upp. 3) För den uppfattningen, att de härstammade från 1788-90 års krig, talar även den omständigheten, att västerbottningarna i början av maj 1790 voro sysselsatta med befästningsarbeten i Abborfors 4) - Här kan även tilläggas, att Mankell nämner om trenne batterier vid Abborfors 5), men att vi icke fingo vetskap om flere än tvenne batterier.

1) Finlands svenska folkdiktning. II:2. n:o 1410. s. 267.

2) Fortifikationens historia. IV:9, mellan s. 32 och 33.

3) Ehrensvärd, s. 15.

4) Norrbottens och Västerbottens fotfolk. s. 163.

5) Mankell. s. 401.

Under 1788-90 års krig hade även ryssarna batterier vid Abborfors, öster om älven, samt längre in i P y t t i s socken 1). Batteriet å Drockila i Kvarnby, fanns helt säkert och har antagligen blivit byggt av ryssarna under detta krig eller något förut. Från stora ofreden torde det däremot knappast härstamma, ty både Lybeckers- och ryssarnas trupper marscherade raka vägen från Högfors till Hirvikoski. Ej heller torde ryssarna efter återtåget ha uppkastat dem.

Det här framhållits, att även i de nordligare socknarna vid Kymmene älv finnas vallar och batterier. Reinholm nämner om vallgravarna på Nikkarinkangas i Elimäki, att de äro lämningar av befästningar från 1788 års krig. Batterierna i Kausala skola vara uppförda av Jägerhorn, likaså enligt Reinholm och även batterierna i Sippola sägas härstamma från 1788-90 års krig. Om batteriet nära Jaala kyrka berättas det åter, att Gustav III på sin vita häst besökt den 2). Det kan tilläggas, att mångenstädes i litteraturen om 1788-90 års krig nämnes, att batterier blivit uppförda. Bl.a. lät Meijerfeldt 1789 utföra befästningsarbeten i trakten av Kymmene älvs östligaste mynningsarm. - I Elimäki skall det finnas vallar även från 1808-09 års krig.

I det föregående har antagits, att "lägergrunderna" i Vastila vore från tiden omkring 1788-90. Det gäller nu, att försöka avgöra, från vilken tid fornlämningarna i K u n g s h a m n möjligen kunna härstamma.

Kungshamn säges ha fått sitt namn därav, att en svensk konung med sin flotta legat där. I "Finlands svenska folkdiktning" säges det, att "en svensk konung, kanske Gustav II Adolf, under en sjöresa blivit för stark storm tvungen att söka nödhamn i viken". - Om Gustav II Adolf veta vi, att han våren 1614 seglade utmed Finska vikens kust mot Narva. Under färden besöktes Helsingfors, Borgå, Tjusterby, Viborg och Borgå. 3). Det är möjligt, att han någon tid legat i Kungshamn, ehuru detta ej är omnämnt. Antagligen hade han icke med sig på färden någon flotta, utan endast några fartyg. - I alla händelser har denna plats fått sitt namn före år 1744, ty detta år finnes det utsatt på en karta över Kym-

1) Se s. 27 ff.

2) Reinholm.n:o 12.s.124,121. Pakkala

3) Koskinen, Suomen kansan historia ,s.266.

menetrakten 1).

Det är knappast antagligt, att dessa stengrunder härstamma från stora eller lilla ofreden, ty intet tyder därpå. Ej heller är det troligt att de blivit uppförda av ryssar. Visserligen ha ryssar rört sig i denna trakt, ty ryssugnar finnas på Svartholm, men vore dessa grunder byggda av ryssar, så låge de antagligen närmare ugnarna. Båda dessa områden ligga visserligen ej alltför långt ifrån varandra, men de skillas åt av ett sund 2). Dessutom kan påpekas, att i närheten av ryssugnar^{finnas} eldstäder, vilka äro av alldeles annat utseende än ovannämnda stensättningar 3). För uppfattningen, att dessa icke äro byggda av ryssarna, talar även traditionen om den i Pernå socken belägnå Sandön, på vilken det finnes liknande fornlämningar med ugnar 4). Den säger nämligen uttryckligen, att svenska flottan legat vid ön 5).

Vi hava även sett, att svenska flottan under 1788-90 års krig låg i Kungshamn. Långe stannade ej fartygen där, men de återvände flere gånger. Vi veta även, att landstigning skedde 1788 på Mogenpört, varvid en rysk postering fördrevs 6). Man kan väl tänka sig, att åtminstone en del av besättningen fick stiga i land även på Vahterpää, om inte år 1788 så åtminstone senare under detta krig. På stranden uppförde de kanhända åt sig tillfälliga bostäder, vilkas tak och väggar bestodo av ris eller tältduk. Ugnarna värmdes upp och i dem stekte de sin mat. Utanför stensättningarna kan det dessutom ha funnits alldeles enkla, av blott några stenar byggda eldstäder, på vilka maten kokades. I detta sammanhang kan nämnas, att på Fransas parcell finnes förutom de ovannämnda fornlämningarna, ett litet röse, som vid undersökning visade sig vara en eldstad. (Fornl. n:o 22).

Det kan tilläggas, att den ovan anförda traditionen, att ryssugnar-

1) Fortifikationens historia, IV:9. fig. 11, s. 79.

2) Vassuddsholmen ligger visserligen utanför Källvik.

3) Se s. 41.

4) En ugn är avbildad av Gottlund. Antqv.saml.IV, s. 316, omnämnd s. 291.

5) Östra Nyland 1911:46.

6) Se s. 30.

na på Svartholm skulle härstamma från en tid, då svenska flottan låg i denna trakt, kanhända egentligen hör i hop med lägergrunderna vid Kungshamn.

Den svenska flottan uppehöll sig även under 1808-09 års krig i trakten av Kungshamn, men det ligger dock närmare till hands att antaga, att stensättningarna härstamma från tiden 1788-90.1).

Fornlämningarna på Pitkäpaasi ögrupp återstå. Det har nämnts, att flere av dem påminna om "lägergrunderna" i Strömfors. Det naturligaste vore väl att antaga, att ryssarna, som hade ögruppen i sitt våld, byggt dem, men kan man ej tänka sig, att de blivit byggda, då svenska flottan höll till vid dessa öar? Här kan tilläggas, att i "Suomen kiinteät muinaisjäännökset" anföres en tradition, att jungfrudansen på Härö vore byggd av sjökad^{etter} under Gustav III:s tid. På samma holme finnas även "lägergrunder" och liknande fornlämningar ha påträffats även på andra holmar, på vilka det finnes jungfrudanser 2). Den möjligheten, att de äro minnen av den svenska flottans uppehåll vid Pitkäpaasi finnes sålunda.

Undertecknad har i det föregående sökt utreda såväl vallarnas och batteriernas som "lägergrundernas" ålder och härstamning. Till viss-
het i dessa frågor har forskningen icke lett, men det som synes mig vara det mest sannolika har framhållits.

Krigsvägar. Under våra färder i Strömfors socken fingo vi höra om tvenne gamla krigsvägar. Husbonden på Siltala hemman i Joensuu, Elimäki, lämnade oss uppgiften om en kanonväg i Haavisto eller Vastilla norr om landsvägen. Den andra vägen skall enligt skogvaktaren Osenius, Abborfors, gå runt Skockelsjön. Den påstås ha använts under Gustav III:s tid för framforsling av kanoner. Samma väg, benämnd "svenskarnas väg" finnes beskriven i "Finlands svenska folkdiktning." Där säges: "Genom Abborfors mark genom skogen blev under 1742 års ofred en landsväg byggd, som börjar vid den s.k. Broängen, leder in i skogen åt höger och går i en halvcirkel omkring Skuckulträsk och kommer ut till allmänna landsvägen västerom Lill-Abborfors by. Längs den

1) Se s. 33.

2) Tallgren, Suomen -- kiinteät muinaisjäännökset, s. 46.

na väg forslades svenska trossen. Hela vägen blir ungefär 6 a 7 km lång, medan den raka vägen är bara $4\frac{1}{2}$ km (1).

Begravnings-
platser.

Överallt i dessa forna gränstrakter har man funnit människoben, som helt säkert härstamma från de krig, för vilka ovan redogjorts. I de flesta fall är det väl fråga om soldater, som antingen stupat eller dukat under för farsoter, vilka svårt härjade bland manskapet.

Å Tammela lägenhet, nära Hannula, i V a s t i l a har man söder om boningshuset funnit ben, medan ca 15 m. norr om huset påträffats en kista, som ännu ligger kvar i jorden. - Det kan tilläggas, att det var på en kulle vid denna lägenhet, som det ena regementet säges ha varit lägrat under Gustav III:s tid 2).

På högra sidan av den landsväg, som från Hannula leder norrut ha gravar påträffats i en backslutning, som består av grus. Väster om vägen hade man funnit den s.k. "Momonhauta", som innehöll tvenne kistor. Förutom ben fanns där tyg. Traditionen förtäljer, att traktens sista dragon, Joonas och en smed voro lagda i denna grav. Vi fingo veta, att Hannula-husbondens farmor berättat, att soldater blivit jordade i denna backe. Det hade varit välsignad jord, där fattigare begrovos, medan rikare fördes till Elimäki tillade husbonden. Han nämnde även om, att invid vallarna på Pitkäpelto finnas flere gropar i marken, som antingen äro gravar eller rovgropar. Man kan tänka sig, att där t. ex. 1712 jordades stupade soldater.

Å Strandbacka i M a r b y -äges av Emil Haglund- ha 7 st. skelett blivit funna i ett sandtag, som ligger i en skogsbacke, ca $\frac{1}{2}$ km. från boningshuset och nära Abborfjärden. Man kunde även se ränder av spikar i sanden. I samma sandtag påträffades för ca $1\frac{1}{2}$ år sedan -räknat från år 1940- ett bälte, som emellertid blivit bortkastat. Folkskol-lärary Hagmandi Kulla kunde dock upplysa oss om, att det på undre sidan bestått av tyg och på övre sidan varit guldstickat samt att det påminde om våra marinofficersbälten. - På en väg, varest sand från samma sandtag blivit utbredd, hade man dessutom funnit 19 st. blåa och en svart pärla.

1) Finlands svenska folkdiktning. N:o 384, s. 72.

2) Se s. 33.

På den smala, långt utskjutande Revsudd eller Revörn, som tillhör K u l l a gård, finnes på O-slutningen en gammal begravningsplats. Undertecknad besökte icke platsen, men det berättades för mig, att man kan se en mängd fördjupningar i marken. På dessa gravar har det funnits kors, som kapten Hisinger, en ägare av Kulla, ca 1850 låtit förnya. Ännu skall det finnas några kvar. "Finlands svenska folkdiktning" vet att berätta om "Drevudden", att ryssar, som under 1808-09 års krig uppehöll sig där, blevo ihjälskjutna av svenskarna. De begrovos på udden och ett kors restes på graven. En annan sägen uppger, att man under koleraåren begrov de döda på udden 1).

Fiskaren Rudolf Lindholm, Tallbacka, Vahterpää, berättade för oss, att på K a m p u s l a n d e t (Ängisö) i N-ändan av Bakängen ha människoben blivit påträffade samt att där skulle finnas en "begravningsplats från svenska tiden".

På B o j s t ö har i en bergsskreva påträffats en gravkammare, som innehåller bl.a. en huvudskalle och ett lårben (fornl.n:o 31.).

På L ö v ö finnes en mängd gravkullar med stenar. En av dessa stenar säges ha ett snett kors. Ryssar ha sålunda slymligen blivit jordade på denna holme.

På S u n d s ö r n , en klippholme, som ligger N om Svartholm, på gränsen till Pyttis, har man under en stor håll påträffat en huvudskalle samt ett par skosulor och knappar. Framför hållen hade små stenar radats. Uppgiften lämnades av fiskaren Lindholm.

Å Källvik parcell, S v a r t h o l m , har på området mellan eldstäderna och ryssugnarna funnits en mängd kullar, vilka möjligen ha varit gravar. De äro nu nästan helt utplånade. Ben har man visserligen icke påträffat i dem, men de kunna ha förmulnat. Kullarna sades ha varit ca $1\frac{1}{2}$ - 2 m.l., 70 cm.br. och 30 cm.h. I den händelse att de äro gravar, så härstamma de helt säkert från en senare tid än ugnarna.

J. Bränny uppger i sina anteckningar, att i S-ändan av Lassas åker, A b b o r f o r s , finnes en liten kulle, som på båda sidorna omges av soldatgravar, i vilka ryssar vore begravna. På kullens krön skall

1) II:2, n: o 1321, s.259 ; n:o 1500, s.279.

finnas en jordhög, omgiven av stenar. Bränny antager, att gravarna äro från en tidigare tid än 1808-09 års krig.

Riksdagsman Kullberg nämnde för oss, att i Kalvhagen å hans hemman i N ä s b y finnas en del gropar, som gå under benämningen ryssgravar.

Enligt Gottlund finnes på en udde i L a p p o m gravar, som kallas hedningarnas gravar.

Kullberg berättade, att enligt traditionen skall K u n g s b ö - l l e begravningsplats ha varit i användning redan under hednisk tid.

I "Finlands svenska folkdiktning" finnas ytterligare några sägner om soldatgravar, nämligen på Holmgård i T e s s j ö och vid A b - b o r f o r s gästgiveri. 1).

Eldstäder.

I det föregående ha några eldstäder, som påträffats i närheten av andra fornlämningar, blivit nämnda. Dessa äro tvenne eldstäder å Källvik parcell, S v a r t h o l m (fornl.n:o 32:a-b) samt en eldstad å Fransas parcell, K u n g s h a m n (fornl.n:o 22).

Dessutom har det nämnts, att en mängd eldstäder enligt Bränny skall finnas ca $\frac{1}{2}$ km S om Kyrkberget i A b b o r f o r s samt att under-tecknad icke funnit dem 2).

Under vår färd fingo^{vi} vi å Nybacka i M a r b y se tvenne rösen, som sades vara gamla husgrunder. Traditionen förtäljer, att de skulle härstamma från början av 1700-talet (fornl.n:o 33:a-c).

Riksdagsman Kullberg berättade för oss, att Hästholmen, även kallad Näsbyholm, i N ä s b y fått sitt namn därav, att hästar under lilla ofreden blivit förda dit från Strömfors bruk. I S-ändan av holmen i Buddas skog finnes en stenfot, som säges vara lämningen av ett stall och härstamma från den tiden. I sin barndom har Kullberg sett stenfoten.

Enligt "Finlands svenska folkdiktning" skall det på "ett berg sex kilometer från V i r b y, som heter Ugnberget, finnas lämningar

1) II:2, n:o 1323, 1324, s. 259.

2) Se s. 8.

av en ugn, som folket skall ha begagnat under 1808 års krig" 1).

Gropar.

Överallt i denna socken finnas gropar i marken. Förutom de ovan nämnda "gravarna" finnas bl.a. följande :

Ca 500 m. åt SSO från hörnröset i korsningen av Lappträsk-Strömfors och Svenskby-Kungsböle rör finnes å Hommas i K u n g s b ö l e i en backsluttning, ca 35 m V om Forsmossen, i närheten av 4 stora, jordfasta stenar 25 st. gropar. De sträcka sig i olika riktningar över ett område av ca 35 m. x 12 m. samt äro ca 1,5 - 3m.l. och 50 cm dj.

Gustav Mickels, som förde oss till Forsmossen, berättade, att liknande gropar finnas i N ä s b y på Bastubacken, Björkebo, som tillhör honom.

Skulle dessa gropar möjligen vara gamla gravar ?

På Takaho, Lemola hemman - äges av Einari Eloranta - Svenskby k b y finnas 7 st. s.k. "aurishautoja". De äro belägna ca 200 m. åt VNV från bostaden och ca 20 m. O om en del åkrar samt ligga på ett område av ca 17 m:s l. En del äro avlånga och andra mera runda, för det mesta 3-4 m.l., 1-2 m.br. och 0,8 - 1 m. dj.

Liknande "aurishautoja" skola finnas på det skogbevuxna Pellonmäki, Kivelä - äges av Antto Myötyri - likaså i Svenskby. De äro tämligen runda och ligga ca 400 m. åt SV från boningshuset, berättades det.

Skogvakter Hellman i Lappom nämnde om, att i B j ö r n v i k skulle finnas s.k. ryssgropar, i vilka djurkroppar blivit stekta. De kunna möjligen härröra från år 1808, då ryssar trängde fram till denna trakt.

Sjömärken

m.m.

Stora sjömärken finnas på Kasaberget, G ä d d b e r g s ö , S m å h o l m e n och Kummelberget, S v a r t h o l m.

Mindre sjömärken och fundament för signalstänger finnas eller näsfunnits på de flesta holmar och uddar. Enligt uppgift av Lindholm - född 1864 - restes de under åren 1873-74. Här kan nämnas följande:

På S-stranden av S t o r a V å d h o l m e n finnas trenne små rösen, som bilda en triangel. Lindholm sade sig väl minnas den sig-

1) II:2, n:o 1429, s.269.

nalstäng, som stått där. På SV-sidan av holmen finnes ett annat fundament, likaså bestående av trenne rösen och på ett berg på O-sidan, mitt emot S-spetsen av Kampuslandet ett tredje fundament.

Ungefär mitt på **B e r g h o l m e n**, strax bredvid högsta punkten, mera på NV-sluttningen av berget, finnas trenne rösen i en rad med ca 1m:s avstånd.

På ett berg i SV-ändan av **S t o r a T ä k t a r n** finnas tvenne små rösen på ca 6 m:s avstånd från varandra. De äro ca $1\frac{1}{2}$ m i diam. samt 30-40 och 70-80 cm höga.

På NO-sidan av **L j u s a n** (Jussarö) finnas resterna av ett fundament. Träställningar ligga ännu kvar på berget.

Liknande fundament eller också råkast äro tvenne rösen, det ena på Gråberget, nära Tallbacka, på SV-sidan av **V a h t e r p ä ä**, det andra på S-spetsen av **K a m p u s l a n d e t** (Ängisö).

Olikartade
stensätt-
ningar.

I det följande redogöres för en mängd olikartade stensättningar, som alla helt säkert härstamma från sen tid.

På **Y t t r e T ä k t a r n**, ungefär mitt på holmen, har en steninhägnad blivit byggd mot långsidan av en stor sten. Den antages ha blivit uppförd av någon vedhuggare eller fiskare 1).

En oval stensättning finnes på NNV-sidan av **S t o r a V å d h o l m e n** ca 30 m. från stranden. Den ligger på en bergsklack, strax NNO om en kal bergssluttning. Längden är 2,05 m. (VSV-ONO) och bredden 1,2 m. - 1,9 m. om man medtager en del kringströdda stenar, som antagligen fallit från sidorna. Stensättningen är högst i SO-ändan. En av de större stenarna är 45 cm.h., en annan 30 cm.h. (Foto: n:o 30, teckning n:o 30.)

Nära denna, men på en annan bergsklack finnes en rund stensättning. Den ligger invid en stor, jordfast sten, ca 60 m. från stranden. Den är 2,25 m. (N-S) och 2 m. (V-O). Vid "ingången" finnes en lägre sten. En del stenar ha rasat in. (Foto: n:o 31, ger dock en något felaktig bild, ty i stensättningen finnes icke någon ugn, vilket man av fotot kunde förmoda; teckning n:o 31.)

1) Jämf. s. 15.

På O-sidan av M ö s s h o l m e n , ca 30 m. från stranden, och OSO om högsta punkten på ett stort berg finnes mellan tvenne stora stenar en stenvägg, som är 2,6 m.l. (NO-SV), ca 40 cm.br. och 60 cm.h. Stenarna äro radade på varandra .Bindeämnen ha icke använts. (Teckn. n:o 33.)

I detta sammanhang kan nämnas ,att enligt Gottlund finnas stenväggar och runda stensättningar även i S i b b o skärgård, nämligen på Trutlandet och på Långbergen, Löparön. 1).

En liten, egendomlig stensättning, som består av tvenne från en större sten utgående "väggar" finnes även på M ö s s h o l m e n . (fornl.n:o 34).

En stor rullstensbildning finnes på NV-udden av L j u s a n (Jussarö) och synes ut till havet. I S-ändan av denna finnas några stora, jordfasta stenar och på tvenne av dem ha stenar blivit radade av människohand, vilket icke kan ha skett alldeles nyligen. (Foto n:o 33:a-b.)

Den ena stenen är 3,4 m.l. (NNV-SSO), 3,1 m.br. (VNV-OSO) och 1,3 m. h. Stensättningen övanpå den är 2,7 m.l. (NNV-SSO), 2,5 m.br. (VNV-OSO) och 25-30 cm h.

Den andra stenen , som ligger strax invid den förra, är 2,3 m.l. (V-O), 2,2 m.br. (N-S) och 90 cm h. Stensättningen åter 1,8 m.l. (V-O), 1,25 m.br. (N-S) och 15-20 cm h.

Inskription. I notisen i Hufvudstadsbladet 1902 skrives ,att "hällristningar" finnas vid Kungshamn. På ort och ställe fingo vi veta, att i S-ändan av den kala och låga klippholmen L i l l a M a g a s i n s h o l m e n finnes inskriptioner. Inskriften som vi icke helt kunde tyda återges här:

Cappi

de Honnett

1e 24/5 1794

Offerplats. På Kyrkberget i A b b o r f o r s har en stor, rund jättegryta blivit utformad i det släta berget. Den ligger ca 355 m. åt NO från råröset och ca 70 m. åt SO från bergets högsta punkt. Diametern är ca 5 m. och väggarnas höjd ca 3 m. på S-sidan och 4-5 m. på N-sidan. I NO finnes en nedgång. Bränny nämner, om den och tillägger, att det

1) C.A. Gottlunds resa i östra nyländska skärgården 1860, s. 323, 338.

är en helig plats. Det berättas, att man offrat i jättegrytan.

1)

Här kan nämnas, att J. Bränny beskriver ett "vinkelbatteri" på Valbisa, P e t j ä r v i. Valbisa är en backe ungefär åt V från huvudbyggnaden på Petjärvi. Platsen besöktes och ca 30 m. från backens krön längs vägen bortåt från Petjärvi samt ca 50 m. från arbetarboendestäderna åt Petjärvi hållet upptäcktes invid vägen en mängd stenar, både mindre och större, som ligger så, att en vinkel bildas. Den ena benet är ca, 40 m.l., det andra ca 20 m.l. och bredden ca 7-10 m. Dessa mått äro dock synnerligen obestämda. Av allt att döma är det endast fråga om en naturbildning. Det kan tilläggas, att ortsborna icke fäst sig vid den.

Det verkar måhända omotiverat, att alla dessa "fornlämningar", som härstamma från en sen tid, blivit nämnda. Undertecknad har likväl gjort det, bl.a. därför, att denna berättelse för det mesta behandlar "unga" fornlämningar. Det har även skett för den händelse, att museet i framtiden skulle erhålla uppgifter om "fornlämningar" på dessa trakter. Det kan t. ex. nämnas, att vi fingo höra, att på Småholmen skulle finnas ett stort kummel, vilket emellertid visade sig vara ett sjömärke.

Undertecknad har härmed redogjort för de resultat, till vilka forskningarna lett.

Helsingfors den 29 maj 1941.

Berit Boström.

1) En jungfrudans skall finnas ute på V i r a n . Det finnes emellertid tvenne holmar med detta namn. Undertecknad besökte icke dem, ty det var omöjligt att erhålla motorbåt för en så lång färd, men Lindholm trodde sig minnas, att jungfrudansen ligger på Svartviran. Det kan för övrigt tilläggas, att enligt kartan till Suomenmaa II höra dessa holmar till P y t t i s och icke till Strömfors socken.

Litteraturförteckning.

- Adlercreutz, H. T., Historiskt-politiska anteckningar för åren 1743-1796. Utg. af E. Lagerblad. Skrifter utg. af Svenska literatursällskapet i Finland. 8. Helsingfors 1887.
- Allardt, A., Strömfors socken. Helsingfors 1923.
- Dahlström, S., Ryssugnarna och den ryska skärgårdsflottan. Finskt Museum 1937, s. 55 ff.
- Ehrensvärd, A., Anteckningar under en resa i Finland år 1747. Utg. af R. Hausen. Helsingfors 1882.
- Ekman, C. O., Dagbok förd under kriget i Finland 1788-1790. Utg. af R. Hausen. Skrifter utg. af Svenska literatursällskapet i Finland 44. Helsingfors 1900.
- Enger, P. H., Karl XII:s "skansar" vid Öresund. Fornvännen 1940, s. 25 ff.
- Europaeus, A., Kymnlaakson muinaisuudesta. Kotiseutu 1910, s. 241-6, 265-72.
- Finlands svenska folkdiktning. II. Sägner. 1. Kulturhistoriska sägner utg. av V. E. V. Wessman. Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 201. Helsingfors 1928.
- " - II. Sägner. 2. Historiska sägner utg. av V. E. V. Wessman. Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 174. Helsingfors 1924.
- Fornlämningar och traditioner i östra Nyland. Hufvudstadsbladet 1902: 126.
- Fornlämningar på Sandö. Östra Nyland 1911: 46.
- Freudenthal, A. O., Öfversigt af östra Nylands fasta fornlemningar. Finska fornminnesföreningens tidskrift I (1874), s. 65 ff.
- Gottlund, C. A., C. A. Gottlunds resa i östra nyländska skärgården 1860. Hembygden 1910, s. 274-9, 321-6, 337-42, 371-5.

Hackman, A., Om Nylands kolonisation under järnåldern och andra därmed sammanhängande frågor. Historisk tidskrift för Finland 1917, s. 241 ff.

Halila, A., Iitin historia varhaisimmista ajoista 1860-luvulle. Helsinki 1939.

Koskinen, Y., Lähteitä ison vihan historiaan. I. Helsinki 1865.

- " - Suomen kansan historia. Historiallinen kirjasto. II. Helsinki 1933.

Kungl. Fortifikationens historia. III:4-6, IV:1-5, IV:9, VI:6-7. Stockholm 1911, 1930, 1937, 1919.

Lindeqvist, K. O., Isonvihan aika Suomessa. Porvoo 1919.

Mankell, J., Anteckningar rörande finska arméens och Finlands krigshistoria. I. Stockholm 1870.

Nikander, G., Lovisa stads historia. I. Lovisa 1930.

Nikula, O., Svenska skärgårdsflottan 1756-1791. Bidrag till Sveaborgs historia. II. Helsingfors 1933.

Norrbottnens och Västerbottnens fotfolk. Minnesskrift vid Kungl. Norrbottens regementes 300-årsjubileum 1924. Stockholm 1924.

Ruotzinsalmi. Blad ur Kotkan ejdens äldre historia. Kouvola 1933.

Schulman, H., Striden om Finland 1808-1809. Borgå 1909.

1)

Suomenmaa. I, s. 187 ff (Ruotsinpyhtää). Helsinki 1919.

Svensksund 1790-1940. En minnesbok ... utg. av Sveriges flotta ... samt Sjöhistoriska samfundet. Stockholm 1940.

Tallgren, A. M. och Lindelöf, Anna Lisa, Bronsåldern i Nyland. Helsingfors 1916.

Tallgren, A. M., Suomen esihistorialliset ja ajaltaan epämääräiset kiinteät muinaisjäännökset. Helsinki 1918.

1)

Schybergson, G. M., Finlands historia. II. Helsingfors 1889.

Otryckta källor.

Brännv., J., (Anteckningar om fornlämningar.) 1901-02.)

Gottlund, C. A., Antiquariska samlingar. IV, s. 283 ff.

Groundstroem, W. Pyttis sockens fasta fornlämningar. 1938.

Krohn, O., Lapinjärvi. Arkeologia. 1938.

Pakkala, E. W., Pernajan kihlakunnan suomalaisten pitäjien muinaismuistoista. 1902.

Reinholm, H. A., (Anteckningar) n:o 12.

Topelius, G., En arkeologisk-historisk beskrifning öfver Pernå socken jämte Liljendals kapell. 1908.

Uppgifter i Nationalmuseets topografiska arkiv om fornlämningar i Strömfors, Pernå, Pyttis, Elimäki m.fl. socknar.

Förteckning över fotografierna.

- N:o 1:a. Kummel, vid Kacklom träsk, Lappom. (fornl.n:o 1) från SO.
" 1:b. - " - " ONO.
" 2. Kummel, Karlssons parcell, Kungshamn (fornl.n:o 2) från S.
" 3. Röse, Hommas, Kungsböle (fornl.n:o 3) från SSV.
" 4. Ryssugn, Bullers, Vahterpää (fornl. n:o 4) från S.
" 5. Ryssugn, Bullers, Vahterpää (fornl. n:o 5) från OSO.
" 6. Ryssugn, Björklunds parcell, Svartholm (fornl.n:o 7).
" 7:a. Stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 9:a) från SSV.
" 7:b. - " - från SSO.
" 8:a. Stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 9:b) från NNO.
" 8:b. - " - från ONO.
" 9:a. Stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 10) S-väggen.
" 9:b. - " - från N.
" 10. Stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 11) från V.
" 11. 2 ugnar, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 12) från SV.
" 12:a. Stensättning, Björkmans, vid Kungshamn (fornl.n:o 13) från NO.
" 12:b. - " - från VSV.
" 12:c. - " - från SO.
" 13. Stensättning, Björkmans, vid Kungshamn (fornl.n:o 14:a) från SSV.
" 14:a. Stensättning, Fransas parcell, Kungshamn (fornl.n:o 15:a) från SV.
" 14:b. - " - från S.
" 15. Ugn, Fransas parcell, Kungshamn (fornl.n:o 15:c) från N.
" 16. Stensättning, Fransas parcell, Kungshamn (fornl.n:o 16) från NV.
" 17:a. Stensättning, Karlssons parcell, Kungshamn (fornl.n:o 17) från NV.
" 17:b. - " - från SV. En liten ugn i mitten, möjl. en annan ovanpå
" 18:a. Stensättning, Karlssons parcell, Kungshamn (fornl.n:o 18) N-"kammaren".
" 18:b. - " - S-"kammaren".
" 19:a. Stensättning, Vassuddsholmen (fornl.n:o 19) från NNV. T.v. en "vägg", t.h. en ugn
" 19:b. - " - från NO. T.v. en "naturlig ugn", (t.h. en inrasad ugn ?)
" 19:c. - " - från SSO. I bakgrunden en "vägg", (framför en inrasad ugn ?)
" 20:a. Hästskoformig stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl. n:o 20:a) från V.
" 20:b. - " - från SO.
" 21. Röse, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 21:a) från O.
" 22. Röse, Fransas parcell, Kungshamn (fornl.n:o 15:d)

- N:o 23. Batteri, vid färjstranden, Vastila (fornl.n:o 25) från S-
sidan.
- " 24:a. Batteri (tre kullar), Kotikallio, Vastila (fornl.n:o 28)
från NNW.
- " 24:b. - " - Den östligaste kullen från SSO.
- " 25:a. Utsikt över Kymmene älv -åt SO- från batteriet på Kotikal-
lio, Tav. Vastila, t.h. Hirvikoski, Pyttis.
- " 25:b. Utsikt över Kymmene älv -åt SV- från batteriet på Kotikal-
lio.
- " 26:a. Batteri, Abborfors (fornl. n:o 29) från SSO.
- " 26:b. - " - från V.
- " 26:c. - " - från OSO.
- " 26:d. - " - från NV.
- " 26:e. - " - från NNO.
- " 26:f. - " - från SSO.
- " 27:a. Gravkammare, Bojstö (fornl.n:o 31) från OSO. Huvudskallen
synes i öppningen.
- " 27:b. - " - från ONO.
- " 28. Eldstad, Källvik, Svartholm (fornl.n:o 32:b) från SV.
- " 29. Eldstad, Nybacka, Marby (fornl.n:o 33:a) från O.
- " 30. Stensättning, Stora Vådholmen, från NNO.
- " 31. Stensättning, Stora Vådholmen, från NO. (Ger en något förak-
tig bild av stensättningen, ty någon ugn finnes icke).
- " 32. Egendomlig stensättning, Mössholmen (fornl.n:o 34) från N.
- " 33:a. Stensättning, Ljusan, från N.
- " 33:b. - " - från SO.

Förteckningar över ritningar och planer. 1)

- N:o 1. Hälmejsel, Vastila folkskola.
" 2. Pilspets, Haavisto folkskola.
" 3. Ryssugn, Bullers, Vahterpää (fornl. 4).
" 4. Ryssugn, Bullers, Vahterpää (fornl. 5).
" 5. Ryssugn, Björklunds parcell, Svartholm (fornl.n:o 7).
" 6. Ryssugn, Lappom (fornl.n:o 8).
" 7. Stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 9:a).
" 8. Stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 10).
" 9. Stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 11).
" 10:a. Stensättning med 2 ugnar, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 12).
" 10:b. - " - Ugn a.
" 11:a-b Stensättning, Björkmans, ^{vid} Kungshamn (fornl.n:o 13).
" 12. Stensättning, Björkmans, vid Kungshamn (fornl.n:o 14:a).
" 13. Stensättning, Björkmans, vid Kungshamn (fornl.n:o 14:b).
" 14. Stensättning, Fransas parcell, Kungshamn (fornl.n:o 15:a).
" 15. Stensättning, Fransas parcell, Kungshamn (fornl.n:o 15:b).
" 16. Stensättning, Fransas parcell, Kungshamn (fornl.n:o 16).
" 17. Stensättning, Karlssons parcell, Kungshamn (fornl.n:o 17).
" 18. Stensättning med 2 "kamrar", Karlssons parcell, Kungshamn (fornl.n:o 18).
" 19. Stensättning med 2 "muran" och 1-3 ugnar, Karlssons parcell, Kungshamn, (fornl.n:o 19).
" 20. Hästskoformig stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl. n:o 20:a).
" 21. Hästskoformig stensättning, Käärmeskallio, Vastila (fornl. n:o 20:b).
" 22. Röse, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 21:a).
" 23. Röse, Käärmeskallio, Vastila (fornl.n:o 21:b).
" 24. Batteri, Hamppumäki, Vastila (fornl.n:o 24).
" 25. Batteri vid färjstranden, Vastila (fornl.n:o 25).
" 26. Batteri på H.Kottilas mark, Vastila (fornl.n:o 26).
" 27. Batteri på Patterinmäki, Vastila (fornl.n:o 27).
" 28. Batteri, Abborfors (fornl.n:o 29).
" 29. Batteri, Abborfors (fornl. n:o 30).
" 30. Stensättning, Stora Vådholmen.
" 31. Stensättning, Stora Vådholmen.
" 32. Stensättning, Mössholmen. (fornl.n:o 34).
" 33. Stenmur, Mössholmen.

1) Planerna äro icke fullt exakta. Se s. 16-17.

Innehållsförteckning.

Tidigare uppteckningar	Sid.	1.
Topografi	"	2.
Stenåldern.	"	2.
Bronsåldern	"	6.
Järnåldern.	"	7.
Naturbildningar och en del fornlämningar från sen tid	"	7.
Ryssugnar	"	10.
"Lägergrunder" och ugnar.	"	12.
Hästskeformiga stensättningar, rösen, eldstad	"	15.
Vallar och batterier.	"	16.
Stora ofreden	"	18.
Tiden 1721-41	"	24.
Lilla ofreden	"	24.
Tiden 1743-88	"	26.
1788-90 års krig.	"	27.
1808-09 års krig.	"	32.
Vallarnas, batteriernas och "lägergrundernas" ålder.	"	33.
Krigsvägar.	"	38.
Begravningsplatser.	"	39.
Eldstäder	"	41.
Gropar.	"	42.
Sjömärken m. m.	"	42.
Olikartade stensättningar	"	43.
Inskription	"	44.
Offerplats	"	44.
Litteraturförteckning	"	46.
Förteckning över fotografierna.	"	49.
Förteckning över ritningar och planer	"	51.

Blanketter.

FORNLÄMNING N:r 1.

Art: *Kummel*
Antal fornlämningar: *1*
Socken: *Strömpors*
Platsbenämning:
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Lappom*

Hemman(,sdel):
Gårdsnummer

Lägenhet: *Louisa stads d. Högadistrikt*
Villanamn, tomtnr - m. m.

Ägare: *Louisa stad.*

Postadr.:

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer:

Fotos: *N:o 1:a-b*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Kumlet ligger ca 1,2 km NO om Pärönbottensviken (Pernå) och SO om Käcklamträsk, ca 40 m S om rån mellan Tessjö och Lappom och ca 60-80 m O om rån mellan Pernå och Strömpors.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Kumlet ligger i SO-ändan, på högsta punkten av ett flackt med evntaka träsk bevärdt berg, 9 m. från branten i S. Låga marker ligger V, SV, S och SO om detta berg.*

Beskrivning: *Kumlet är 6,75 m. l. (VNV - OSO), 4,5 m. br. i VNV-ändan och 4,1 m br. i OSO-ändan.*

En stor grop - 2,7 m. l. och 1 m. br. - är grävd i mitten ändå till berggrunden.

Kumlet är 60 cm. h. i VNV-ändan och 30 cm. i OSO-ändan.

I VSV-ändan är kumlet 90 cm. h., ty en del stenar från mitten av kumlet har radats ovanpå.

Vänd!

Antecknat av: *Berit Boström* den *14 juli 1940.*

Beskrivning (forts.):

Fornlämningens tillstånd: *Kumlet har blivit utgrävt i mitten.*

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd: *Skogsaktien A. F. Hellman skriver 1937, att kumlet för ca 35 år sedan blivit undersökt.*

Tidigare uppteckningar: *Skogsaktien A. F. Hellman, Lappom, omnämner detta kummet i ett brev till Nationalmuseum 1937. Han kallar det en båtgrav.*

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 2.

Art: *Kummet ?*
Antal fornlämningar: *1.*
Socken: *Strömpors*
Platsbenämning:
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Vakterpää*

Hemman(-sdel): _____
Gårdsnummer

Lägenhet: *Kungshamn n:o 1.*
Villanamn, tomtar m. m.

Ägare: *Löfven Anton Reinhold Karlsson*

Postadr.: *Lovisa, Kungshamn*

Brukare: _____

Postadr.: _____

Översiktskarta: _____

Specialkarta: _____

Ritningar: _____

Planer: _____

Fotos: *N:o 2.*

Särskild benämning på fornlämningen: _____

Orienteringsuppgifter: *Kummet ligger ca 300 m åt V. från Karlssons Stuga och ca 150 m. från kaosviken i NV, strax VNV om en flack bergsklack*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Berg beväxt med gles barrskog och reulax. Lägre ned är skogen tätare.*

Beskrivning: *Kummet är 8 m. i diam och ca 60 cm. h. I mitten finnes en större jordsatt sten av ungefär samma höjd som kummet. Den är 1,2 m l. och 1,05 m br. och har en plan sida (NVV-SSO). Strax NO om denna sten har en grop blivit grävd. Kummet består enbart av stenar. Dessa är ungefär av en mansbördas storlek, men även mindre och större finnes i kopen. Kummet är starkt mossbelagt och tämligen plant.*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Postström* den *9 juli 1940.*

Beskrivning (forts.):

Undertecknad kan icke med säkerhet säga, om det möjligt är en naturbildning eller ett kamul från bronsåldern. Den nästan omöjliga möjligheten verkar dock mera antaglig.

Ca. 14 m. åt SSV från kamlet ligger en stensättning (n:o 17) och ca 50 m. åt O en annan stensättning (n:o 18.)

Fornlämningens tillstånd:

I mitten av kamlet har en grop blivit grävd, men för övrigt är kamlet orubbat.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 3.

Art: *Röse*
Antal fornlämningar: *1*
Socken: *Strömpors*
Platsbenämning:
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland.*

By: *Kungsbole.*
Hemman(-sdel) } Gårdsnummer *Hommars*

Lägenhet } Villanamn, tomtnr m. m.

Ägare: *Valdemar Hommas*
Postadr.: *Strömpors, Kungsbole.*
Brukare:
Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer:

Fotos: *N:o 3.*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Röset ligger inne i vinkeln mellan Sappträsk och Svenskyrån, 250-300 m. åt SO från hörnröset och ca 60 m NO om Smedsängen.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Skogsstutning bevarad med blandskog. ca. 75 m åt NO från röset finnes en kulle med flere stora jordfästa stenar. Marken stutar åt V.*

Beskrivning: *Röset är nu 6,7 m L (N-S), men det ser ut, som om röset ursprungligen icke sträckt sig så långt norrut åt N eller S. I S-ändan t. ex. finnes ca 80 cm stenar, som helt säkert blivit slängda åt sidan. Rösets bredd - 4,3 m - är antagligen den ursprungliga. Den ursprungliga höjden har varit ca. 85 cm. Numera är röset högt i N-ändan och lågt i S-ändan, där det även förörrigt är mest förtöjt. Ungefär mitt i röset finnes en stor myrstack. Röset*

Vänd!

Antecknat av: *Perit Boström* den *18 juni 1940.*

Beskrivning (forts.):

är jordblandat och mynneligen överväxet.

Åkerbonden Gustav Mikels, som till år 1924 ägt denna Skogs-
mark, visade undertecknad vägen till röset. Han påstod,
att detta var det enda röset, som blivit funnet.

Det är svårt att utan att ha undersökt röset avgöra, om
det möjligen är från förhistorisk tid. Undertecknad skulle
dock snarast tro, att det härstammar från en sen tid.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd: —

Tidigare uppteckningar:

I Nationalmuseumets topografiska arkiv
finnes en uppgift av år 1932, att i Kungsböle bakskogen
nära rån mot Lappträsk finnes stenkammal.

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 4

Art: *Ryssugn*
Antal fornlämningar: *1*
Socken: *Stråmpors*
Platsbenämning:
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Vakterpää*
Hemman(=sdel) | Gårdsnummer: *Bullers*
Lägenhet | Villanamn, tomtnr m. m. |
Ägare: *Hildur (f. Arvidsson) och Håkan Jönsson.*
Postadr.: *Lovisa Bullers*
Brukare:
Postadr.:

Översiktskarta:
Specialkarta:
Ritningar:
Planer: *N:o 3*
Fotos: *N:o 4*

Särskild benämning på fornlämningen:
Orienteringsuppgifter: *Ryssugnen ligger ca. 1 km åt ONO från Bullers huvudbyggnad samt ca. 30 m NO om Störängan på Ö-sidan av Vakterpää ca. 45 m från stranden.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Skogbevaran bäckströtning.*

Beskrivning: *Ryssugnen består av en stor jordfast sten, som utgör bakvidan av ugnen samt några större stenar, som bilda sidorna. Den främre sidan utgöres av öppningen. Den stora stenen är 1,5 m l samt 80 och 90 cm br. Höjden åter är 80 cm i V-ändan och 1,2 m i Ö-ändan. Stenens längd är 1,9 m i V-ändan och 2,2 m i Ö-ändan. Stenens bredd är 1,85 cm. framtill och höjd 1,05 m. Den vänstra sidans höjd 80 cm och den högra sidans höjd 90 cm.*

Antecknat av: *Berit Boström* den *juli 1940.*

Beskrivning (forts.): Den stora stenens inre sida är slät och det inre av ugnen utgöres av ett lämpligt fyrkantigt rum, ca. 90 cm l. och 70 cm br. Höjden har varit ca. 75 cm, men nu ha en del takstenar störtat in. Öppningens bredd är nesten 75 cm. och nyttis 53 cm. Öppningens höjd 70 cm.

Framför ugnen finnas i en rad i marken 3 st. fördjupningar. Dessa äro: a) 4,7 m l., 1,7 m br. och 30 cm dj.; b) 3,25 m l., 1,3 m br. och 40 cm dj.; c) 5 m l., 2,6 m dj. och ca 60 cm dj.

Fornlämningens tillstånd: En del takstenar ha störtat in.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 5.

Art: *Pyssugn*
Antal fornlämningar: *1.*
Socken: *Strömpors*
Platsbenämning:
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Vahterpää*
Hemman(,sdel): *Bullers*
Gårdsnummer
Lägenhet:
Villanamn, tomt nr m. m.
Ägare: *Hildur (p. Arvidsson) och Håkan Svensson.*
Postadr.: *Lovisa. Bullers.*
Brukare:
Postadr.:

Översiktskarta:
Specialkarta:
Ritningar:
Planer: *N:o 4.*
Fotos: *N:o 5.*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Pyssugnen ligger ca 0,5 km åt O. från Bullers huvudbyggnad, strax väster om en liten stig, som leder från gården.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Gles blandskog.*

Beskrivning: *Ugnen ligger invid en stor jordfast sten med en plan sida. Den är 1,6 m l samt 1,23 br i främre ändan och 1,45 i bakre ändan. Sidoväggarna är 30 och 40 cm tjocka och den bakre väggen 60 cm. tjock. Mot- svarande höjd är 40, 45 och 55 cm. Ugnen är inuti 1 m l. samt 53 cm. br. framtill och 34 cm br. baktilt. En del flata takstenar ligger vid sidan av ugnen.*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Boström* den *juli 1940.*

Beskrivning (forts.):

Fornlämningens tillstånd: *Ryssugnen är något förstörd ty takstenarna ha blivit avlägsnade och ligger nu på marken invid ugnen.*

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 6

ej anmäld till markägaren.

Art: *Ryssugnar*
 Antal fornlämningar: *ca 12 st.*
 Socken: *Strömpors*
 Platsbenämning:
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Vakterpää, Svartholm*
 Hemman(=sdel) }
 Gårdsnummer }
 Lägenhet } *Källvik parcell*
 Villanamn, }
 tomtnr m. m. }
 Ägare: *Anders Gustav Holm*
 Postadr: *Louisa, Vakterpää, Svartholm*
 Brukare:
 Postadr.:

Översiktskarta:
 Specialkarta:
 Ritningar:
 Planer:
 Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:
 Orienteringsuppgifter: *På åkern Loch SV om byggnaderna på Källvik parcell finnas resterna av flere ryssugnar.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Numera åker, men föint tät barrskog.*

Beskrivning: *På ett område av ca 100 m:s längd har det funnits ca 12 st ryssugnar. De ha legat vid de flesta av de stora, jordfaste stenarna, som ännu ligga kvar på åkern eller vid sidan av densamma. Vid några stenar skall det t. o. m. ha funnits två rugar. På en del ställen ser man ännu resterna av rugarna, men man kan inte få någon uppfattning av deras utseende. Ca 80 m åt SSO från den röda stugan har en ruga legat mel-*

Antecknat av: *Perit Postrom* den *8 juli 1940*
 Vänd!

Beskrivning (forts.): I en stor och några mindre jordfösta stenar.
Den har varit lång och smal, ser ut att ha varit nästan
3 m l. Ca. 10 m åt SV från denna har en annan legat.
En stor ngn har legat ca 40 m åt SV från huret vid två
stora, jordfösta stenar. Ca. 70 m åt SSV från den röda stugan
har en ngn legat mellan tvänne stora stenar och strax
SV om stugan har det funnits tvänne ngnar, likaså
bredvid stora stenar.

Fornlämningens tillstånd: Rysugnarna ha blivit förstörda under
de senaste 45 åren.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Rysugnarna omnämns i Hufvudstads-
bladet 1902:126.

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 7

Art: *Pyssugn*
 Antal fornlämningar: *1*
 Socken: *Strömfors*
 Platsbenämning:
 Härad: *Perua*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Vakterpää, Svartholm*

Hemman(=sdel) }
 Gårdsnummer

Lägenhet } *Adams*
 Villanamn, tomtnr m. m. }

Ägare: *Birger Björklunds arvingar*

Postadr: *Boisa, Vakterpää, Svartholm*

Brukare:

Postadr:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 5*

Fotos: *N:o 6*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Pyssugnen ligger på Svartholm, unq. åt N från stugan i Käsvik parcel, 80-90 m längs stigen, ca 10 m på västra sidan om denna samt ca 20 m åt V från Klavviken*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Pyssugnen ligger lågt, N om den bergiga udden, i gles skog.*

Beskrivning: *Pyssugnen ligger mellan tre stora, jordfasta stenar. Öppningen är i V. Ugnens yttre l. (unq. V-O) är 2,3 och yttre br. (unq. W-S) är 1,5 m. Den yttre höjden vid öppningen är 90 cm. Ugnen sluttar bakåt. Öppningens överstycker är 95 cm l. och 35 cm br. Ugnens inre mått är: 1 m l., 45 cm br. i bakre ändan, 50 cm br. vid öppningen, 75 cm h. i mitten, 70 cm vid öppningen.*

Antecknat av: *Berit Boström* den *8 juli 1940*

Vänd!

Beskrivning (forts.):

Fornlämningens tillstånd: *ett träd har vuxit i ÖNO-ändan av ugnen och något rubbat densamma.*

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 8

Art: *Pyssugn* Socken: *Strömpors*
 Antal fornlämningar: *1* Platsbenämning:
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Lappom*

Hemman(,sdel) }
 Gårdsnummer

Lägenhet } *Louisa stads l. skogsdistrikt*
 Villanamn, }
 tomt nr m. m. }

Ägare: *Louisa stad*

Postadr.:

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 6.*

Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Pyssugnen ligger på högra sidan av den väg som från Lappom leder norrut samt alldeles invid rån mellan Fersjö och Lappom. Avståndet till vägen är ca 8 m. och till rån ca 5 m.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Skogsbacke nedanför ämalmuren. Tätt granskog (små granar).*

Beskrivning: *Pyssugnen är ingrävd i en liten kulle. Ugnens V-del är 65 cm h. och i jämn höjd med kullen. Den Ö-delen är 40 cm h. Ugnens längd är 1,7 m och bredd 1,5 m. På ena sidan har ugnen en större sten med en tät sida. Denna utgör den inre väggen i ugnen. De inre måtten på ugnen är 1,07 m l. samt 55 och 40 cm br. Öppningen är i N-änden. Främre ugnen är 2,1 m l. och 1,3 m br. grop grävd. En del av jorden har antagligen lagts på sidan om ugnen.*

Antecknat av: *Berit Boström* den *14 juli 1940.* Vänd!

Beskrivning (forts.):

Öppningen har rasat in och takstenarna ligga kring-
slängda. I gropen påträffades kol. Skogsaktien Hellman be-
rättade, att det både 1788-92 och för 50-60 år sedan
 varit skogsbrand i denna trakt.

Fornlämningens tillstånd:

Takstenarna äro borttagna och kring-
slängda.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 9:a-b

Art: *Stensättning*
Antal fornlämningar: *2.*
Socken: *Strömsjö*
Platsbenämning: *Käärmeskällis*
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland.*

By: *Vastila*
Hemman(-sdel) | Gårdsnummer: *Kaivola*
Lägenhet | Villanamn, tomtnr m. m. |:
Ägare: *Leena Kaivola*
Postadr.: *Finkeroinen, Vastila*
Brukare:
Postadr.:

Översiktskarta:
Specialkarta:
Ritningar:
Planer: *N:o 7 (fornl. 9:a).*
Fotos: *N:o 7:a-b (fornl. 9:a).*
8:a-b (fornl. 9:b).

Särskild benämning på fornlämningen:
Orienteringsuppgifter: *Stensättningarna ligger SV om 8 Kosterens Stuga, på andra sidan vägen, NVV om bergets högsta punkt.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Skogsstämning beväxt med granar, mossor och ris.*

Beskrivning: *Stensättning 9:a är nästan oval. Den är nästan 4 m. L (NO-SV) och 3 m br. Ingången ligger i SV. Stensättningen består mest av stenar men på sina ställen är väggarna utfyllda med jord tex. i NO, O och SO. Höjden varierar mellan ca 30 och 1,5 m. En del stenar ligger spridda inuti stensättningen. "Galvet" är utgrävt. Stensättning 9:b ligger 6,3 m NO om 9:a. Den ligger inne i sluttningen. Detta är en egendomlig rand sten*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Boström* den *22 juni 1940.*

Beskrivning (forts.):

Sättning, som närmast liknar en brunn. Den är 1,7 m (NV-SO) och 1,35 m (NO-SO). Framtill ha en del sten som rasat. Den hela sidan är 75 cm h. Har detta möjligen varit något förvaringsställe?

Fornlämningens tillstånd:

Stensättning 9:a är väl bibehållen. Den främre delen av stensättning 9:b har däremot rasat.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 10

Art: Stensättning

Antal fornlämningar:

Socken: Strömfors

Platsbenämning: Käämeskovi

Härad: Pernå

Landskap: Nyland

Län: Nyland

By: Vastila

Hemman(-sdel) } Kivioola
Gårdsnummer }

Lägenhet }
Villanamn, }
tomtar m. m. }

Ägare: Leena Kivioola

Postadr.: Fuheroinen, Vastila

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: N:o 8.

Fotos: N:o 9:a-b.

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: Stensättningen ligger på S-sidan om 8. Kos-
kinens stuga, på andra sidan vägen, 16,2 m. SSO om 9:a.

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): Skogsmark, bevuxen med
granar, mossor och ris.

Beskrivning: Stensättningen ligger på S-sidan av en slät berg-
vägg. Den består av 4 st "väggar", som utgår från berget.
Mellan dessa väggar finnes det 2 "kaurar" och möjligen
har det funnits ytterligare en tredje i N-ändan av sten-
sättningen. Väggarna äro ca 3,5 m l. Den tydligaste
väggens bredd är 1 m. De övriga äro numera ca 1,5
m. br., men ha antagligen ursprungligen varit mala-
re, ty det ser ut, som om en del stenar hade fallit

Vänd!

Antecknat av: Berit Boström

den 23 juni 1940.

Beskrivning (forts.): ned från väggarna. På S-sidan är kamrarna öppna. "Golven" i kamrarna är utgrävda. Golvet är lägst närmast bergväggen. Dessa är 1,6 och 1,2 m h. "Golvytan" är ca. 2,5 x 3,5 m och 1,5 x 3,5 m.

Fornlämningens tillstånd: En del stenar ha antagligen rasat ned från väggarna, men för övrigt är stensättningen väl bibehållen.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 11

Art: *Stensättning*

Antal fornlämningar:

Socken: *Strömpors*

Platsbenämning: *Käärme-kallis*

Härad: *Pernå*

Landskap: *Nyland*

Län: *Nyland*

By: *Vastila*

Hemman(-sdel) } *Kaivola*
Gårdsnummer

Lägenhet }
Villanamn,
tomtnr m. m.

Ägare: *Leena Kaivola*

Postadr: *Fukeroinen, Vastila*

Brukare:

Postadr:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 9*

Fotos: *N:o 10*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Stensättningen ligger på S-nidan om E. Koskinens stuga, på andra sidan vägen, 12,5 m S om 9:a och 19,8 m V om 10*

Terränguppgifter (jämfte terrängbenämning): *Skogsmark, beväxten med grannar, mossor och ris.*

Beskrivning: *Stensättningen ligger på N-nidan av en tät bergvägg, ca 1,5 m h. En sida i stensättningen utgöres av bergväggen, medan den på tre sidor består av "byggda" väggar. Ingångsöppningen ligger i V. Golvet är utgrävt. Strax intill denna kammare finnes en liten väggrest*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Baström*

den *23 juni 1940*

Beskrivning (forts.):

Fornlämningens tillstånd: *En del stenar ha fallit ned från sidorna, men för övrigt är den ganska väl bibehållen.*

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 12.

Art: Stensättning med 2 ugnar
 Antal fornlämningar: 1
 Socken: Strömfors
 Platsbenämning: Kårmestkallis
 Härad: Pernå
 Landskap: Nyland
 Län: Nyland.

By: Västila
 Hemman(-sdel) | Käivola
 Gårdsnummer)
 Lägenhet |
 Villanamn, |
 tomtnr m. m. |
 Ägare: Leena Käivola
 Postadr.: Jukeroinen, Västila
 Brukare:
 Postadr.:

Översiktskarta:
 Specialkarta:
 Ritningar: N:o 10:b (ugn A).
 Planer: N:o 10:a.
 Fotos: N:o 11.

Särskild benämning på fornlämningen:
 Orienteringsuppgifter: Stensättningen ligger 11 m. åt SV från n:o 11.

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): Berggrund, bevuxen med
 enstaka granar.

Beskrivning: På N-sidan av en tät bergvägg finnas två
 ugnar mellan väggen och två större stenar. Vid
 den mindre stenen och bergväggen finnas även två små
 murrester. Det inhägnade området är ca 3 x 2,5 m.
 Ugn A ligger i NO och ugn B i O delen av stensättningen.
 Ugn A ligger mellan de båda stora stenarna, vilka ut-
 göra ugnens sidor. Taket utgöres av en 75 cm l., 80 cm br.
 ganska triangulär och 25 cm h. sten. Inom taket finnas

Antecknat av: Berit Boström den 23 juni 1940. Vänd!

Beskrivning (forts.): 3 st plana stenar. På bottnet vid mynnin-
gen finnes en ca 55 cm l. och 20 cm br. plan sten. Även
framför ugnen finnes en del lösa, plana stenar, som möjli-
gen tidigare täckt bottnet, som är tyngestligen ojämnt och har
hål mellan stenarna. Ugnen är vid mynningen 60 cm br.
nuttin och 50 cm br. upptis. Den smalnar ov inåt. Vid
mynningen är den 45 och 35 cm h. och inuti 30 cm h.
Ugnen är inuti svartbränd. Även mossan på stenarna
är svartbränd och utloisar, så ugnen för icke så ut-
för länge sedan blivit använd. Den torde dock här-
stamma från 1700-talet.

Ugn B. ligger 1 m SSO om A. En flat, triangulär sten
40 x 45 cm och 10 cm tj. utgör taksten. Den vilar på två
små stenar och är inklämd mellan den
Fornlämningsens tillstånd: stora stenen och bergväggen. Bakåt överför ugnen
i terrängen och uppifrån ser den ut som en trappsteg.
Avståndet mellan de båda sidostenarna är 65 cm i främre
ändan och 40 cm i den bakre ändan. Höjden från ugnens
botten till taket är vid mynningen 25 cm. Längre in är
ugnen lägre, ty takstenen sluttar bakåt. Framför ugnen

Förslag till åtgärder: finnes 2 st. plana stenar 30 x 30 och 20 x
25 cm. Även några lösa stenar ligga framför ugnen.
Ugnens längd är 70 cm från den yttersta till den innersta
Undersökningar och fynd: punkten. Takplattan är svartbränd
och inuti ugnen finnes kol. Ugnen har sålunda
relativt nyligen varit i användning, men torde här-
stamma från 1700-talet.

Ugnarna äro väl bibehållna.

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 13.

Art: *Stensättning*
 Antal fornlämningar: *1*
 Socken: *Strömpors*
 Platsbenämning:
 Härad: *Perna*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Vakterpää*
 Hemman(-sdel) | *Björkman*
 Gårdsnummer |
 Lägenhet |
 Villanamn, |
 tomtnr m. m. |
 Ägare: *Familjen Björkman*
 Postadr: *Lovisa, Vakterpää*
 Brukare:
 Postadr.:

Översiktskarta:
 Specialkarta:
 Ritningar: *N:o 11:b (ugn)*
 Planer: *N:o 11:a*
 Fotos: *N:o 12:a-c*

Särskild benämning på fornlämningen:
 Orienteringsuppgifter: *Stensättningen ligger vid Kungshamn, ca 40 m. VNV om böningshuset i T. Fransas parcell (Kungshamn n:o 2), ca 65 m. längs dens stig, som från denna parcell leder norrut, och ca 35 m. fr. stigen på vänstra sidan om denna. Avståndet från stranden är ca. 50 m. och från en hal bergsklack (åt 050) ca 50 m.*
 Terränguppgifter (jämte terrängbenämning):
Läglant mark med gles barrskog.

Beskrivning: *Stensättningen har en rektangulär egendomlig form. I mitten finnes en stor, jordfäst sten (N-sid. 3,4, O-sid. 2,4, S-sid. 3,6 och V-sid. 2,9 m). På N- och S-sidan om stenen finnes inhägnader, på V- och O-sidan åter en mängd stenar. Stensättningens längd ung. N-S är ca 9 m och bredden ca 8 m. Den norra inhägnadens inre mått är ca. 2 x 3,5 m och den södra inhägnaden är ca. 3 x 3 m. Deras väggar är ca 50 cm. h. I ett hörn av vardera inhägnaden finnes en del mindre*

Antecknat av: *Berit Boström* den *9 juli 1940*
 Vänd!

Beskrivning (forts.): *Stenar.* Stensamlingarna på V och O sidan av den jordfästa stenen äro 0,6-1,5 m h. Det högsta stället -1,5 m- är i NO-ändan av stensättningen. Något S om detta ställe finnes en ugn, ungefär på stensamlingens halva höjd. Stensamlingen är lägre framför ugnen. Denna ligger intill den stora centralstenen och har öppningen i S. Den yttre sidan av öppningens överstycke befinner sig 90 cm över markytan. Överstycket är 60 cm l, 40 cm br. o 15 cm h. Ugnens höjd är 40 cm. De inre måtten äro: 85 cm l, 25 cm br. upptill och 45 cm nedtill, öppningens höjd 25 cm.

Det är möjligt, att i stensättningen funnits andra ugnar, men de ha i så fall rasat in.

Fornlämningens tillstånd:

Stensättningen är väl bibehållen.

Förslag till åtgärder: Ca. 23 m. åt O från denna stensättning ligger en annan (n:o 14: a) och ca 16 m. åt ONO från denna en tredje stensättning (n:o 14: b).

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 14:a-b.

Art: Stensättningar

Antal fornlämningar: 2

Socken: Strömpors

Platsbenämning:

Härad: Pernå

Landskap: Nyland

Län: Nyland

By: Vahterpää

Hemman(-sdel) } Björkmaus
Gårdsnummer }

Lägenhet }
Villanamn, }
tomtar m. m. }

Ägare: Familjen Björkman

Postadr.: Lovisa Vahterpää

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: N:o 12 / (fornl. 14:a) 13 / (fornl. 14:b)

Fotos: N:o 13 / (fornl. 14:a)

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: 14:a ligger åt NV från boningshuset i Fransas parken och ca 23 m. åt O från n:o 13. 14:b ligger NVV om huset, stoa intill stigen, som från Fransas leder norrut, invid gårdsgården, ca 16 m. åt ONO från a och ca 12 m. från stranden.

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning):

Lågslätt mark med gles barrskog.

Beskrivning: Stensättning 14:a består av några större stenar och rester mindre, vilka radats bredvid varandra och oavspärrade varandra så att en tämligen oval inshägnad bildats. Den nä saknar ingångsöppning. Stenarna äro tydligast radade i S-ändan av stensättningen. De yttre måtten äro: 5,5 m (VVV-OSO) l. och 3,7 m (NNO-SSV) br. Till bredden kommer ytterligare en del små stenar. De inre måtten äro: 3,3 m (VVV-OSO) l. och 2,4 m (NNO-SSV) br.

Vänd!

Antecknat av: Bevit Postrom

den 9 juli 1940.

Beskrivning (forts.): Höjden varierar mellan 50 cm och 1,1 m.

Stensättning 14:6. består av tre större jordfösta stenar och mellan dessa en del mindre stenar, som radats bredvid varandra så att de omsluta en oval plan. De yttre mätten är: 4,8 m (NV-SO) och 3,9 m (NO-SV). De inre mätten är: 2,4 m (NV-SO) och 1,75 (NO-SV). De stora stenarna är 1,6, 1,7 och 1,85 l. Den största stenens höjd är 1 m. Den södra väggen är ca. 50 cm h., den norra väggen är låg. En del stenar finns innuti och hågnaden.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 15:a-d.

Art: Stensättningar, ugn, röse
 Antal fornlämningar: 4.

Socken: Strömpos

Platsbenämning:

Härad: Pernå

Landskap: Nijland

Län: Nijland

By: Vahterpää

Hemman(-sdel) }
 Gårdsnummer }

Lägenhet } Kungshamn n:o 2.
 Villanamn, }
 tomtar m. m. }

Ägare:

Postadr.:

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: N:o 14 (fornl. 15:a), 15 (fornl. 15:b).

Fotos: N:o 14:a-b (fornl. 15:a), 15 (fornl. 15:c), 22 (fornl. 15:d).

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: Fornlämningarna ligger åt SSO från Fransas bostad och ca 50 m åt SSV från den utskjutande udden.

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning):

Kal bergssluttning, tämligen lågt, nära stranden.

Beskrivning: Fornlämning 15:a ligger 9 m S om stranden och står N om en slät bergsklack. Den består av en stor, jordfast sten med en slät sida 2,3 m L (ung NV-SO). Utgående från denna sten ha stenar ordnats i ring 11,25 m L. 7 N närmast den stora stenen finnas låga, mossbelagda stenar o. bredvid dessa 30-40 cm h. stenar. S- och O-sidan består av större stenar, ordnade i en båge. På yttre sidan finnes jord och småsten. Höjden är där ca 30 cm, medan den på den

Vänd!

Antecknat av:

Berit Postrom

den

8 juli 1940.

Beskrivning (forts.): Inre sidan är 70 cm h. En del stenar ligger
innuti inhägnaden. De ha möjligen fallit från sidorna.
Ingen egentlig ingång finnes icke. "Rummets" inre mått
är ca 3,5 x 3 m.

Fornlämning 15:b ligger 3 m åt V från 15:a. En mängd ste-
nar ligger ungefär i en halvcirkel kring en större sten. Hår
bildas icke något tydligt "ram". Liknar ganska mycket en
naturbildning, men det ser dock ut som om stenarna vore
radade. Stenarna är ca 40 cm h.

Fornlämning 15:ic utgöres av en liten ågra, som ligger strax
N om 15:b och 8 m från stranden, tämligen lågt. Den är
1,3 m l (NNO-SO) 1,2 m br. i N-ändan (framtill) och 55 cm br.
baktil. Framtil är den 1 m h. Öppningen, som ligger i N,

Fornlämnings tillstånd: är 50 cm h och 55 cm br. (inre mått) Ågrens
inre längd är 70 cm. Öppningens överstycke utgöres av
två flata, 70 cm l stenar. De är 30 cm br. och 20 och 25 cm
höga. Taket har rasat in.

Fornlämning 15:d är en liten röse, som ligger 9 m SO om
15:a. Det består av två stenar, undertill några större. Det är
3,1 i diam, 1,1 h i NO-ändan och ca 95 cm h i S-ändan.

Förslag till åtgärder: Avståndet från stranden i N är ca 15 m.

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 16.

Art: *Stensättning*

Antal fornlämningar:

Socken: *Strömfors*

Platsbenämning:

Härad: *Pernå*

Landskap: *Nyland*

Län: *Nyland*

By: *Vahterpää*

Hemman(,sdel) }
Gårdsnummer

Lägenhet } *Kungshamn n:o 2.*
Villanamn,
tomtar m. m. }

Ägare: *Torsten Fransas*

Postadr.: *Lovisa, Kungshamn*

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 16.*

Fotos: *N:o 16.*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Stensättningen ligger ung åt SO från bonings-
muret, ca 50 m OSO av 15:a på uddens norra del.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Bergig mark, beväxat med
barrträd.*

Beskrivning: *På N-sidan av ett stort jordfäst stenblock fin-
nes en stensättning. Stenarna äro så ordnade, att de
bilda ett något på när fyrkantigt rum. En vägg
utgöres av stenens släta sida (OSO-VNV). Väggaras längd
är 3,2, 2,8 och 2,45 m, bredden 40-90 cm och höjden
60-70 cm. Ingång saknas.*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Postström*

den *8 juli 1940.*

Beskrivning (forts.):

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Fornlämningens tillstånd:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Förslag till åtgärder:

.....
.....

Undersökningar och fynd:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tidigare uppteckningar:

.....

Tradition:

.....
.....
.....
.....

FORNLÄMNING N:r 17

Art: *Stensättning*
Antal fornlämningar: *1*
Socken: *Strömpors*
Platsbenämning:
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Vahterpää*

Hemman(,sdel):

Gårdsnummer

Lägenhet:

Villanamn,
tomtar m. m.

Kungshamn n:o 1

Ägare: *Löfven Antton Reinhold Karlsson*

Postadr.: *Lovisa, Kungshamn.*

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 17.*

Fotos: *N:o 17-a-b.*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Stensättningen ligger ca 300 m åt V från Karlssons stuga, ca 14 m åt SSV från kumlet (n:o 2)*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Berg, beväxt med gles barrskog och renlav. Lägre ned är skogen tätare. På V-sidan av fornlämningen sluttar marken nedåt.*

Beskrivning: *Stensättningen är rymmerligen oregelbunden. Den består av tre stora, jordfasta stenar och mellan dessa murar av mindre stenar. Längden (ung. N-S) är ca 5 m och bredden 3,9 m. "Rummets" inre bredd är 1,7 och längd 2,6 m (ung. V-O). Muren i V-ändan är 2,7 m l och ca 70 cm br. Mellan de båda stora stenarna i N-ändan av stensättningen finnes en ryssugn, 45 cm l och 90 cm br. De inre mättnen är: längd 1 m och bredd 30 cm. Öppningens*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Bostrom* den *9 juli 1940.*

FORNLÄMNING

Beskrivning (forts.): överstycke utgöres av en jämn och kantig sten. Över den bakre delen av ytan finnes ett ca 40 cm h. lager av stenar och ovanpå dessa några stora, flata stenar, som möjligen härstörja från en annan ygra. - Framför ygrens öppning finnes tjock mossa.

Det är möjligt, att även andra ygrar funnits i denna stensättning.

Flere stenar ligga kringsspridda på "golvet."

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 18.

Art: Stensättning

Antal fornlämningar: 1

Socken: Strömfors

Platsbenämning:

Härad: Pernå

Landskap: Nyland

Län: Nyland

By: Våhteråa

Hemman(-sdel) }
Gårdsnummer

Lägenhet } Kungshamn n:o 1.
Villanamn, }
tomtar m. m. }

Ägare: Lotsen Anton Reinhold Karlsson

Postadr.: Lovisa, Kungshamn.

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar: N:o 18:b (ugn A), 18:c (ugn B)

Planer: N:o 18:a

Fotos: N:o 18:a-b.

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: Stensättningen ligger ca 250 m åt V från Karlsonstuga och ca 150 m från havsviken i NV. strax invid en flack bergsklack. Avståndet från kumlet (n:o 2) är 50 m (åt O).

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): Berg beväxt med glas barrskog och renlav. Lägre ned är skogen tätare.

Beskrivning: Stensättningen består av en stor, jordfast sten och en "kammare" på N- och S-sidan om denna. Måtten på centralstenen är: V-sid 1,6, N-sid. 3,2, O-sid. 2,5 och S-sid. 2,5 m. Höjden är 2,25 i NV och 1,6 i S.

Fornlämningen sammanlagda längd är (ung. N-S) på V-sid. ca 7,2 m och på O-sid. ca 9,4 m. Bredden är i N-änd. ca 4 m och i S-änd. ung. lika.

N-kammarens mått är: V-sid. 3, N-sid. 4,1, O-sid. 4,2 och S-sid.

Vänd!

Antecknat av: Berit Boström

den 9 juli 1940

Beskrivning (forts.): 3,3 m. De inre mätten är ca 3 m (ung N-S) x 2,25 m (ung V-O). Väggarna är 50 cm - 1 m br. och 50-70 cm h. I SO-körnet finnes en liten ugn, A, som är 90 cm br och 65 cm h. Ugnens inre bredd är 50 cm. Öppningens överstycke är 60 cm l och 15 cm h. Ugnen har störtat in.

S-kammarens mätt är: V-rid. 2,6, N-rid. 2,9, O-rid. 2,7, S-rid. 3,3 (de yttre stenarna icke medräknade) m. De inre mätten är ca 2 m (ung N-S) x 3 m (ung V-O). Väggarna är 50-70 cm br. och 65-95 cm h, ställvis (i V) lägre. I det NV-körnet finnes en ugn, B, som är ca. 1 m br och 55 cm h. Ugnens inre mätt är: längd 80 cm, bredd 40 cm, och höjd 30 cm. Öppningens överstycke är en 80 cm l och 30 cm h. jämn sten. Ugnens tak täcks av smidsten; det är något förstört. - Golven i de båda kammarna är utgrävda.

Fornlämningens tillstånd:

Stensättningarna är väl bibehållna, men taket i de båda ugnarna har något rasat in.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 19.

Art: Stensättning

Antal fornlämningar:

Socken: Strömpors

Platsbenämning:

Härad: Pernå

Landskap: Nyland

Län: Nyland

By: Vakterpää

Hemman(-sdel) } Björkmans
Gårdsnummer }

Lägenhet }
Villanamn, }
tomtar m. m. }

Ägare: Familjen Björkman

Postadr.: Lovisa, Vakterpää

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: N:o 19.

Fotos: N:o 19:a-c.

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: Vassuddsholmen är en liten holme 0 om Svart-holm. Stensättningen ligger ungefär mitt på holmen NO om den högsta punkten.

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning):

ett med enstaka tassar beväst berg, som består av mängahanda vinklar och utspräng samt stora stenblock.

Beskrivning:

Bergväggen, dess vinklar och utspräng samt invidliggande klippblock omsluta ett ymnare ligen oregelbundet men tämligen plant område. På ställen där "naturliga väggar" saknas ha små murer byggts. Planen är ca 8 m. l. (V-O) och ca 6 m. l. 7 S-ändan finnes en 1,1 m. l., 60 cm br. och 1 m. h. mur samt bredvid denna i en vinkel en 1,1 m. l. och 1,05 m br. och 70 cm. h. ugn. Öppningen är 35 cm br. och 30 cm. h. Ugnens inre längd är 65 cm.

Vänd!

Antecknat av:

Berit Postrom

den

8 juli 1940.

Beskrivning (forts.):

I en vinkel i västra ändan av stenstättningen
finnes en mängd stenar. Det är möjligt att detta är en in-
kasad ugn. I stället invid denna finnes en "naturlig ugn". Ber-
gets övre del skjuter nämligen fram så att det nedan bildas
en liten grötta. I N-ändan av planen finnes en mur
mellan berget och en stor jordport sten. Muren är 1,15 m l.
Framför denna sten samt mellan stenen och berget finnes
en mängd stenar över ett område av 2,8 m:s längd och
80 cm:s bredd. Det är möjligt att även där har funnits
en ugn.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 20:a-b.

Art: *Hästskoformiga stensättningar*
 Antal fornlämningar: *2.*
 Socken: *Strömfors*
 Platsbenämning: *Käärmeskällö*
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Västila*
 Hemman(sdel): *Kaivola*
 Gårdsnummer:
 Lägenhet:
 Villanamn, tomtnr m. m.):
 Ägare: *Leena Kaivola*
 Postadr.: *Finkeroinen, Västila*
 Brukare:
 Postadr.:

Översiktskarta:
 Specialkarta:
 Ritningar:
 Planer: *N:o 20 (fornl. 20:a), 21 (fornl. 20:b).*
 Fotos: *N:o 20:a-b (fornl. 20:a).*

Särskild benämning på fornlämningen:
 Orienteringsuppgifter: *Stensättningarna ligger på Käärmeskällö, V. om sjöns berg och 90 m ändarna, 8 m O. om den stig, som från Käärmeskällö leder till Kotikällö.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Jämn skogsmark beväxt med barrskog.*

Beskrivning: *Stensättning 20:a ligger med "öppningen" i O. Den är ca 1,6 m (V-O) L och 1,9 m (N-S) br. De inre måtten är: armarna 80 och 75 cm L, bakre väggen 75 cm l. Öppningen är 65 cm br. Den vänstra armen är i ändan 26 cm h, den högra 63 cm h, bakre väggen är 50 cm h. I NO ser man tydligt, att stenarna ha blivit radade, på de andra sidorna ha stenarna delvis rasat. Mitt i denna fornlämning finnes en stor, flat sten och runt omkring ligger flere flata stenar. På dessa*

Antecknat av: *Berit Boström* den *23 juni 1940.* Vänd!

Beskrivning (forts.): stenar möjligen stått på sidorna? - Någon teyng-
ugn kan det icke vara fråga om. - Fornlämningen är övers-
vuxen av mossor.

Stensättning 20:b. ligger 7,3 m S om 14:a. Även denna
har öppningen i O. Den är 1,7 m (V-O) L och 1,8 m (N-S) br.
De inre mätten äro: armarna 41 och 40,5 cm L, bakre väg-
gen 60 cm L och öppningen 65 cm br. Armarnas höjd äro
25 och 20 cm i ändarna. Den bakre väggen är 50 cm h.

Fornlämningens tillstånd: Stensättningarna äro väl bevarade, ehuru
en del stenar något rasat.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 21:a-b.

Art: Rösen Socken: Strömpes
 Antal fornlämningar: 2 Platsbenämning: Käärmeskadiö
 Härad: Pernå
 Landskap: Nyland
 Län: Nyland

By: Vastila

Hemman(,sdel) } Kaivola
 Gårdsnummer }

Lägenhet }
 Villanamn, }
 tomtnr m. m. }

Ägare: Leena Kaivola

Postadr.: Fukerainen, Vastila.

Brukare: _____

Postadr.: _____

Översiktskarta: _____

Specialkarta: _____

Ritningar: _____

Planer: N:o 22 (fornl. 21:a), 23 (fornl. 21:b).

Fotos: N:o 21 (fornl. 21:a).

Särskild benämning på fornlämningen: _____

Orienteringsuppgifter: Röset ligger på 10-stutningen av Käärmeskadiö, nedanför själva berget och ca 30 m åt SV från Kiviranta lägenhet.

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): Skogsmark, beväxt med barrskog. Jämn sluttning.

Beskrivning: Röset 21:a. Invid en stor, jordfast sten (1,8 m l. och 1,3 m. br.) ha en mängd stenar blivit lagda (på S-sidan av stenen). Rösets längd (N-S) är ca 2,5 m. och bredden ca 1,5 m. Den stora stens höjd är 80 cm och rösets höjd invid stenen 55 cm, sluttar åt sidorna.

Röset 21:b. ligger 12,5 m NV om 21:a. Invid en stor, jordfast sten (2,5 m l. och 1,55 m. br.) ha en del stenar

Antecknat av: Berit Postström den 23 juni 1940. Vänd!

Beskrivning (forts.): Blivit lagda (på SV-sidan). Rösens längd är 1,5 m (NV-OSO) l. och 1 m. br. Röset består av stenar av en mansbördas storlek och större. Den stora stenens höjd är 80 cm. och rösets höjd 60 cm.

Även på S-sidan av den stora stenen finns en del stenar.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 22.

Art: Eldstad

Antal fornlämningar: 1

Socken: Strömfors

Platsbenämning:

Härad: Pernå

Landskap: Nyland

Län: Nyland

By: Vahterpää

Hemman(,sdel) }
Gårdsnummer

Lägenhet } Kungshamn n:o 2.
Villanamn, }
tomtar m. m. }

Ägare: Torsten Fransas

Postadr.: Lovisa, Kungshamn

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer:

Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: Eldstaden ligger på S-sidan av udden, ungefär mitt emot Karlsons stuga, samt strax VNV om en flack bergsklack. Avståndet från sjön är ca 40 m.

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): Berg, bevattat med enstaka träd.

Beskrivning: På S-sidan av en jordfäst sten finnes ett litet röse: 1,5 m l., 1 m br. och 30 cm h. Det består av en mängd småsten. Dessa avlägnades, då myntes två stora, flata hävar samt under dessa två mindre. Under dem fanns det en halvcirkel av större stenar ca 20-30 cm l. och innanför cirkeln under hävarna överst halvförmultnade lög, väträtter och mossor. Under detta lager fanns starkt kolblandad jord. Gropen var ca 35 cm dj. 60 cm l och 35 cm br.

Vänd!

Antecknat av: Perit Posttröm

den 8 juli 1940.

Beskrivning (forts.):

Stenarna voro skorbrända.

Egendomligt, att det fanns lög och mossa under stenarna.
Riset kan dock icke antipi nyligen ha blivit använt,
ty det var starkt mossbelaget.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Eldstaden undersöktes. Endast kol
påträffades.

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 23:a-b.

Art: *Vallar* Socken: *Strömpors*
 Antal fornlämningar: *2* Platsbenämning: *Pitkäpelto*
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Västila*

Hemman(-sdel) | *Hannula*
 Gårdsnummer

Lägenhet |
 Villanamn, tomtnr m. m. |

Ägare: *Matti Hannula*

Postadr: *Fukeroinen, Västila*

Brukare:

Postadr:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer:

Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *På Pitkäpelto, vid stranden av Kymmene å och 0 om flygmaskinshallen har funnits tvänne vallar.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Aker*

Beskrivning: *Undertecknad besökte icke denna plats, ty jag erhöi uppgifter om vallarna först då jag stod i bered att lämna Västila.*

Vallen 23:a synes ligga ca 10 m från stranden. Den har samma riktning som älven. Den har varit ca 300 m l och 1-1,5 m br, men numera återstår endast ca 100 m. Nu är den ca 70 cm h. Den är antagligen rak och består enbart av jord. En löggrav finnes på inre sidan.

Antecknat av: *Perit Boström* den *24 juni 1940*

Vänd!

Beskrivning (forts.): Vallen 23:b. ligger ligger ovanför 23:a och
ca. 80 m från stranden. Den har samma riktning som den
förra.

Flere gravar eller rövgropar finnas i backen ovanför
vallen.

Fornlämningens tillstånd: Vallarna är mycket utjämnade.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 24

Art: *Batteri*

Antal fornlämningar: *1*

Socken: *Strömsfors*

Platsbenämning: *Kanngumäki*

Härad: *Perna*

Landskap: *Nyland*

Län: *Nyland*

By: *Vastila*

Hemman(-sdel) } *Sihvola*
Gårdsnummer

Lägenhet }
Villanamn,
tomtnr m. m.

Ägare: *Eino Sihvola*

Postadr.: *Finkerainen, Vastila*

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 24*

Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Batteriet ligger på Kanngumäki ca 60 m N om Kymmene ålv, just vid kröken, medan Sihvolas böningshus och rian samt intill gårdesgården.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Bäckkrön, kallt.*

Beskrivning: *Batteriet består av en jämn platta, som är uppkastad av jord. På sidorna om och framst mitt framför plattan finnes en mängd stenar. Batteriets l. är ca 20 m. (NO-SV) och bredd ca 15 m. (NV-SO). På sidorna är det ca 1,5 m. h. och mitt framför ca 1 m. h.*

Vänd!

Antecknat av:

Berit Boström

den

25 juni 1940

Beskrivning (forts.):

Fornlämningens tillstånd: *Batteriet är väl bevarat.*

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 25.

Art: *Batteri* Socken: *Strömfors*
 Antal fornlämningar: *1-2* Platsbenämning:
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Västila*

Hemman(sdel):
 Gårdsnummer

Lägenhet:
 Villanamn,
 tomtar m. m.

Ägare:

Postadr.:

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 25*

Fotos: *N:o 23*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *ett batteri finnes ca 20m V om den väg, som leder ned till färjan, just där vägen delar sig i två armar. Avståndet från ålostunden i S är ca 50 m.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Äng.*

Beskrivning: *Batteriet har samma riktning som ålostunden. Det är 38 m l. och som en fortsättning på batteriet finnes en mängd stora jordfästa stenar. Batteriet består av en jämn platta, som på N-sidan går över i den omgivande marken, men på S-sidan höjer sig 1,5-2 m. över densamma. Batteriet är gräsbevuxet lika väl som ängarna.*

Strax nedanför batteriet finnes en platta, som är

Antecknat av: *Berit Boström* den *25 juni 1940.* Vänd!

Beskrivning (forts.): ca 20 m. L.

ca 35 m åt SO från batteriet finnes mellan de båda vägarna, som leda till färjstranden, en kulle, som möjligen har utgjort ett annat batteri. Detta har i så fall blivit förstört vid landsvägsbygget.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 26.

Art: *Batteri* **Socken:** *Strömpors*
Antal fornlämningar: **Platsbenämning:**
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Västula*
Hemman(-sdel): *Koskenmäki*
Gårdsnummer
Lägenhet: *1 delvis Lauri Kallios*
Villanamn, tomtnr m. m. *pareca! Tuuliranta*
Ägare: *Fru Helmi Kottila*
Postadr.: *Tuheroinen, Västula.*
Brukare:
Postadr.:

Översiktskarta:
Specialkarta:
Ritningar:
Planer: *N:o 26.*
Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Batteriet ligger NVO om Kymmene ålv, ca 35 m från stranden, ett par hundra m. V om "Leuratalo" samt 7,6 m O om L. Kallios stugutrappa.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Äng.*

Beskrivning: *Batteriet är ca 20 m L. (V-O) och ca 16 m br. (N-S) Dess västligaste del ligger på Kallios mark, nämligen ca 2 m i N-ändan och ca 3,5 m i S-ändan. Batteriet har nästkopform. Det är värt att bestämma dess exakta utseende, ty det har delvis födits i hop och en ängslapp har blivit plöjd mellan armarna. Armarna är ca 4 m br. och mittpartiet ca 6 m. br. V-armen höjer sig 1,25 m över marken, men övergår i äng på den*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Postrom* **den** *25 juni 1940*

Beskrivning (forts.): Inre sidan. O-armens yttre höjd är obestämd, men den inre h. är ca 1 m. Måtpartiet är på yttre sidan ca 1 m h., men övergår på inre sidan i ången, blott ca 50 cm. högre än denna. Måtpartiet är på S-sidan stenskött.

Fornlämningens tillstånd: Batteriet är icke i sitt ursprungliga läge, ty en ångslagna är flöjd mellan armarna. Den stensköttade kanten har delvis rasat.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 27.

Art: *Batteri* Socken: *Strömfors*
 Antal fornlämningar: *1* Platsbenämning: *Patterimäki*
 Härad: *Perna*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Vastila*
 Hemman(-sdel) } *Kaivola*
 Gårdsnummer }

Lägenhet }
 Villanamn, }
 tomtnr m. m. }

Ägare: *Fru Leena Kaivola*
 Postadr.: *Fukeroinen, Vastila*
 Brukare:
 Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 27.*

Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Patterimäki ligger ca 50 m N om landsvägen och Kymenrannan områdeskauppa.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Backslutning.*

Beskrivning: *Batteriet består av en jämn, gräsbevuxen plats. Denna är 27 m L(V-O) på N-sidan och 25 m L på S-sidan, bredden (N-S) är 11,8 m på V-sidan och 9 m på Ö-sidan. 7 norra ändan finns 4 st fördjupningar, ca. 1,5 m i diam. Avståndet mellan fördjupningarna är tämligen jämna. Möjligen ha kanonerna stått i dessa fördjupningar. 7 SV- och SO-körnen finns även fördjupningar, men dessa är antagligen från senare tid. 7 NO*

Antecknat av: *Perit Postrom* den *25 juni 1940.*

Vänd!

Beskrivning (forts.):

finnes en kulle, som möjligen kan tyda på, att batteriet ursprungligen sträckt sig längre i denna riktning. Hörnen i S. är runda. Batteriets höjd är 2,5-3 m i S, i N höjer det sig blott ca 50 cm över den omgivande marken.

Fornlämningens tillstånd:

Batteriet är väl bevarat, men har möjligen ^{ungr.} sträckt sig något längre åt NO.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 28.

Art: *Batteri (3 st. kullar)*
Antal fornlämningar:
Socken: *Strömpors*
Platsbenämning: *Kotikadiso*
Härad: *Perna*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Västila*
Hemman(-sdel) }: *Koskimattila*
Gårdsnummer
Lägenhet }:
Villanamn, tomtar m. m.
Ägare:
Postadr.: *Fukeroinen, Västila*
Brukare:
Postadr.:

Översiktskarta:
Specialkarta:
Ritningar:
Planer:
Fotos: *N:o 24: a-b.*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Kotikadiso är en av de högsta bergen i Västila. Det ligger N om landsvägen. På bergets topp finns 3 st kullar.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *ett slätt och kallt berg, från vilket man har en vidsträckt utsikt över Kymmene älv.*

Beskrivning: *Batteriet består av 3 st kullar, som ligger i en rad och fast i varandra. Den sammantagna längden är 16 m (SV-NO). Den västligaste kullen är 4,8 i diam., den mellersta 5,5 i diam och den östligaste 5,7 m i diam (Svårt att uppgå den exakta bredden). Kullarna ha möjligen tidigare varit något högre. De är nu ca 1 m på mitten och i mellanrummet mellan kullarna ca 60 cm. - Ca. 15 m från den västligaste kullen finnes en litet käll.*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Boström* den *24 juni 1940*

Beskrivning (forts.):

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: *7 Hufvudstadsbladet 1902:126 nämnes, att på ett berg i Västula finns vadars. Därmed ses möj-
ligen detta batteri.*

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 29

Art: *Batteri*
Antal fornlämningar: *1*
Socken: *Strömpors*
Platsbenämning:
Härad: *Pernå*
Landskap: *Nyland*
Län: *Nyland*

By: *Lill - Åbofors*

Hemman(=sdel) }:
Gårdsnummer

Lägenhet }:
Villanamn,
tomtnr m. m.

Ägare: *A/B Åbofors*

Postadr.:

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 28.*

Fotos: *N:o 26: a-f.*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Batteriet ligger mellan korsningen av vägarna Lovisa - Pyttis och Åbofors - Svenskby samt den stora bron över Kymmene älv. Ingången till batteriet ligger ca 20 m NNO om den gamla landsvägen.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning):

Hög backe.

Beskrivning: *Batteriet består av en tämligen rektangulär platta, som på alla fyra sidor omgives av en vall, som på sina ställen har formen av flere små batterier i en rad. Denna vall är på yttre sidan stenkodad. På ingångs- sidan är detta icke så tydligt, men till på N-sidan är muren jämn och fin. Den omgivande vallen är ca 60 m L (VNV-OSO) och ca 30 m br (NNO-SSV). De inre måtten är ca 50 m L (VNV-OSO) och ca 20 m br (NNO-SSV). Vid in-*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Boström* den *15 juli 1940.*

Beskrivning (forts.): gånge är vaden något inåtsvängd. Vallens bredd varierar mellan 4 och 7 m. Vallens yttre höjd varierar mellan ca 2 och 3 m. Den inre höjden varierar mellan ca 1 och 1,8 m.

Vid ingången finnas en mängd små stenar och likaså mitt på platan och i det SO-körnet.

Vallen, som består av jord och stenar är gräsbevuxen.

Fornlämningens tillstånd: Fornlämningen är väl bibehållen, ehuru den blivit något utgrövd i de NV-, SV- och SO-körnen.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: Finnes omnämnt i Hufvudstadsbladet 1902:126, i Suomenmaa och i den historiska litteraturen.

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 30.

Art: *Batteri*
 Antal fornlämningar: *1*
 Socken: *Strömpors*
 Platsbenämning:
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Lill-Åbborps*
 Hemman(,sdel) }
 Gårdsnummer }
 Lägenhet }
 Villanamn, }
 tomtnr m. m. }
 Ägare: *A/B Åbborps*
 Postadr.:
 Brukare:
 Postadr.:

Översiktskarta:
 Specialkarta:
 Ritningar:
 Planer: *N:o 29*
 Fotos:

Särskild benämning på fornlämningen:
 Orienteringsuppgifter: *Batteriet ligger i vinkeln mellan den gamla och den nya landsvägen till Pyttis, vid stunden strax invid den gamla vägen, ca 170 steg åt SO från n:o 29.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Låg skogsmark - Batteriets läge i förhållande till Kymmene älv är icke det ursprungliga, ty låga marker blevo lagda under vatten, då elektricitetsverket i Åbborps byggdes.*

Beskrivning: *Fornlämningen består av en yttre och en inre vall, mellan vilka det finnes en vallgrav. Det området, som faller inom den inre vallen delas av en "mellanvägg". Batteriet är ca 45 m. L. (SV-NO) och ca 35 m. br. (NV-SO). Vallarna består av jord och stenar. Den yttre vallen är i NO och 0 stenköld. Dess bredd är ca 3 m. Löggravens bredd är 2 m. Den inre vallens bredd är varierande: 4-7 m. I den V-avdelningen har*

Antecknat av: *Perit Boström* den *15 juli 1940.* Vänd!

Beskrivning (forts.): Vallen blivit utbredd, ty bredden är större på vissa ställen t.o.m. 12 m, varvid den inre delen är lägre än den yttre. De "inrägnade" områdena äro ca 20m x 15m (SV-avdelningen) och 20m x 10m (NO-avdelningen). På V-sidan finnes det en ingång och de båda avdelningarna stå i förbindelse med varandra. I det S-körnet är fönrlämningen ca 3m h.

Batteriet omgives i SV, S och SO av jämn mark.

Fornlämningens tillstånd: Den inre vallen har i S-ändan (på inre sidan) något rasrats, men för övrigt är batteriet i ett tämligen godt skick.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: Annämnas i Hufvudstadsbladet 1902:126, i Suomenmaa samt i den historiska litteraturen.

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 31.

Art: *Graskammare*
 Antal fornlämningar: *1*
 Socken: *Strömpes*
 Platsbenämning:
 Härad: *Perna*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Bojstö*

Hemman(,sdel):
 Gårdsnummer

Lägenhet:
 Villanamn,
 tomtnr-m.-n.-)

Ägare:

Postadr.:

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer:

Fotos: *N:o 27:a-b.*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Graven ligger ca 250 m åt VNV från lotstugan på tomtens V. udde ca. 150 m från stranden.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Et med enstaka träd beväxt berg, som består av mängolanda rinklar och utprägl samt stora jordfästa stenar.*

Beskrivning: *Graskammaren bildas av en slät bergvägg och ett stort stenblock, som blivit skjält från berget och nu ligger på 50 cm:s avstånd från detta. Mellan berget och stenblocket är en stor sten inkilad. Denna bildar taket. Kammaren är ca 1,5 m. L. 50 cm br. o 1 m h. Den är nu öppen i OSO-ändan. Kammaren är tämligen fyrkantig. En del mindre stenar ligger invid öppningen.*

Antecknat av: *Perit Boström* den *7 juli 1940*

Vänd!

Beskrivning (forts.):

Fornlämningens tillstånd: Öppningen har varit täckt, men för ca. 40 år sedan lät en studentekursion ha företagits till denna plats och då öppnades graven.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd: I den gravkammaren finnes en huvudskåne, ett lårben m.m.

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 32:a-b.

Art: Eldstäder
 Antal fornlämningar: 2
 Socken: Strömfors
 Platsbenämning:
 Härad: Pernå
 Landskap: Nyland
 Län: Nyland

By: Vahteryää, Svärtholm.

Hemman(sdel):
 Gårdsnummer

Lägenhet: Källviks parcell
 Villanamn, tomt nr m. m.

Ägare: Anders Gustav Holm.

Postadr.: Lovisa, Vahteryää, Svärtholm.

Brukare:

Postadr.:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer:

Fotos: N:o 28 (fornl. 32:b).

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: ca. 150 m åt S från boningshuset å Källviks parcell, strax S om gårdsgården ligger eldstäderna

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): Jämn skogsmark.

Beskrivning: Fornlämning 32:a består av ett nästan cirkelrunt område, som utåt begränsas av ca 50 cm djupa gropar. Detta område är ca. 5 m i diam och i N-ändan av det finns en del stenar, som sticker upp ur jorden. Vid undersökningen framgick det, att det var fråga om en eldstad, 3 m l. (N-O), 2 m br. och 30-40 cm h. Stenarna är sköra. Kol påträffades.

Fornlämning 32:b ligger 7 m åt ONO fr 32:a. Den är

Antecknat av: Berit Bostrom den 8 juli 1940. Vänd!

Beskrivning (forts.): av samma utseende som den förra, och gro-
parna är ca 1 m br. I ö-ändan finnes en eldstad 1,3 m l.
(NO-SV), 1,15 m br. och ca. 25 cm h. Mellan stenarna finnes
jord och sand samt kol. Stenarna är sköra.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar:

Tradition:

FORNLÄMNING N:r 33:a-c.

Art: *Eldstäder*
 Antal fornlämningar: *3.*
 Socken: *Strömfors*
 Platsbenämning:
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Marby*
 Hemman(-sdel) } *Nybocka*
 Gårdsnummer }
 Lägenhet }
 Villanamn, }
 tomt nr m. m. }
 Ägare: *Valdemar Hellberg*
 Postadr.: *Lovisa, Marby.*
 Brukare:
 Postadr.:

Översiktskarta:
 Specialkarta:
 Ritningar:
 Planer:
 Fotos: *N:o 29 (fornl. 33:a).*

Särskild benämning på fornlämningen:
 Orienteringsuppgifter: *3 st små kullar ligger 150-200 m SO om böningshuset, ca 200 m från Åbovåfjärden, invid en väg, som från Nybocka leder till en del ångar.*

Terränguppgifter (jämte terrängbenämning): *Skogsbacke, beväxt med barrskog.*

Beskrivning: *Fornlämning 33:a ligger strax bakom en gårdsgård ca 3 m höger om den väg, som från böningshuset leder till ångarna. Riset är 3 m l. (NO-SO) och 2,8 m br. (NV-SO). Det är ganska kantigt. F S och SO-ändan ha en del stenar antagligen fallit ned. Det översta lagret av stenar bildar liksom en skål, mindre eldstad: 1,9 m l. (NO-SO), 1,8 m br. (NV-SO) och ca 20 cm hög. Den undre är 3 x 2,8 m och ca 20 cm hög. En del stenar äro skårbrända. Mellan*

Vänd!

Antecknat av: *Berit Boström* den *2 juli 1940.*

Beskrivning (forts.): stenarna finnes jord. Mossan, som nästan helt täckte röset, avlägsnades

Fornlämning 33:b ligger ca 30 m från 33:a (längs vägen) Den är tämligen rund, starkt jordblandad. 7 N-ändan består den mest av jord och lera. Mossan avlägsnades icke. Måtten är: 4,5 m (VNV-OSO), 3,8 m (ONO-VSV) samt 65 cm:s h.

Fornlämning 33:c ligger 2 m åt SV från 33:b på andra sidan vägen (högra sidan). Den är tämligen rund. Mellan stenarna finnes jord. Störbrända stenar påträffades Röset är 3,1 m L (OSO-VNV), 2,2 m br. och 45 cm h.

Fornlämningens tillstånd:

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

Tradition: Husbondens förbror Aron Gjöberg på Nybacka berättade, att dessa röset är lämningar av gamla hus. Under hans tid ha de icke mera funnits till. Traditionen förtäljer öve, att man ännu i början av 1700-talet såg strandlinjen vid backens fot, ca 50 från 33:c, samt att man där påträffat stockar, på vilka bätar hade dragits upp.

FORNLÄMNING N:r 34.

Art: *Stensättning*
 Antal fornlämningar: *1*
 Socken: *Strömpors*
 Platsbenämning:
 Härad: *Pernå*
 Landskap: *Nyland*
 Län: *Nyland*

By: *Gäddbergö, Mörsholmen.*
 Hemman(-sdel) | *Reimars.*
 Gårdsnummer

Lägenhet |
 Villanamn,
 tomt nr m. m. |

Ägare: *Firman Joh. Askolin*

Postadr: *Lovisa, Reimars.*

Brukare:

Postadr:

Översiktskarta:

Specialkarta:

Ritningar:

Planer: *N:o 32.*

Fotos: *N:o 32*

Särskild benämning på fornlämningen:

Orienteringsuppgifter: *Stensättningen ligger på VSV-sidan av Mörsholmen, 12 m från stranden.*

Terränguppgifter (jämfte terrängbenämning): *Läglant skogsmark, endast ca 2 m över havet.*

Beskrivning: *Stensättningen består av en större, jordfast sten, 1,2 m h. och tvänne från denna utgående "väggar". Den vänstra väggen är 1,55 m l. på yttre sidan och 1 m. på inre sidan, höjden är 55 cm. Den högra väggen är 1,4 m l. på yttre sidan, 1 m l. på inre sidan samt 60 och 50 cm. br., höjden är 55 cm. "Golvet" är utgrävt ^{ca 30-40 cm dj} och marken sluttar mot den stora stenen. Från öppningen leder en 5,85 m l. 35 m. br. och 20 cm djup, utgrävd "väg". Torven är plage-*

Antecknat av: *Berit Poström* den *5 juli 1940.*

Beskrivning (forts.): rad mot väggarnas yttre sida. Mellan golvet och väggen finnes en tröskel.

Denna stensättning härstammar helt säkert från sen tid, men underforskning har icke kunnat avgöra vart den blivit använd.

Fornlämningens tillstånd: Stensättningen är väl bevarad.

Förslag till åtgärder:

Undersökningar och fynd:

Tidigare uppteckningar: —

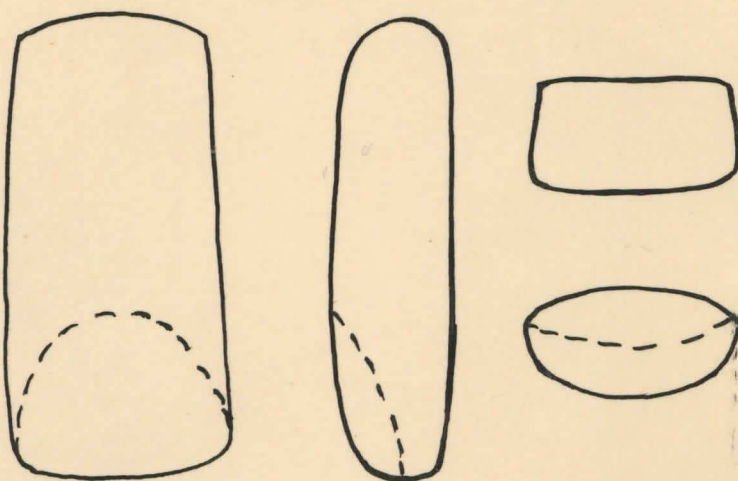
Tradition:

Ritningar och planer.

N:O 1.

STRÖMFORS SOCKEN

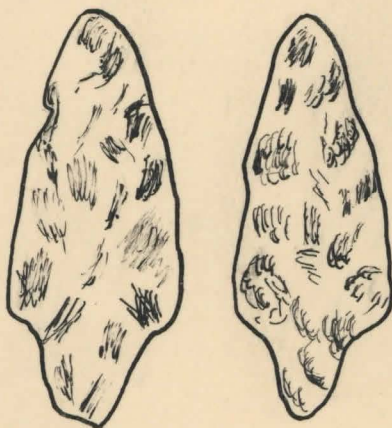
VASTILA

N O 2.

STRÖMFORS SOCKEN

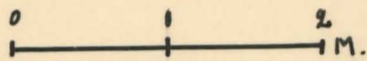
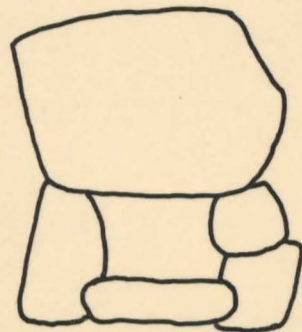
HAAVISTO

N:O 3. STRÖMFORS SOCKEN

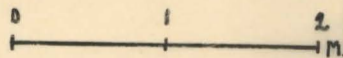
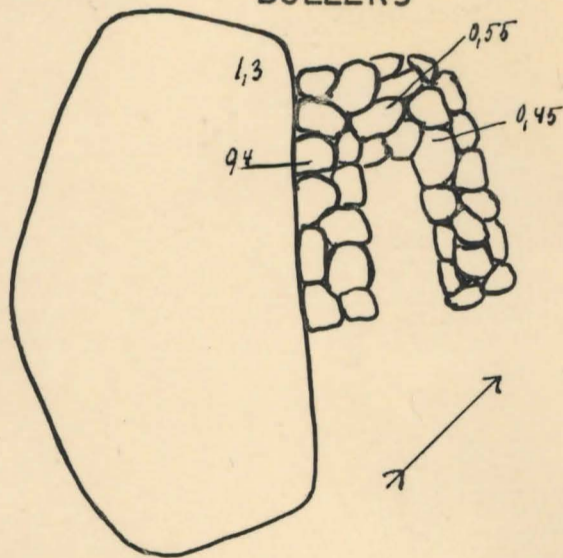
BULLERS

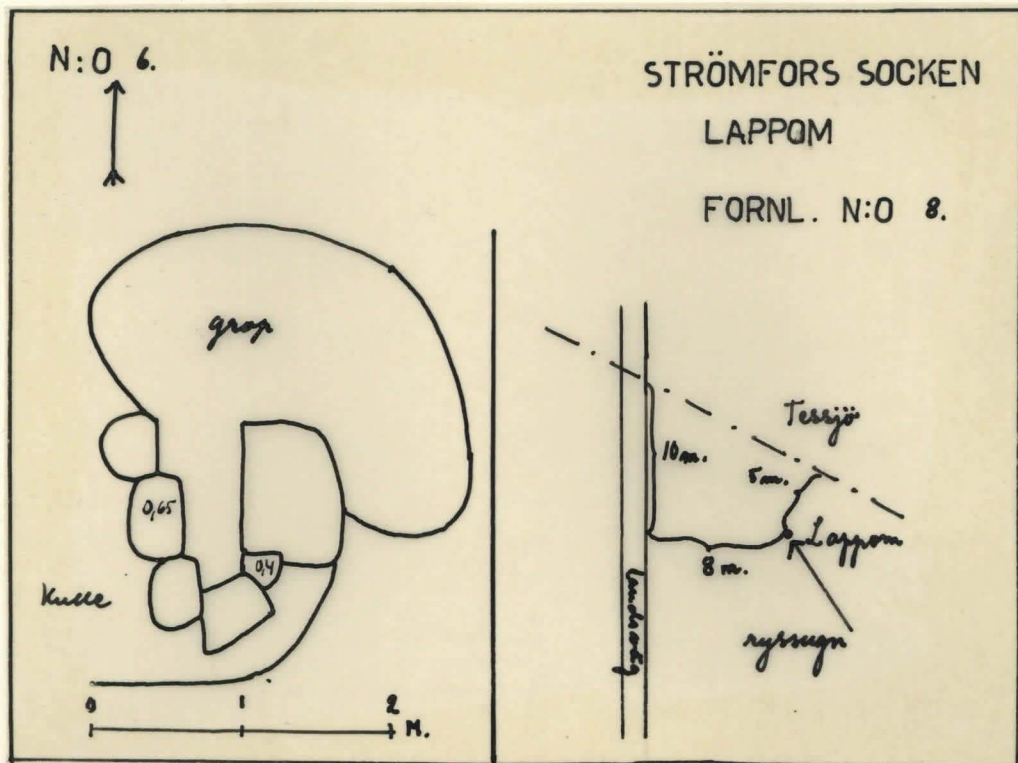
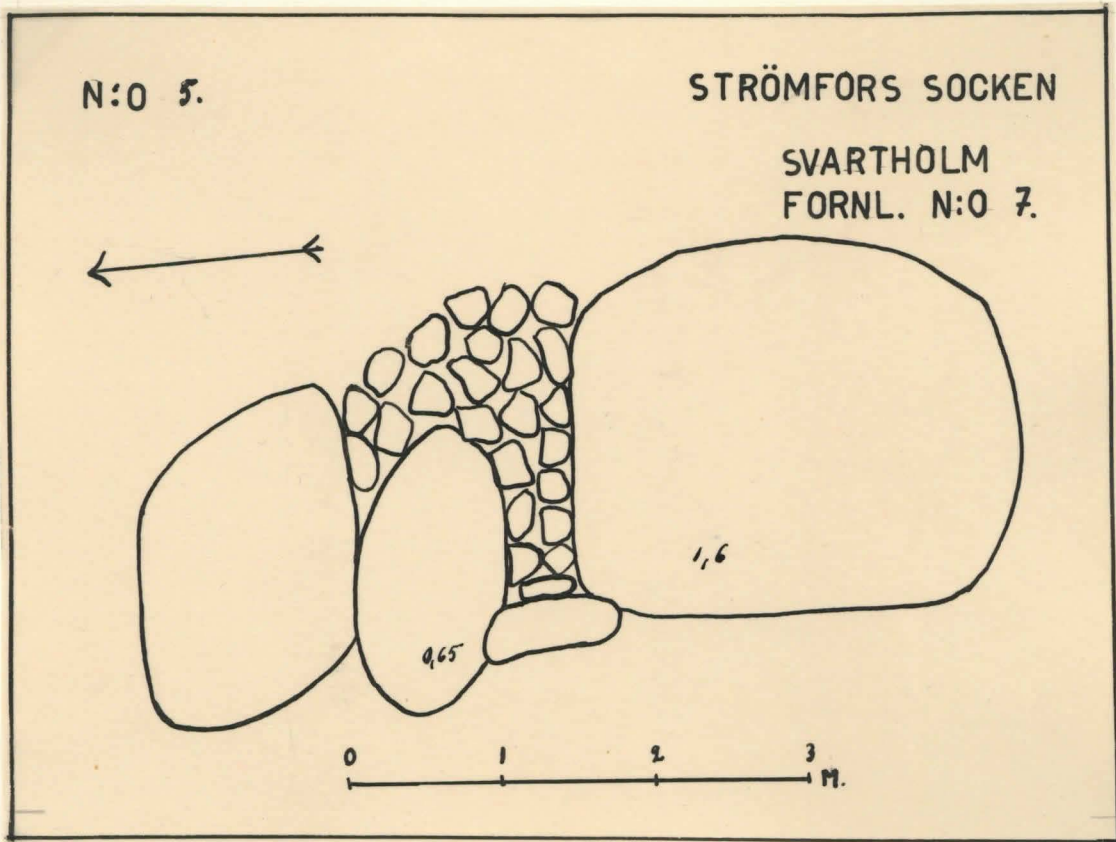
FORN. N:O 4.

N:O 4. STRÖMFORS SOCKEN

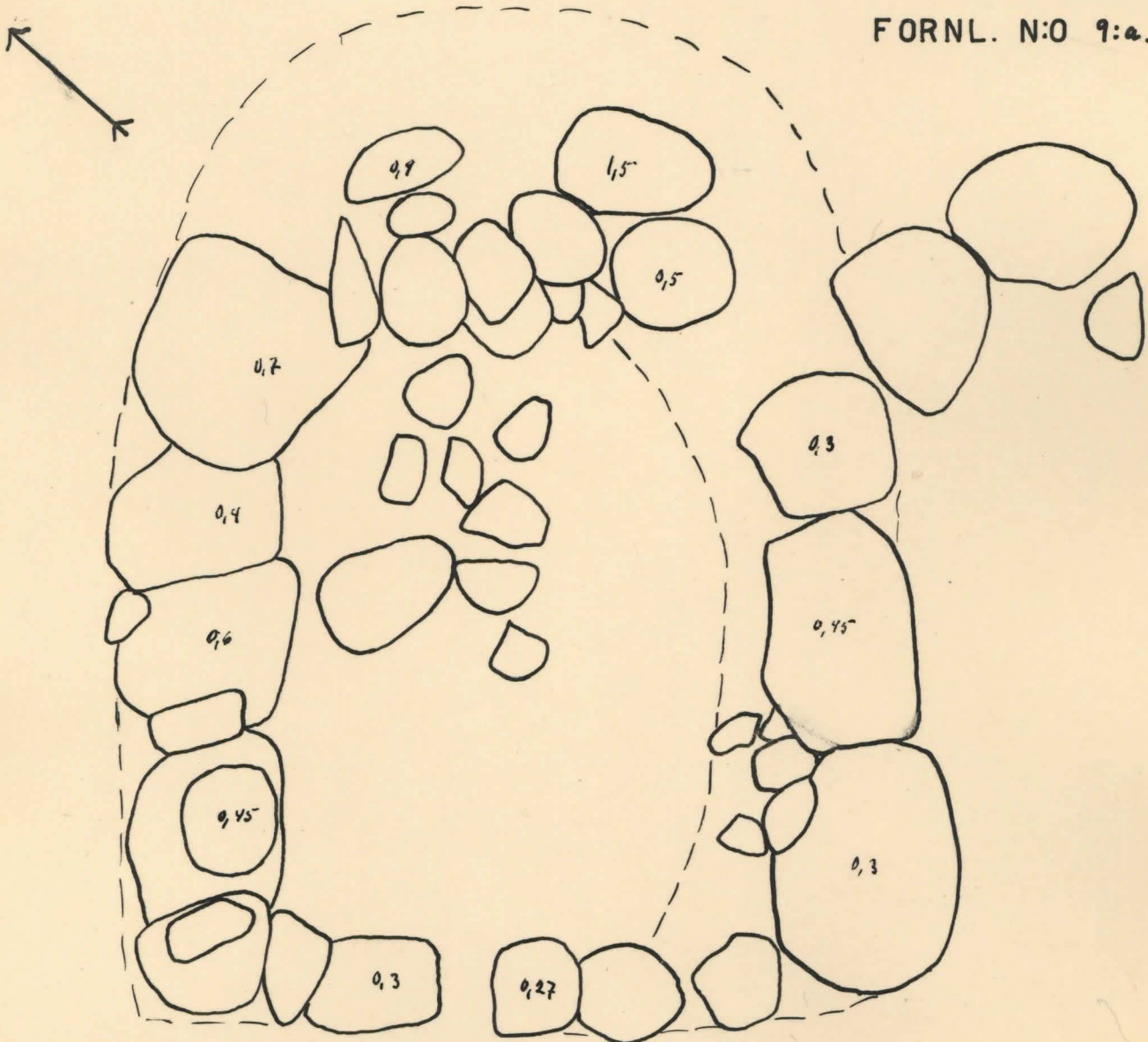
FORN. N:O 5. BULLERS

N:O 7.

STRÖMFORS SOCKEN
VASTILA KÄÄRMESKALLIO
FORNL. N:O 9:a.

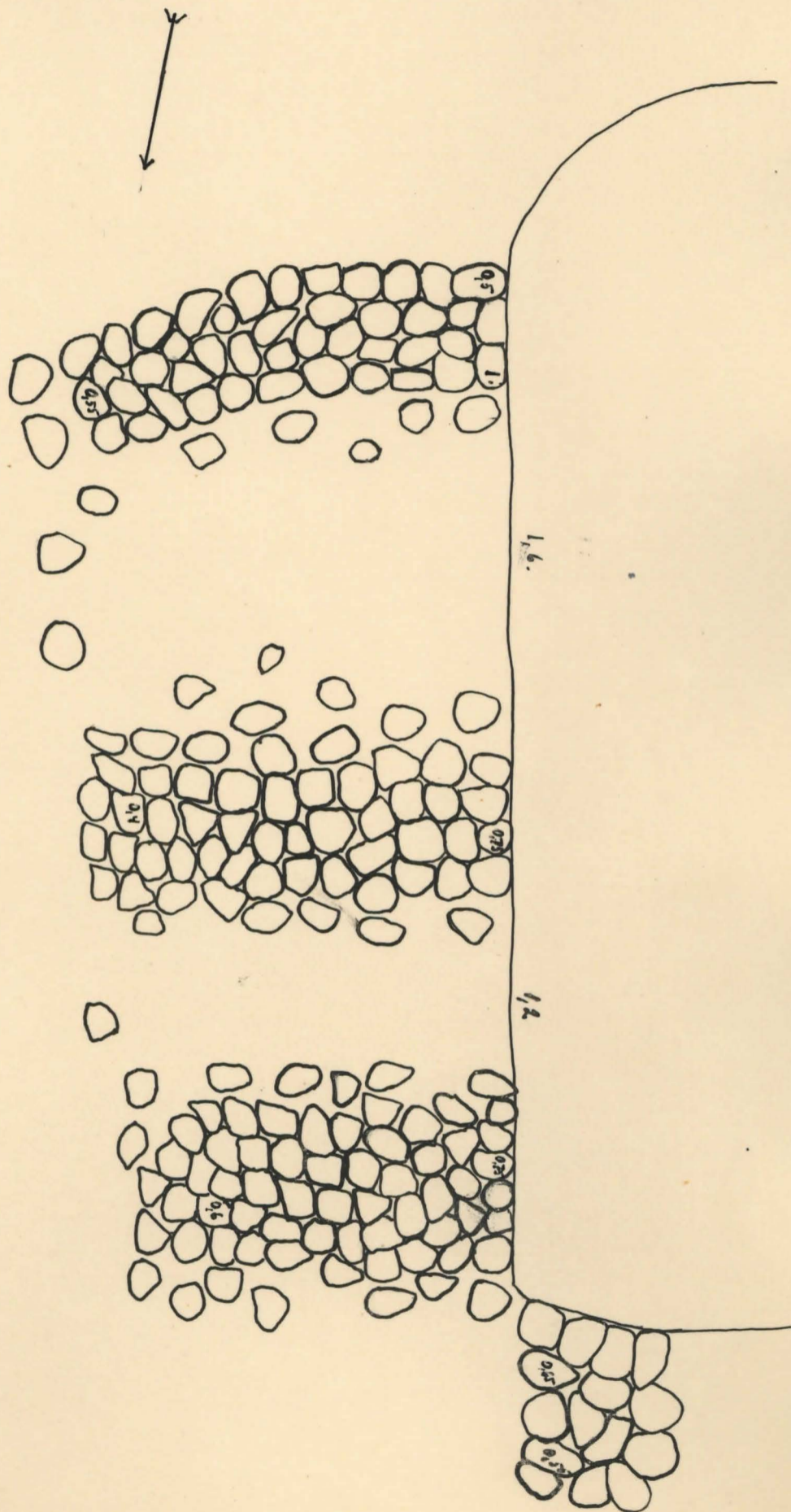

0 1 2 3 M.

N:O 8.

STRÖMFORS SOCKEN
VASTILA, KÄÄRMESKALLIO

FORN. N:O 10.

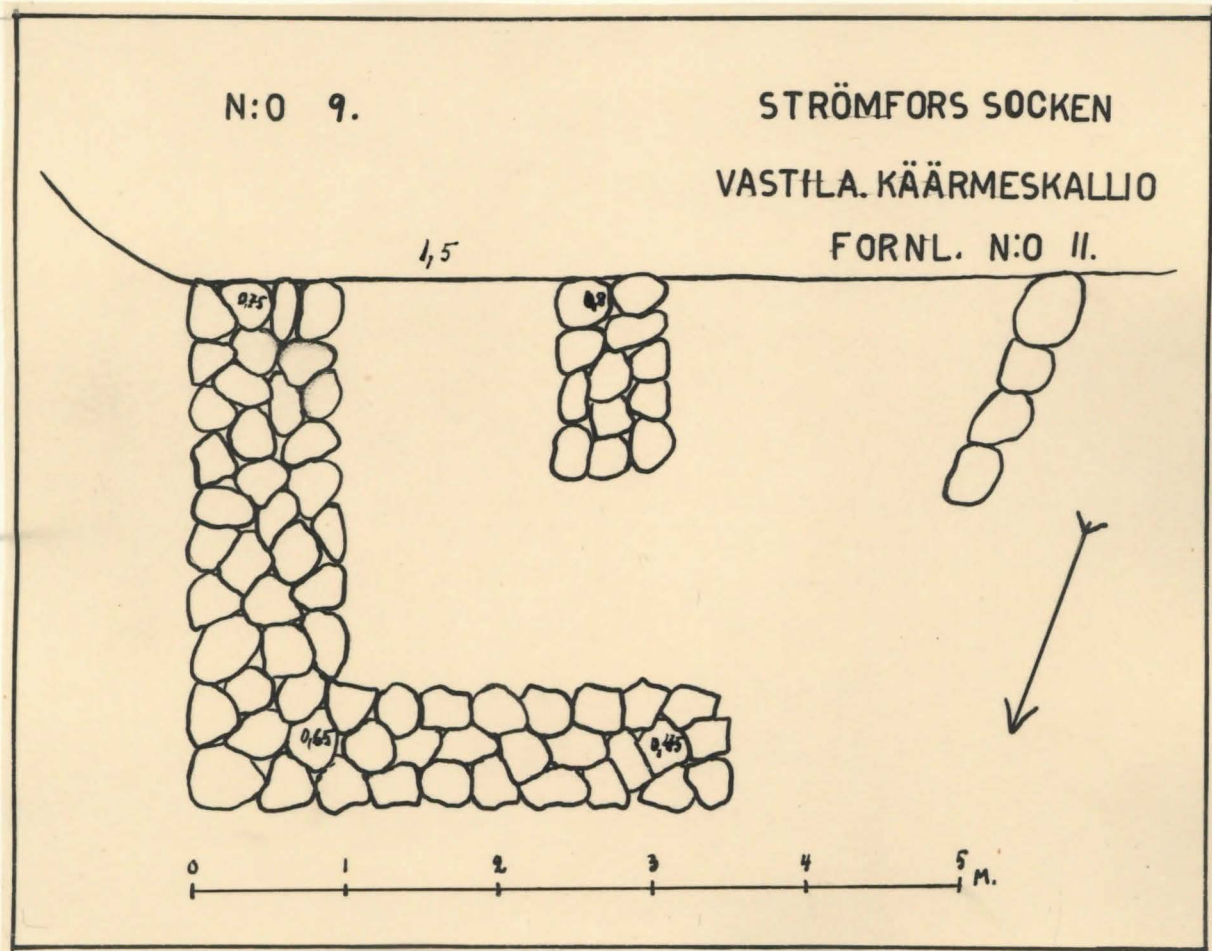

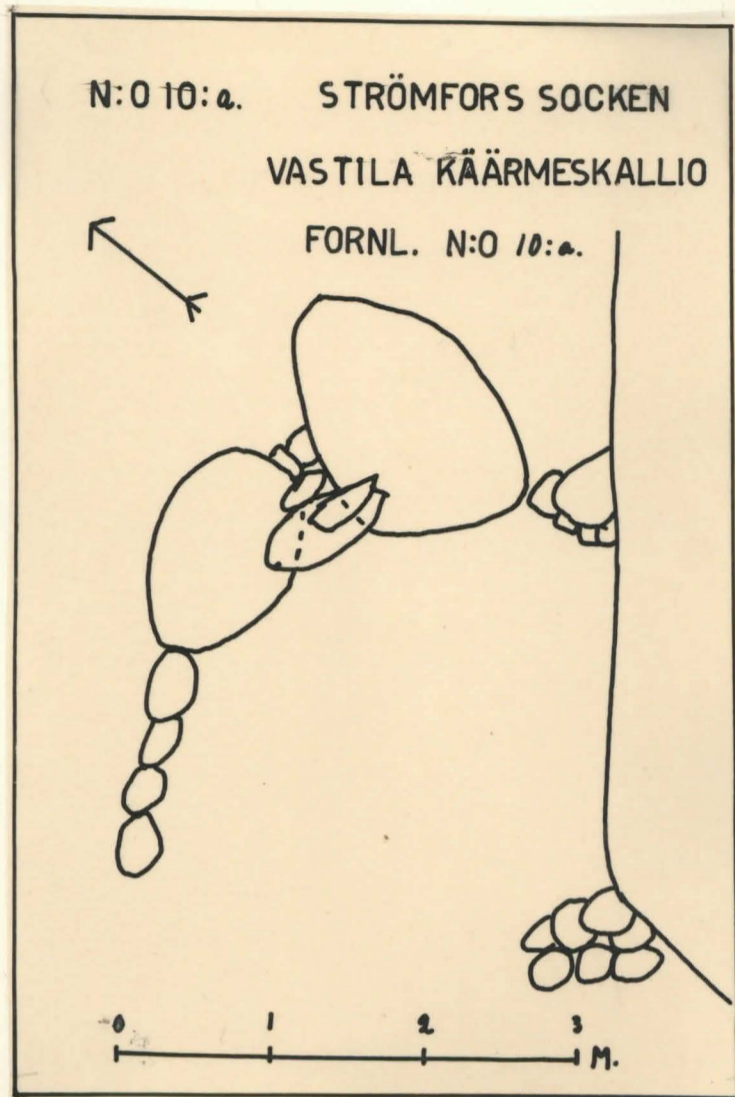
N:O 9.

STRÖMFORS SOCKEN

VASTILA. KÄÄRMESKALLIO

FORN. N:O II.

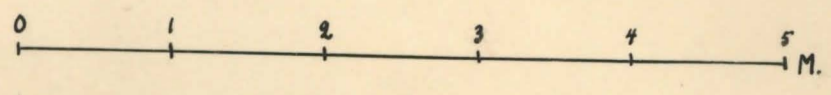
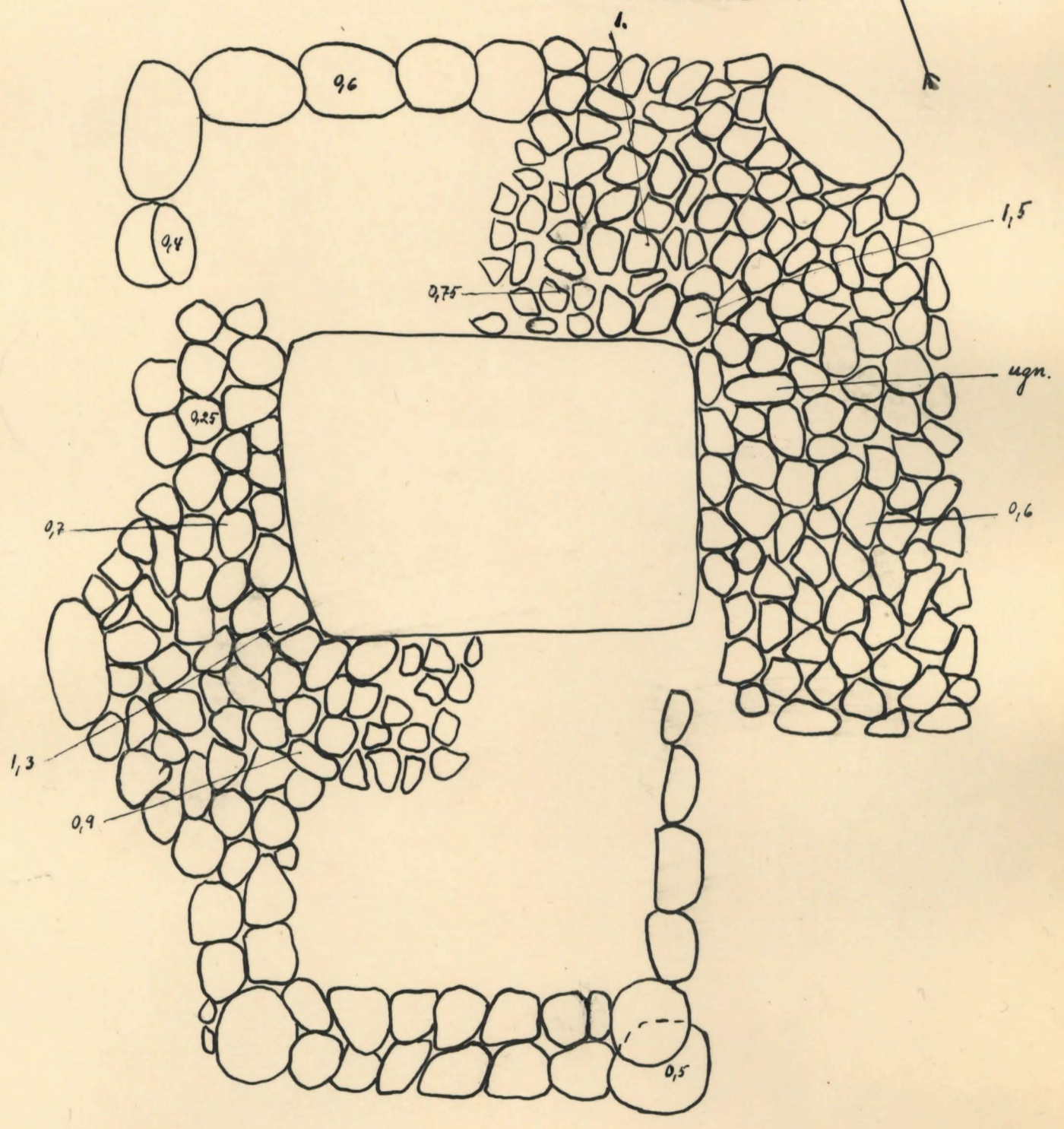
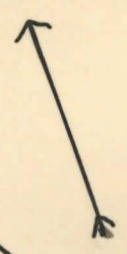

N:O 11:a.

STRÖMFORS SOCKEN

KUNGSHAMN

FORN. N:O 13.

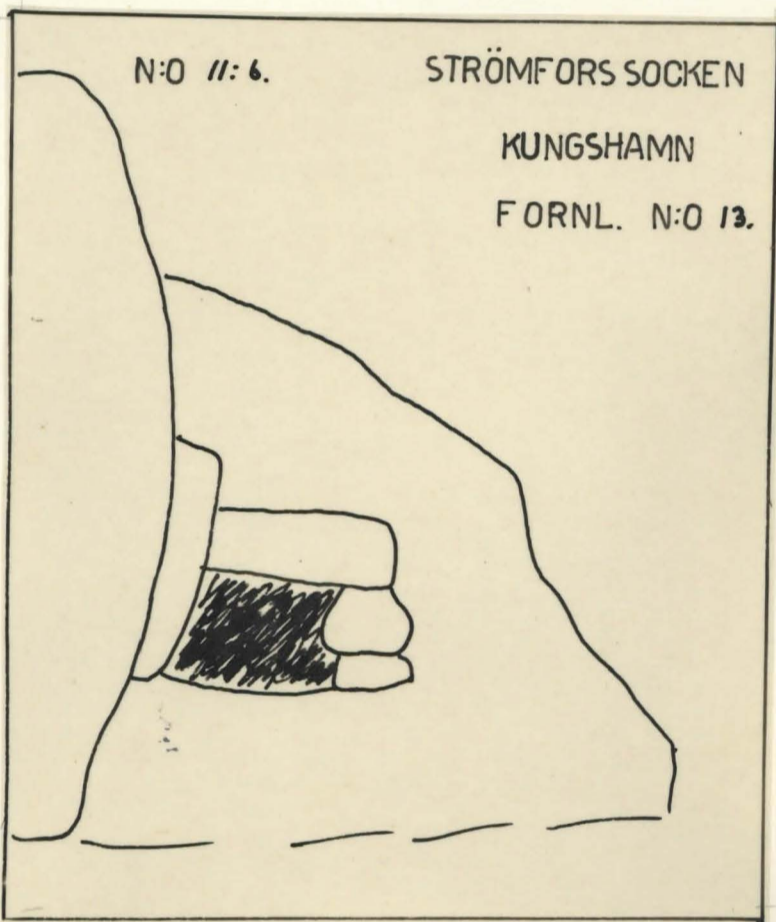

N:O //: 6.

STRÖMFORS SOCKEN

KUNGSHAMN

FORN. N:O 13.

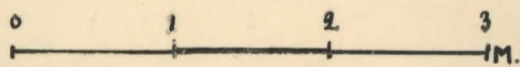
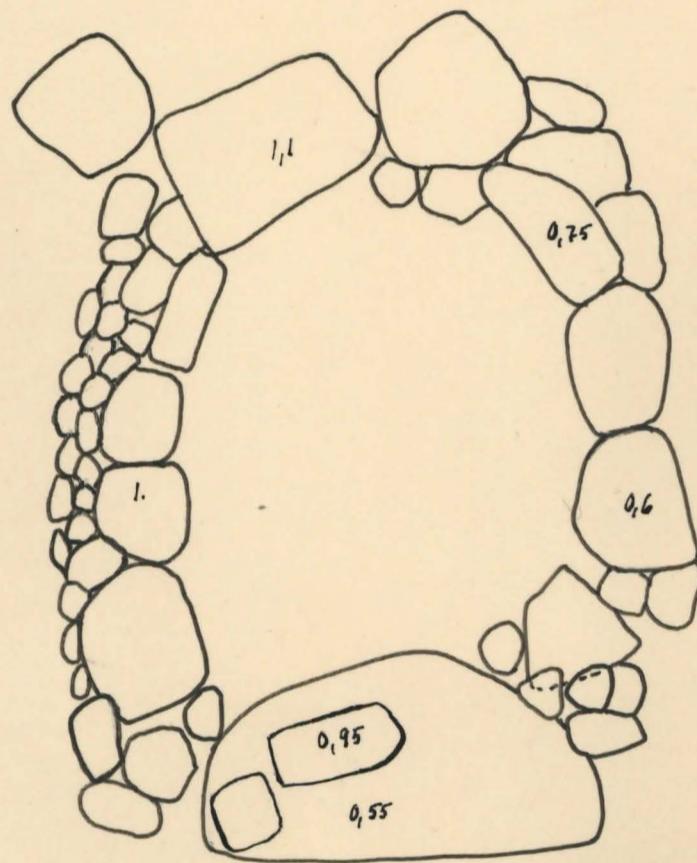
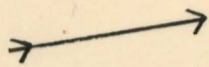

N:O 12.

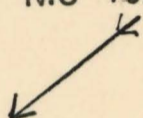
STRÖMFORS SOCKEN

KUNGSHAMN

FORN. N:O 14:a.

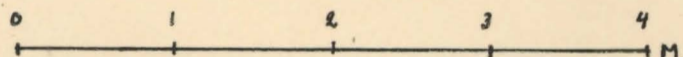
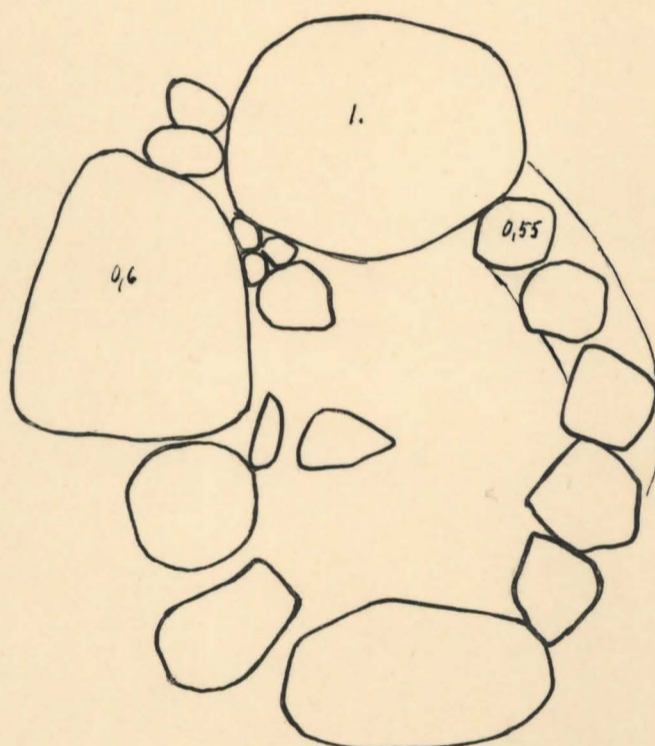
N:O 13.

STRÖMFORS SOCKEN

KUNGSHAMN

FORN. N:O 14:6.

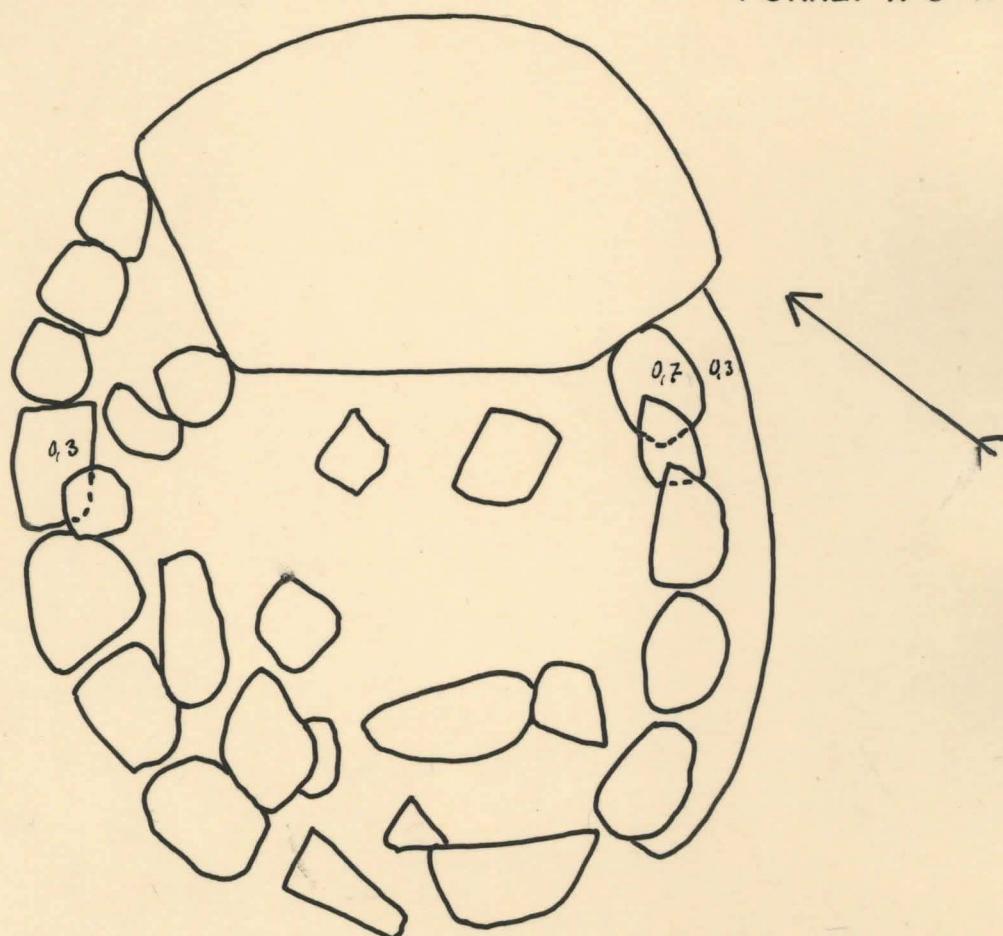

N:O 14.

STRÖMFORS SOCKEN

KUNGSHAMN N:O 9.

FORN. N:O 15:a.

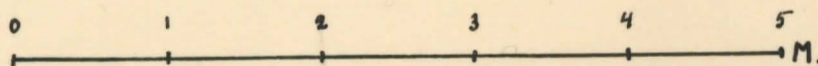
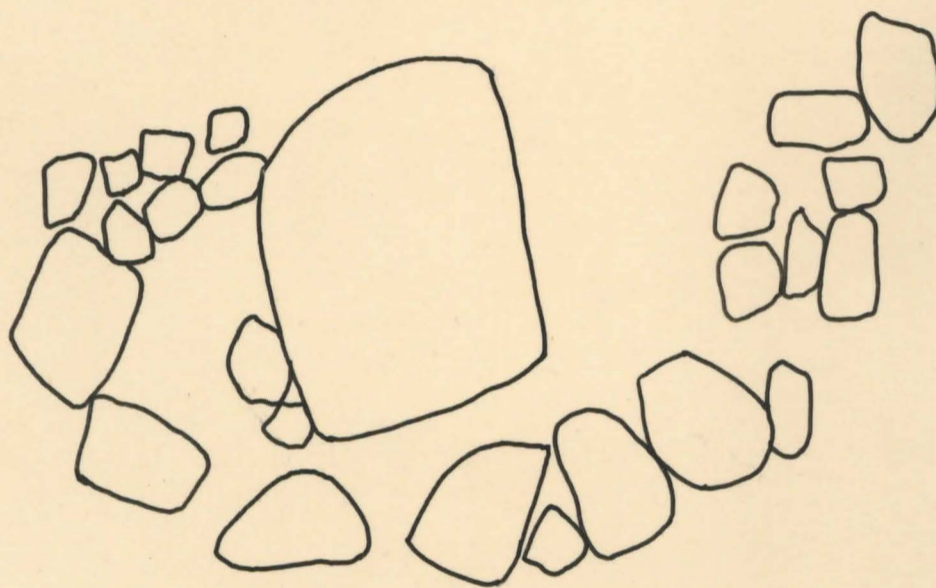
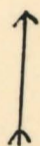

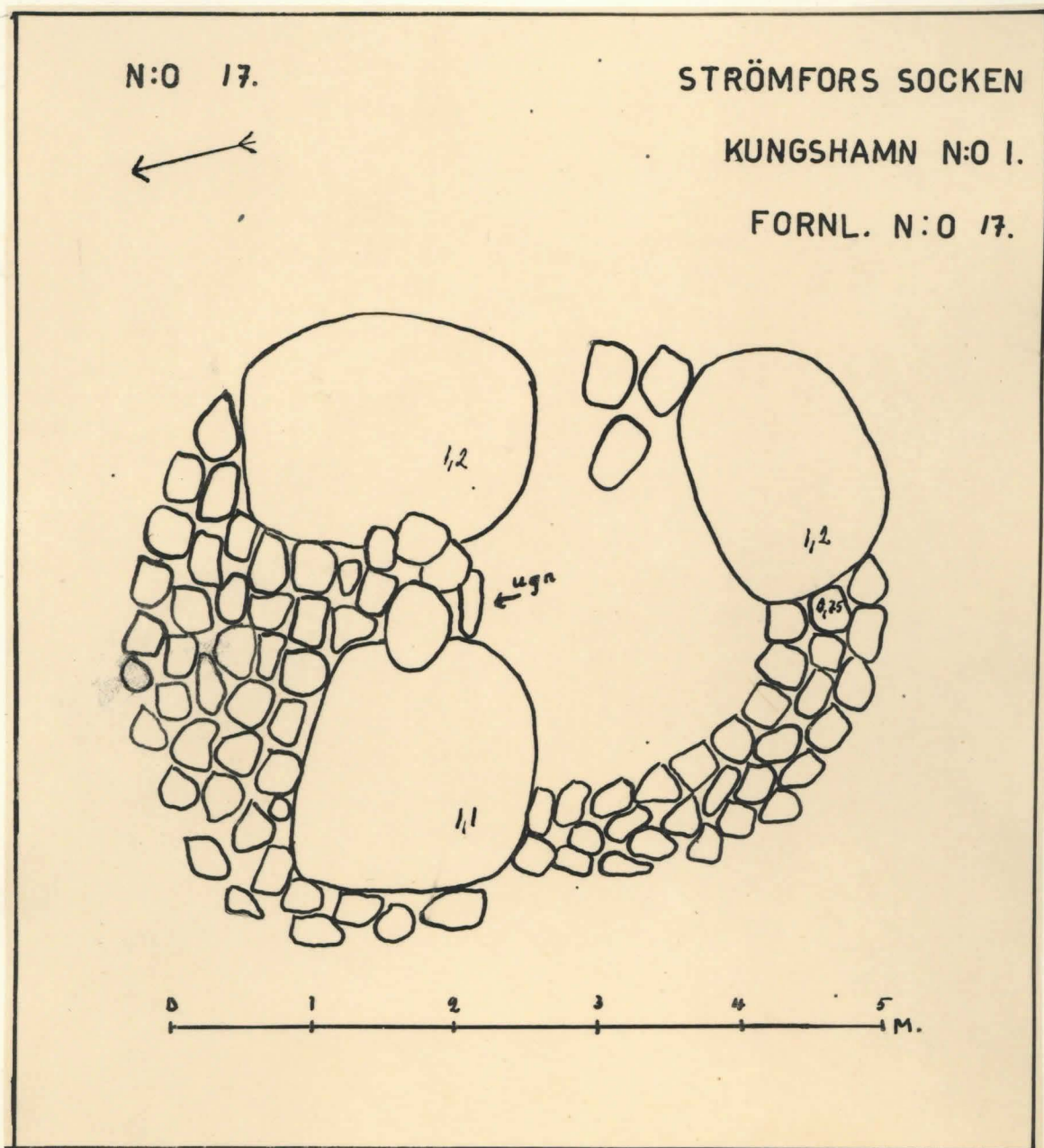
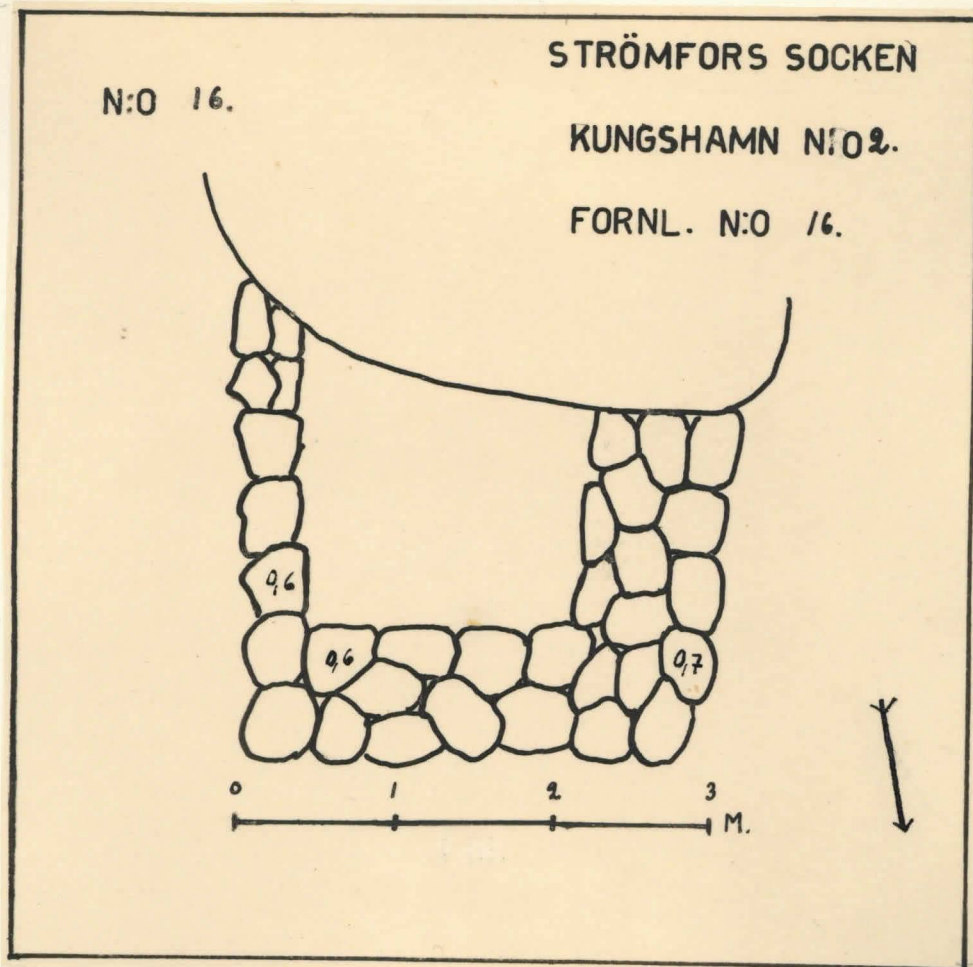
N:O 15.

STRÖMFORS SOCKEN

KUNGSHAMN N:O 2.

FORN. N:O 15:6.

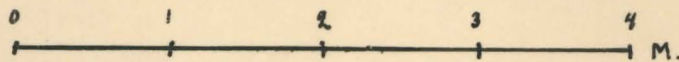
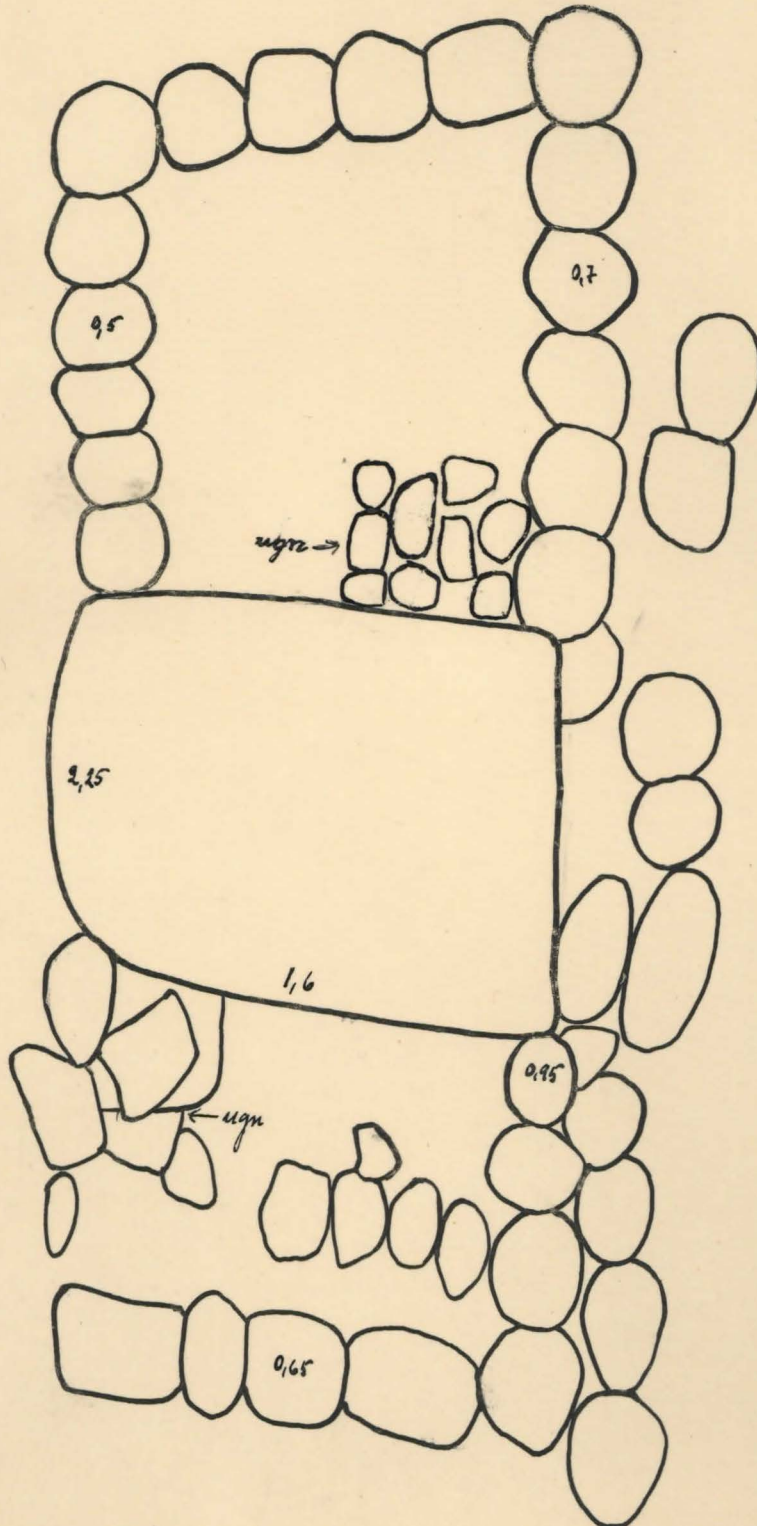

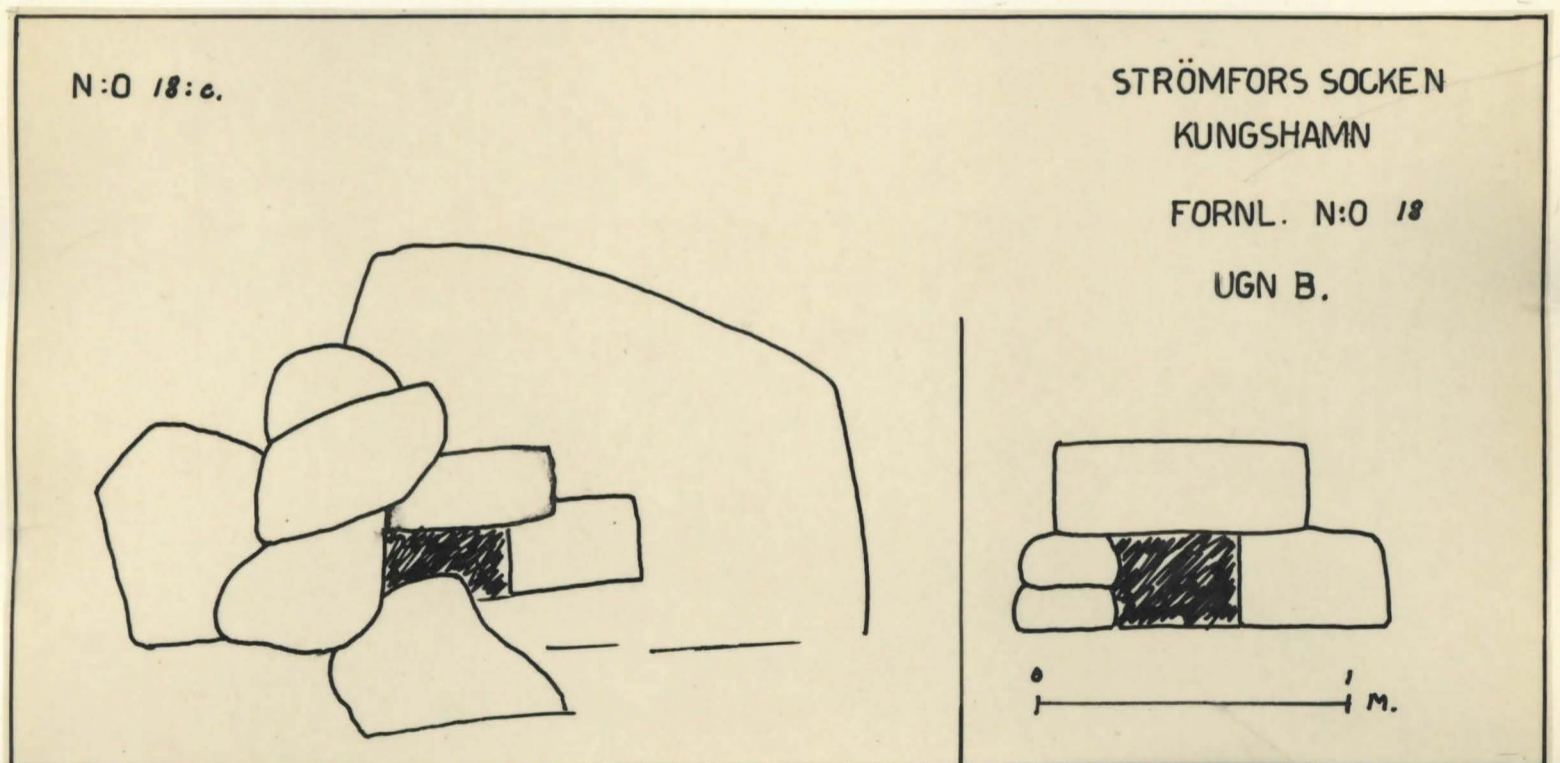
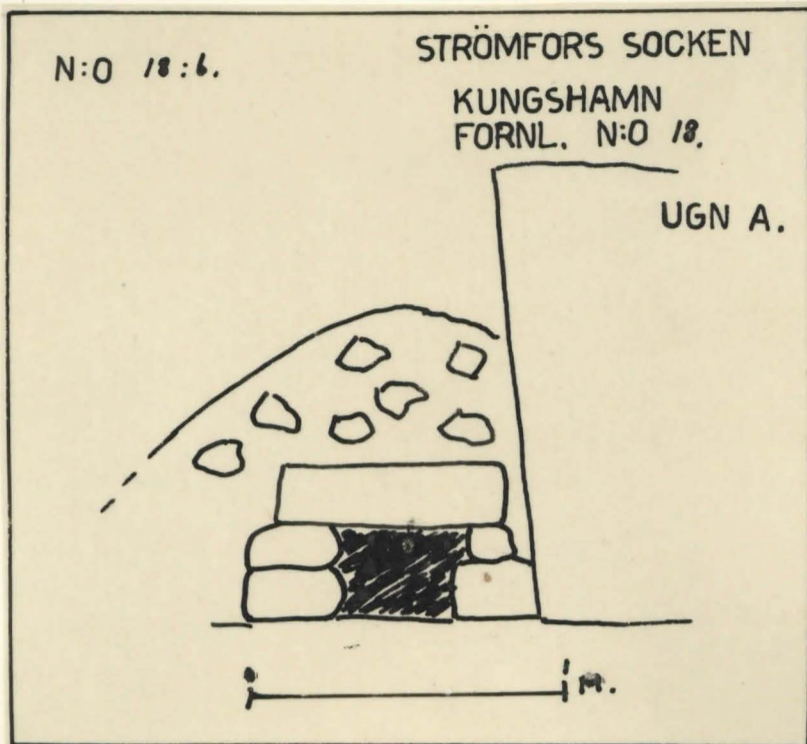
N:O 18:a.

STRÖMFORS SOCKEN

KUNGSHAMN N:O 1.

FORN. N:O 18.

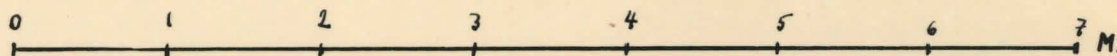
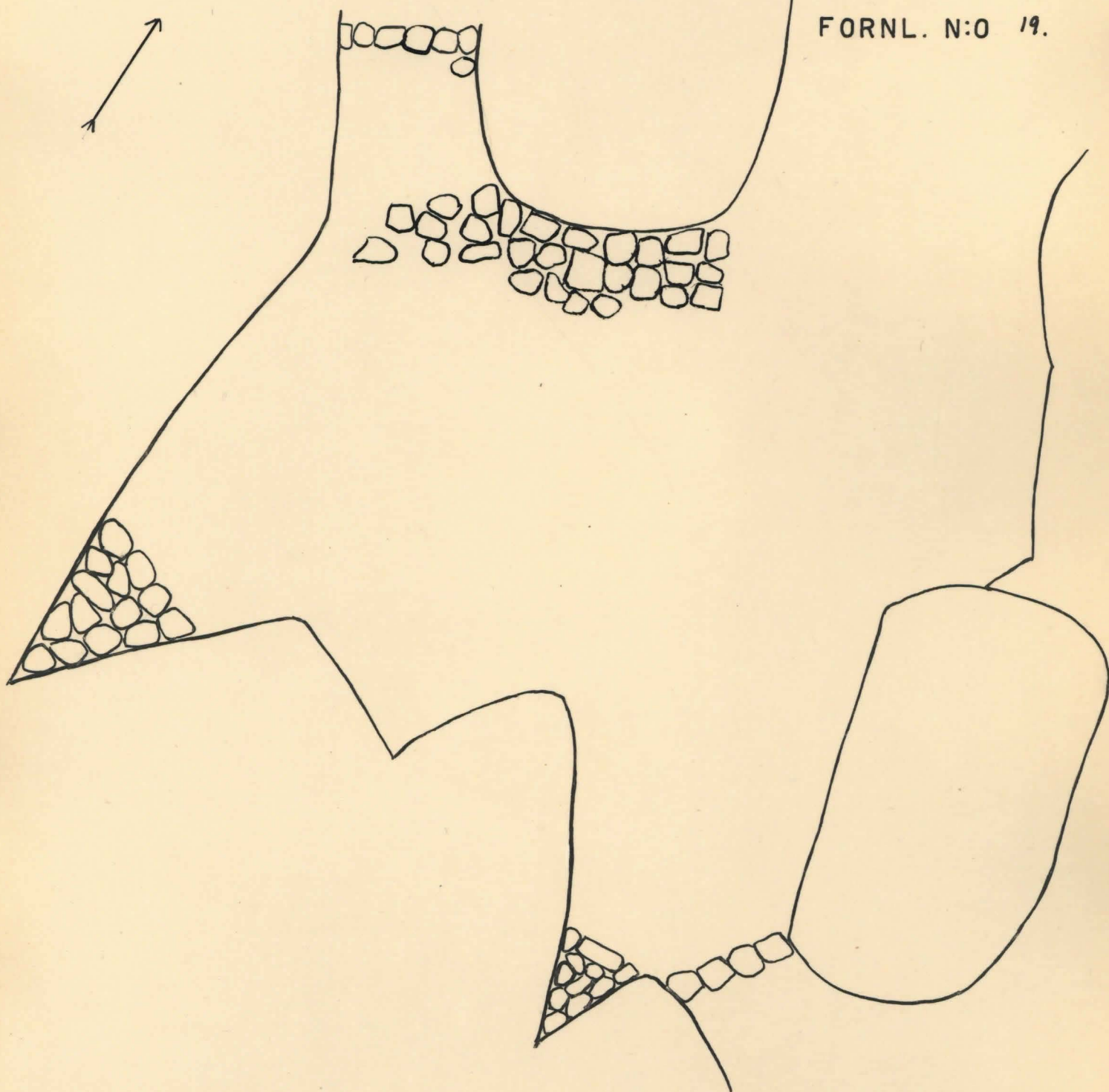

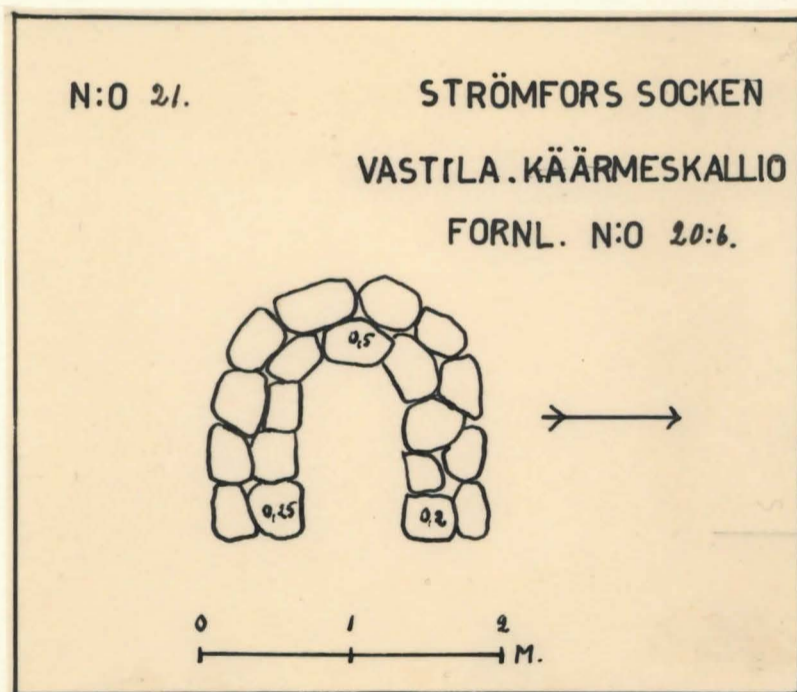
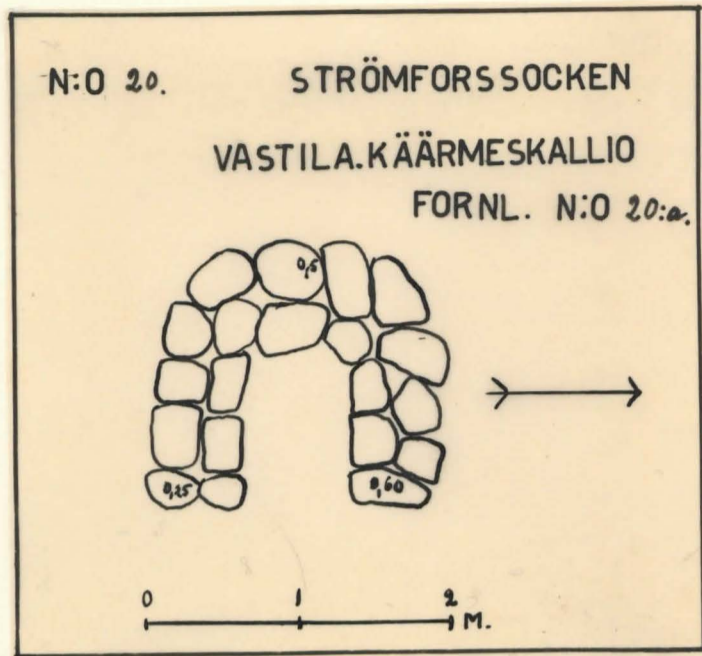
N:O 19.

STRÖMFORS SOCKEN

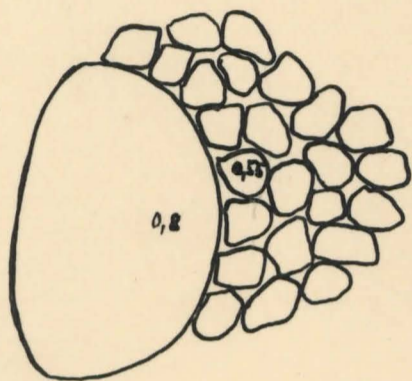
VASSUDDSHOLMEN

FORN. N:O 19.

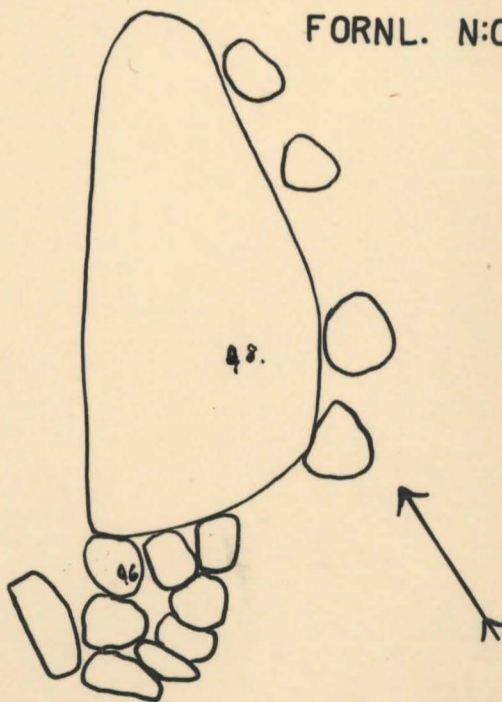

N:O 22. STRÖMFORS SOCKEN
VASTILA. KÄÄRMESKALLIO
FORNL. N:O 21:a.

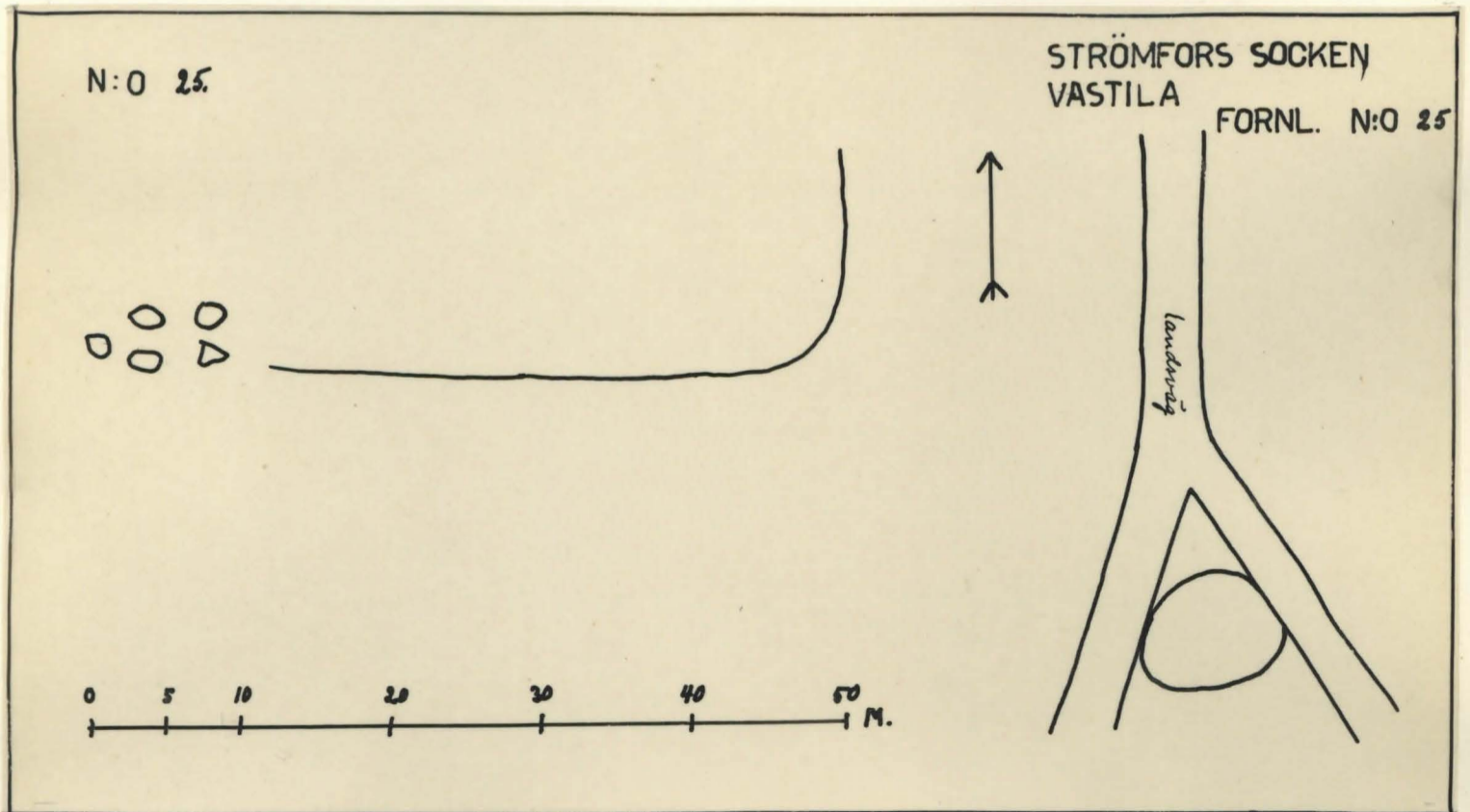
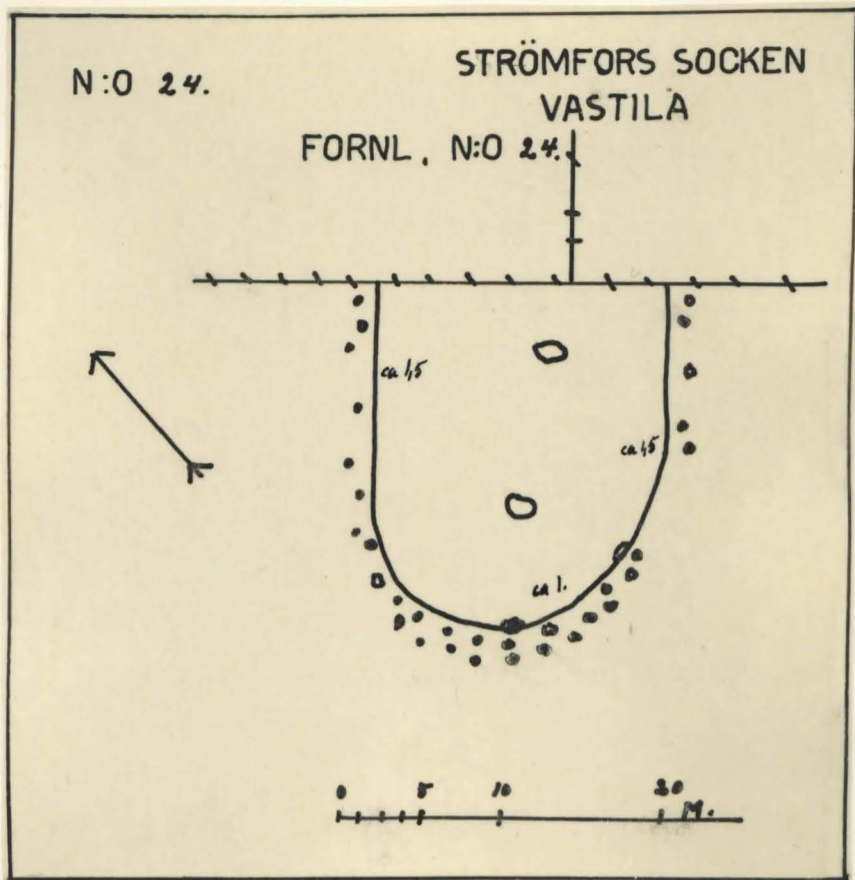

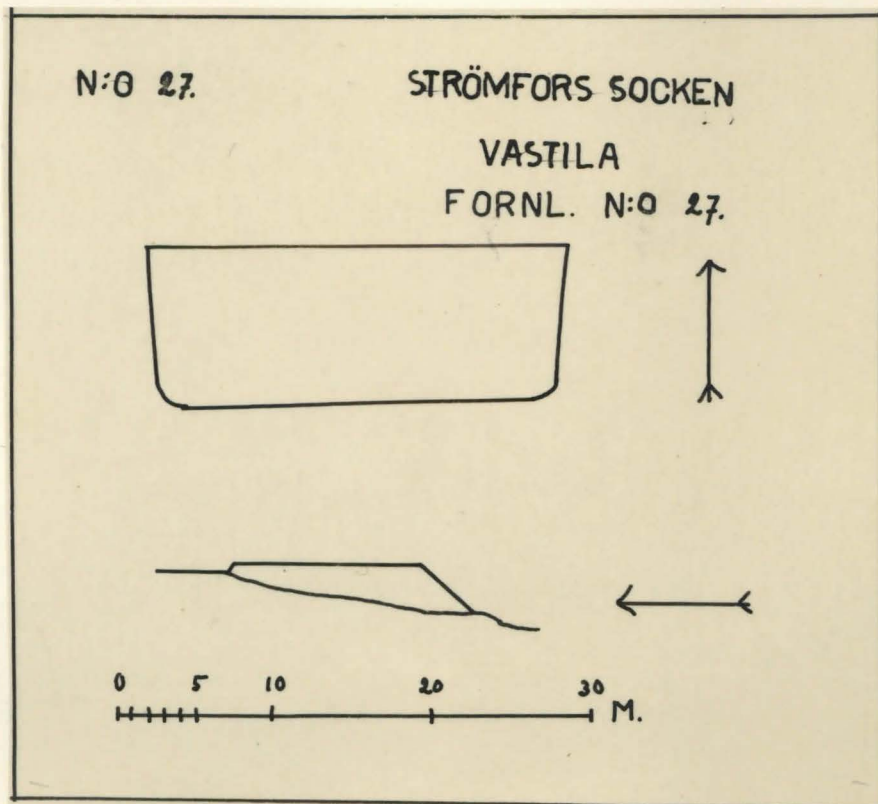
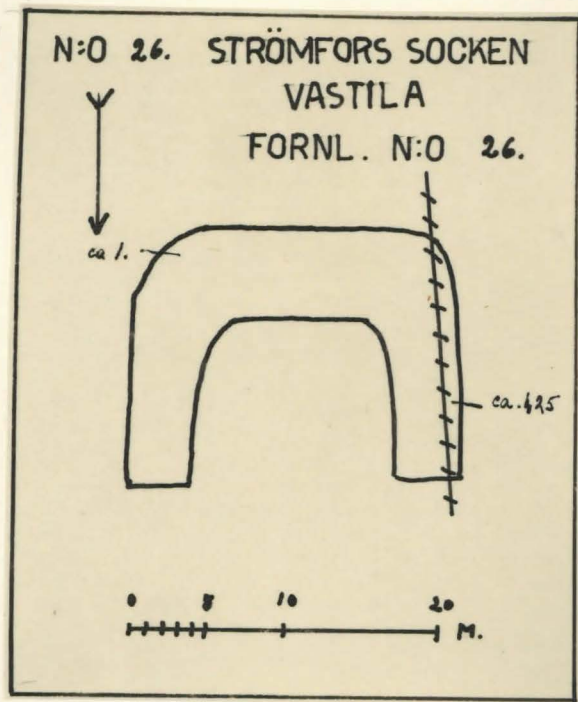
0 1 2 3
M.

N:O 23. STRÖMFORS SOCKEN
VASTILA. KÄÄRMESKALLIO
FORNL. N:O 21:b.

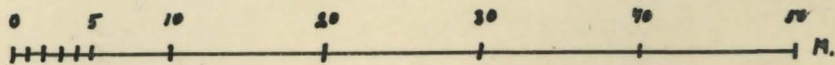
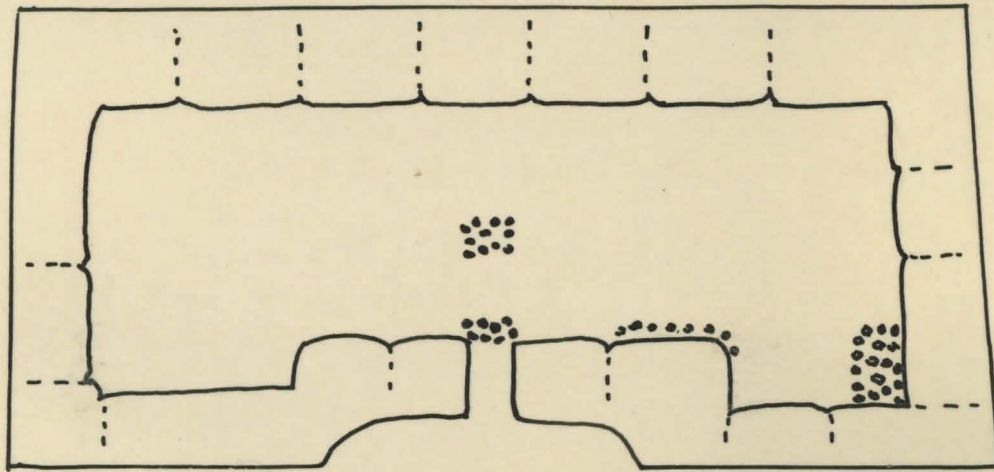
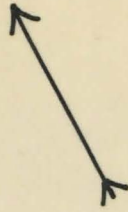
0 1 2 3
M.

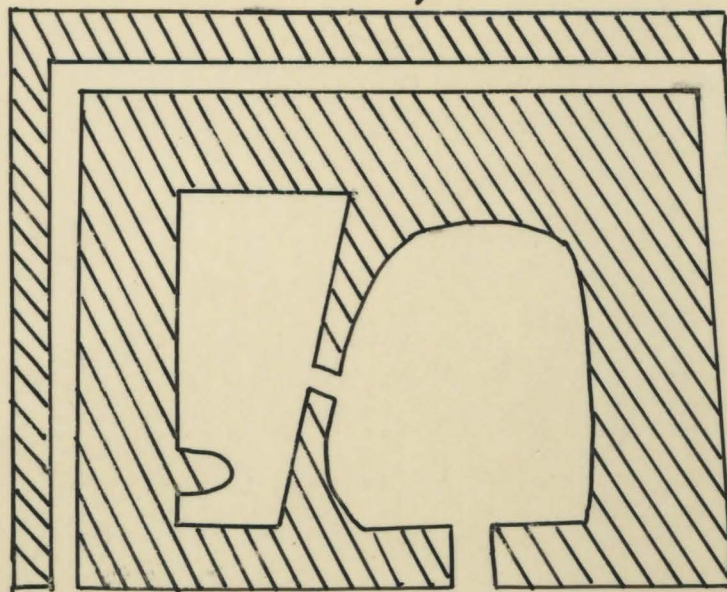
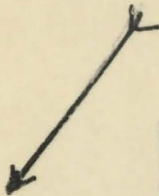
N:O 28.

STRÖMFORS SOCKEN
ABBORFORS
FORNL. N:O 29.

N:O 29.

STRÖMFORS SOCKEN
ABBORFORS
jämn mark FORNL. N:O 30.

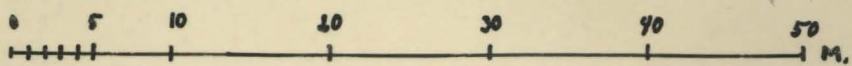
vatten

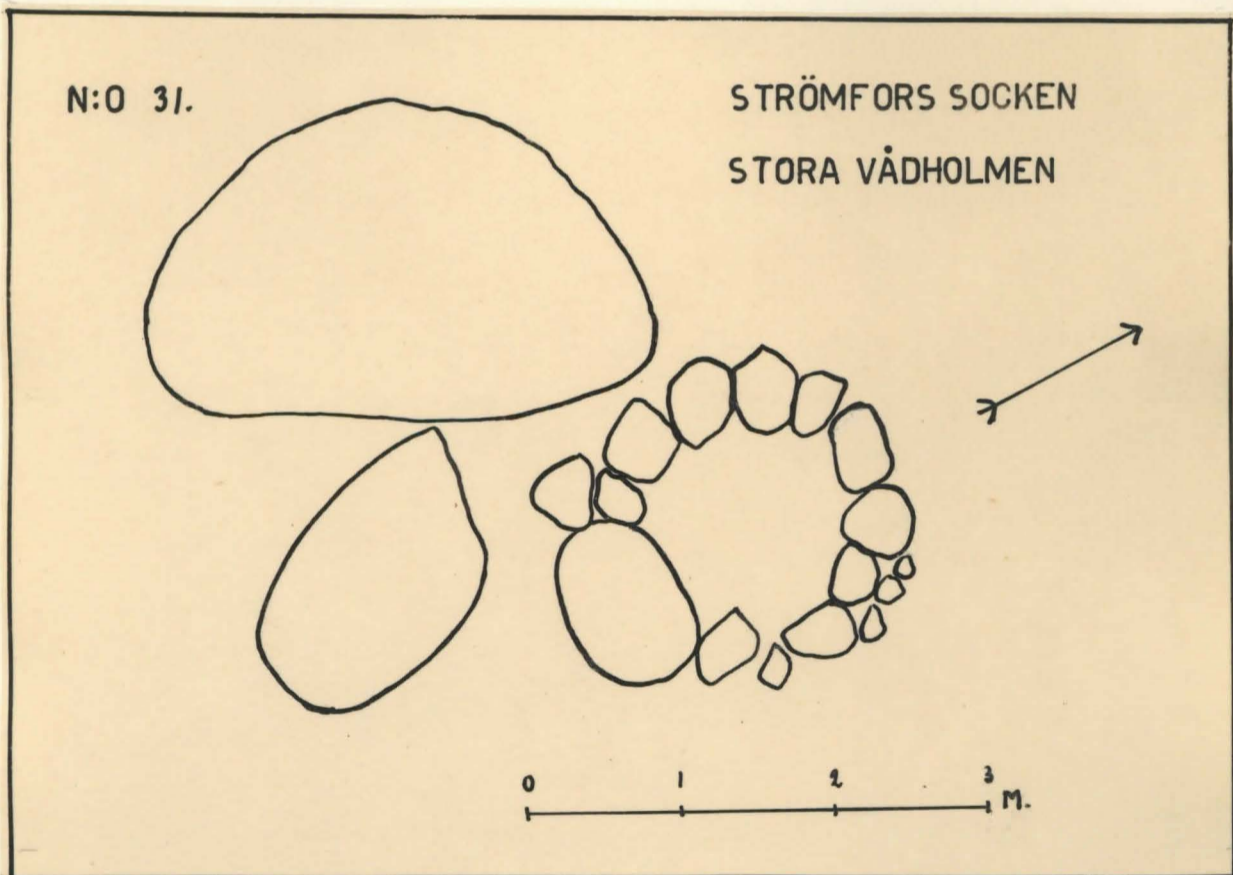
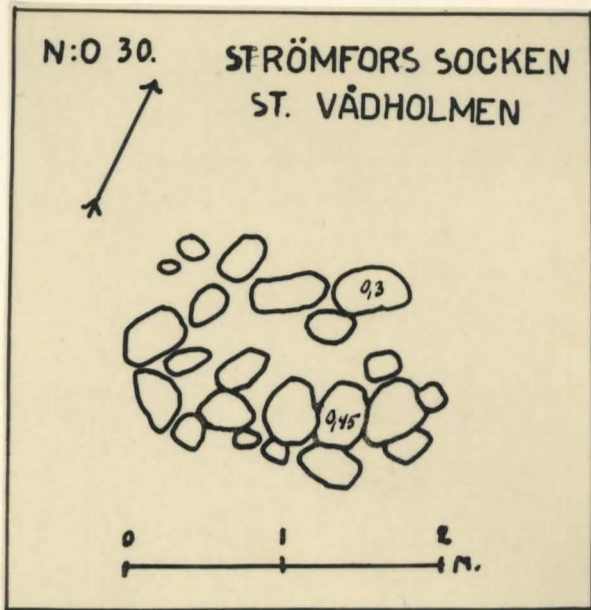
jämna mark

gamla landrävar.

vallgräv

= vall

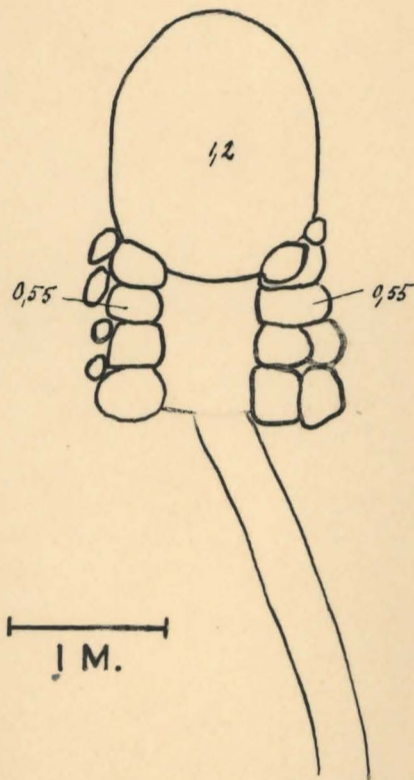

STRÖMFORS SOCKEN

N:O 32 MÖSSHOLMEN

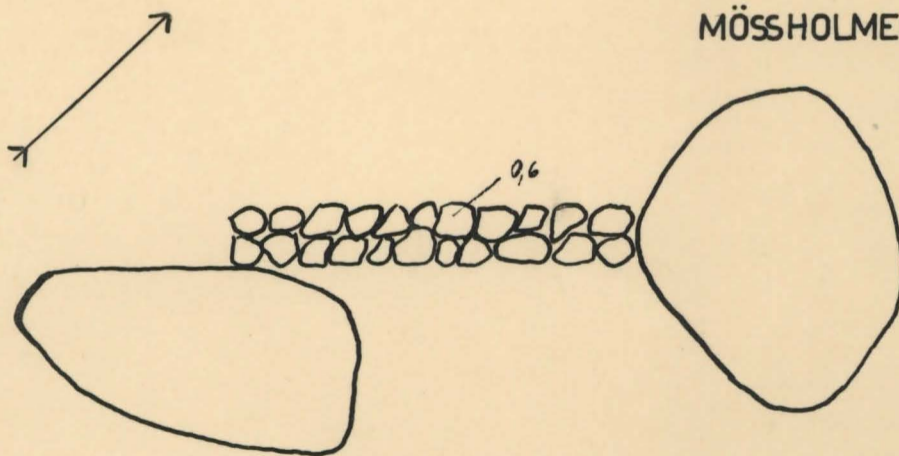
FORN. N:O 34.

N:O 33.

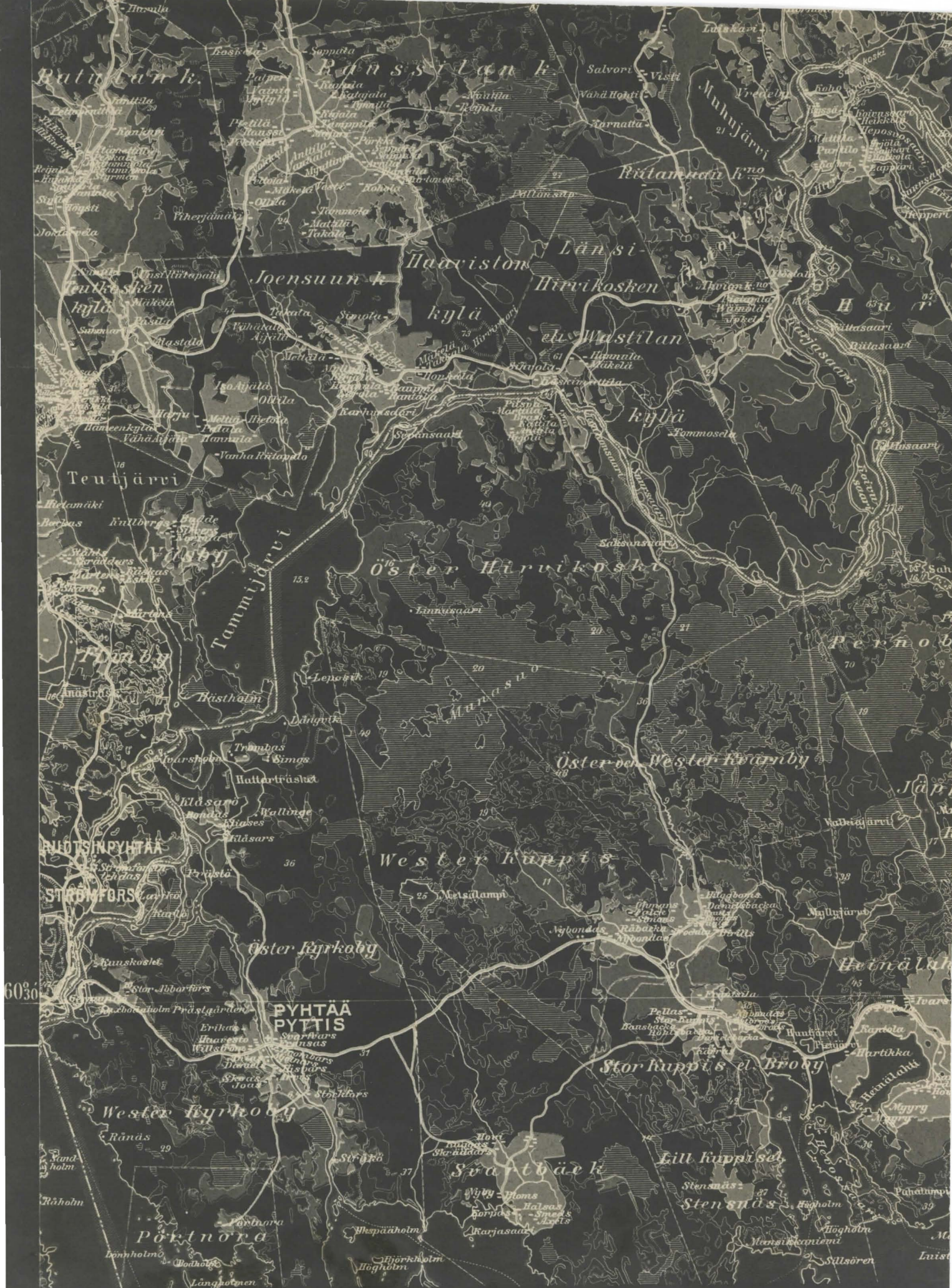
STRÖMFORS SOCKEN

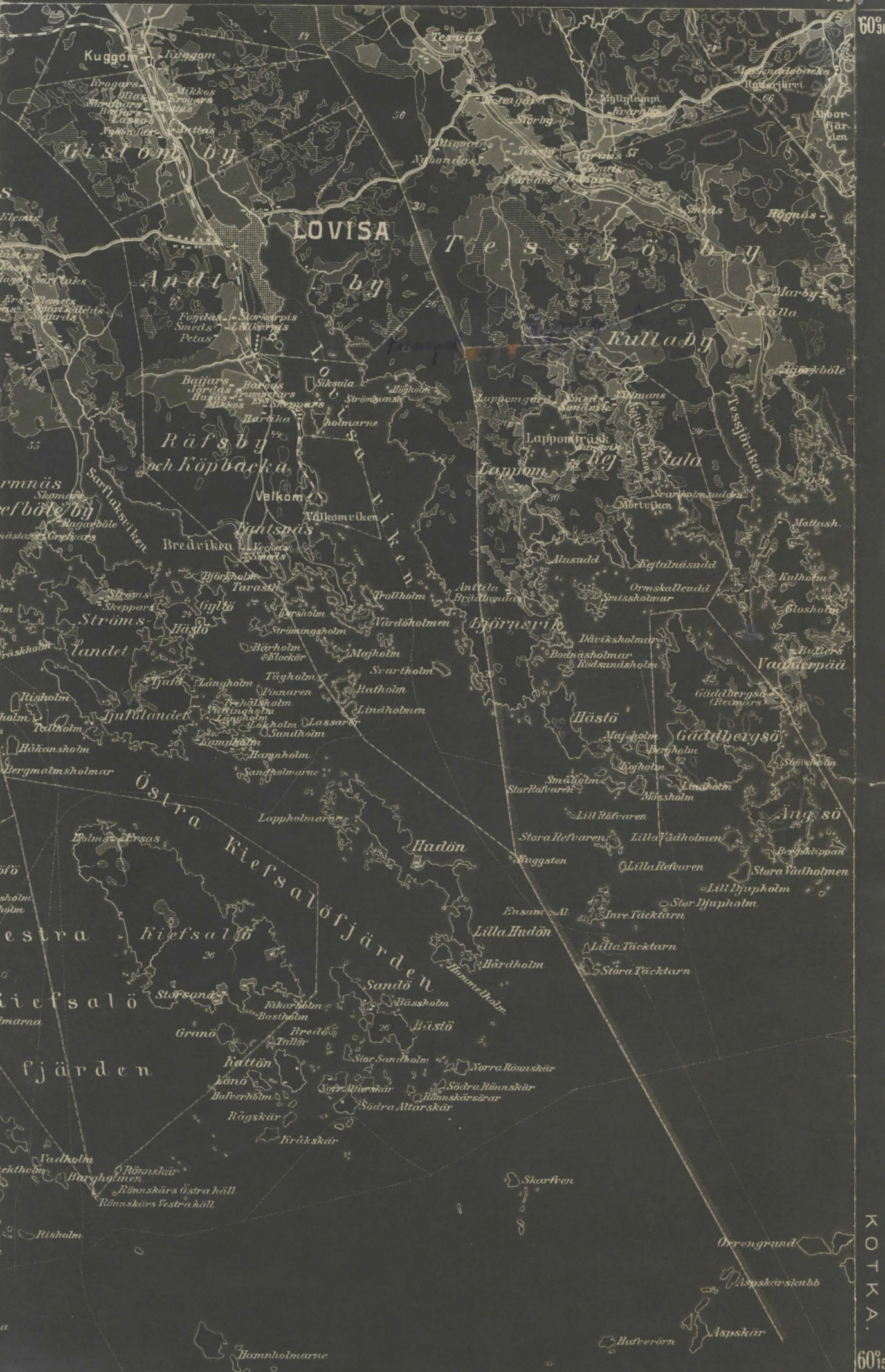
MÖSSHOLMEN

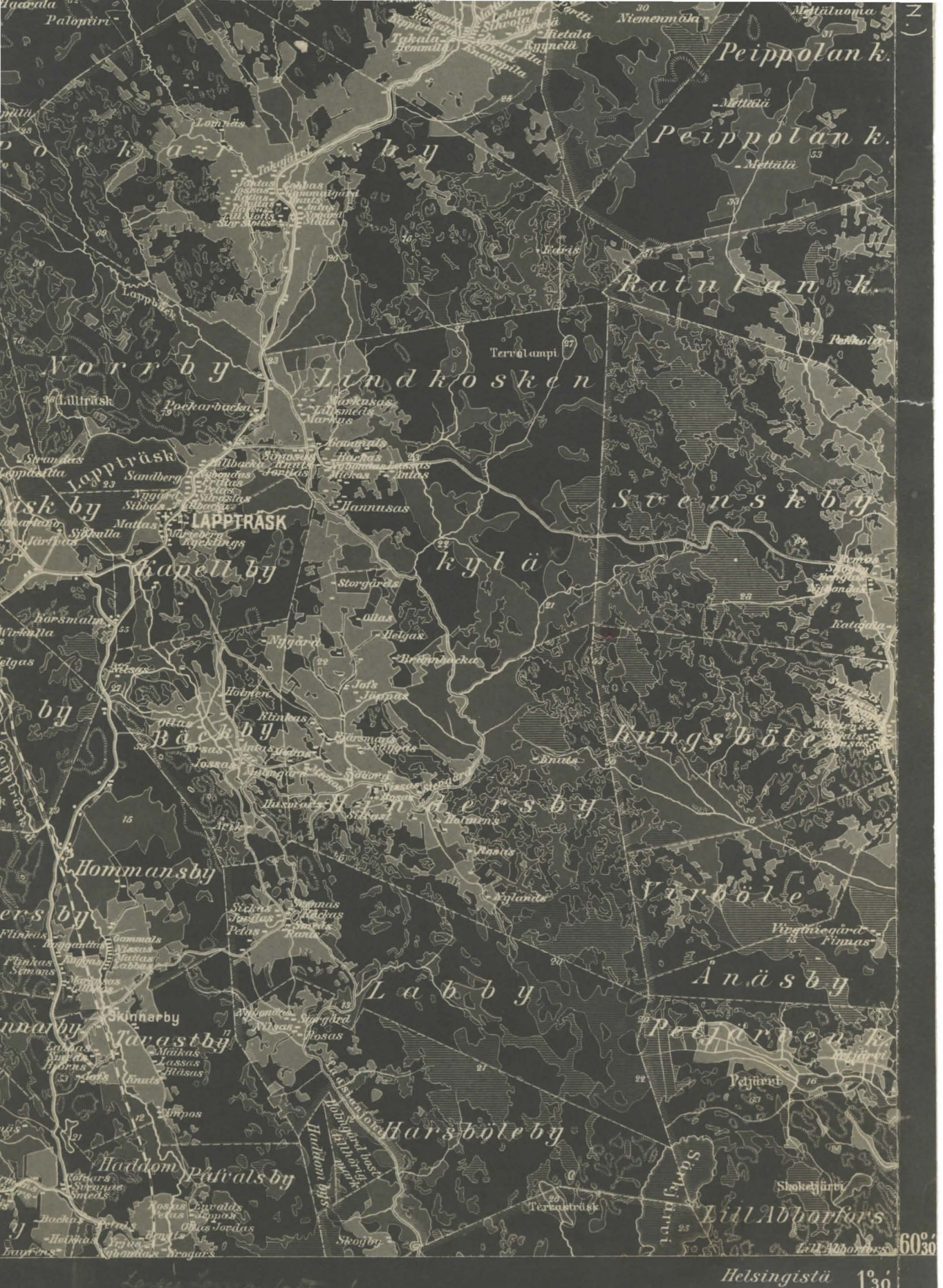

Helsingistä 130

1°30'

60°30'

BORGÅ-LOVISA

60°15'

Svartvirån

Söder-skär

Fotografier.

14878

N:O 1:a. FORNL. N:O 1.

14879

N:O 1:b. FORNL. N:O 1.

14880

N:O 2. FORNL. N:O 2.

14881

N:O 3. FORNL. N:O 3.

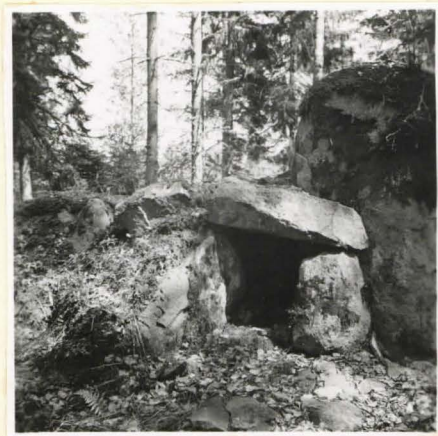
14883

N:O 5. FORNL. N:O 5.

14882

N:O 4. FORNL. N:O 4.

14884

N:O 6. FORNL. N:O 7.

14885

N:O 7:a. FORNL. N:O 9:a.

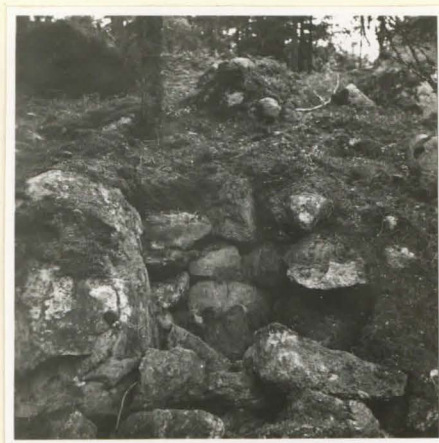
14886

N:O 7:b. FORNL. N:O 9:a.

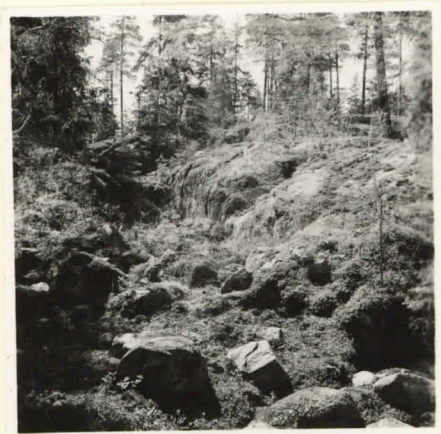
14887

N:O 8:a. FORNL. N:O 9:b.

14888

N:O 8:b. FORNL. N:O 9:b.

14889

N:O 9:a. FORNL. N:O 10.

14890

N:O 9:b. FORNL. N:O 10.

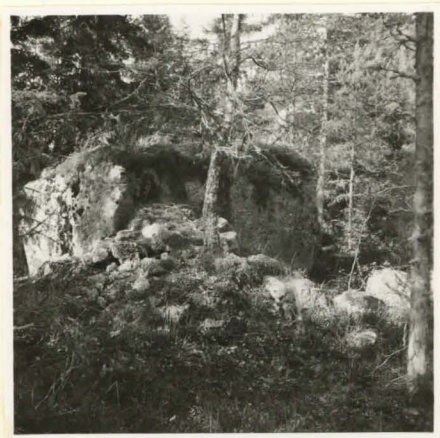
14891

N:O 10. FORNL. N:O 11.

14892

N:O 11. FORNL. N:O 12.

14893

N:O 12:a. FORNL. N:O 13.

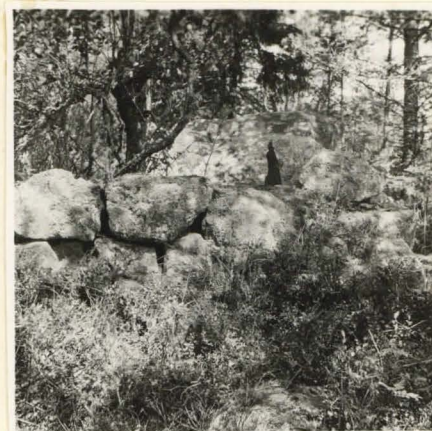
14894

N:O 12:b. FORNL. N:O 13.

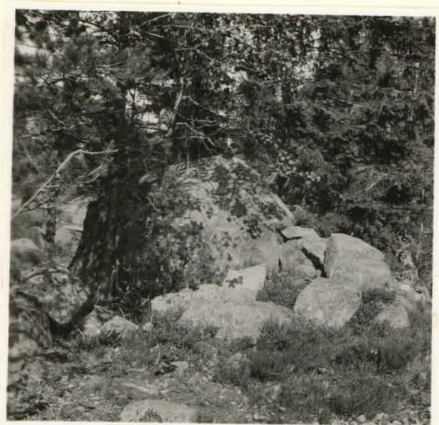
14895

N:O 12:c. FORNL. N:O 13.

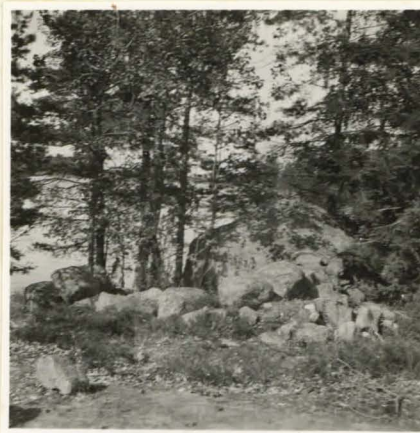
14896

N:O 13. FORNL. N:O 14:a.

14897

N:O 14:a. FORNL. N:O 15:a.

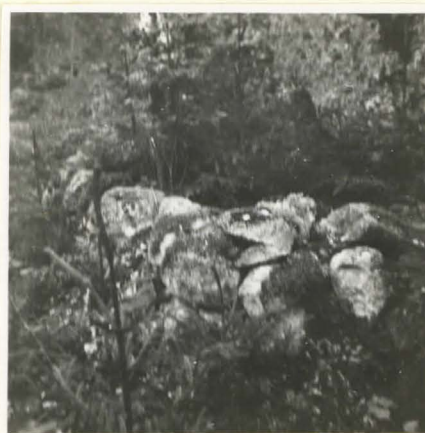
14898

N:O 14:b. FORNL. N:O 15:a.

14899

N:O 15. FORNL. N:O 15:c.

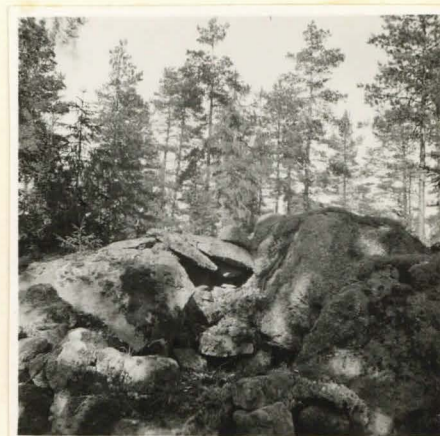
14900

N:O 16. FORNL. N:O 16.

14901

N:O 17:a. FORNL. N:O 17.

14902

N:O 17:b. FORNL. N:O 17.

14903

N:O 18:a. FORNL. N:O 18.

14904

N:O 18:b. FORNL. N:O 18.

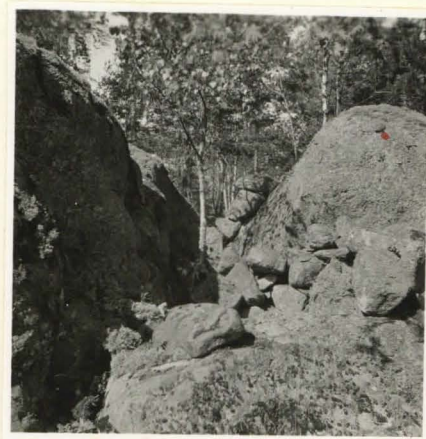
14905

N:O 19:a. FORNL. N:O 19.

14906

N:O 19:b. FORNL. N:O 19.

14907

N:O 19:c. FORNL. N:O 19.

14908

N:O 20:a. FORNL. N:O 20:a.

14909

N:O 20:b. FORNL. N:O 20:b.

14910

N:O 21. FORNL. N:O 21:a.

14911

N:O 22. FORNL. N:O 15:d.

14912

14913

N:O 23. FORNL. N:O 25.

14914

N:O 24:a. FORNL. N:O 28.

14915

N:O 24:b. FORNL. N:O 28.

14916

N:O 25:a. UTSIKT FRÅN
KOTIKALLIO ÅT SO.

14917

N:O 25:b. UTSIKT FRÅN
KOTIKALLIO ÅT SV.

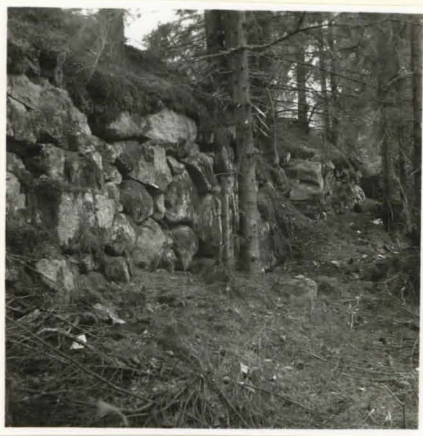
FORN. N:O 29.

15037
N:O 26:a

15038
N:O 26:b.

15039
N:O 26:c.

15040
N:O 26:d.

15041
N:O 26:e

15042
N:O 26:f.

14918

N:O 27:a. FORNL. N:O 31.

14919

N:O 27:b. FORNL. N:O 31.

14920

N:O 28. FORNL. N:O 32:b.

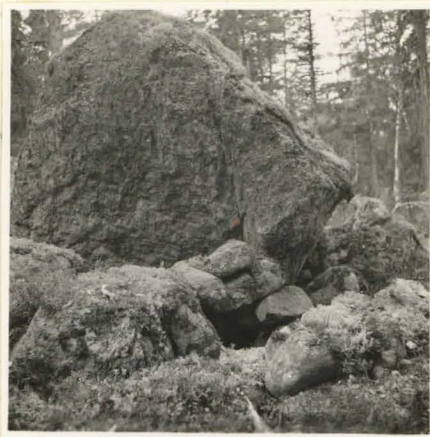

14921

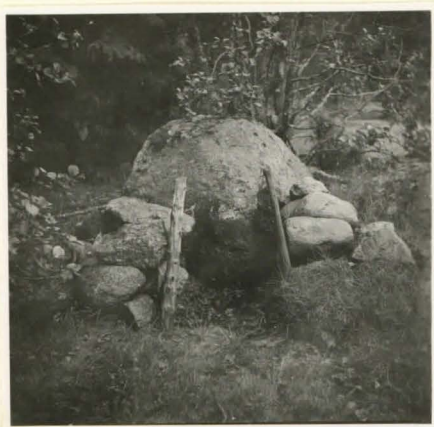
N:O 29. FORNL. N:O 33:a.

14922
N:O 30.

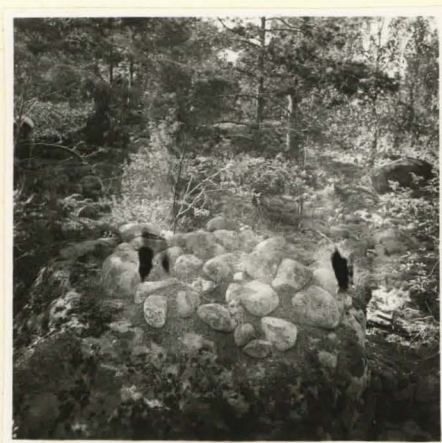
14923
N:O 31.

14924
N:O 32. FORNL. N:O 34.

14925
N:O 33: a.

14926
N:O 33: b.